

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Karolína Zamora

Povolání „literární překladatel“

The profession of 'literary translator'

Praha 2019

Vedoucí práce: PhDr. Jovanka Šotolová, Ph.D.

Poděkování

Velice děkuji PhDr. Jovance Šotolové, Ph.D. za rady, připomínky a časovou flexibilitu. Děkuji všem respondentům i všem ostatním, kteří svým dílem přispěli ke vzniku této práce. Ráda bych také poděkovala svému manželovi za obrovskou podporu a neutuchající trpělivost.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. srpna 2019

.....

Karolína Zamora

Abstrakt

Cílem diplomové práce je podat co nejucelenější obraz toho, v jakých sociologických, materiálních a ekonomických podmínkách vzniká překlad literárního díla. Práce vypracovává charakteristiku povolání „literární překladatel“ v českém prostředí. Hluběji se zaměřuje na roli a postavení literárního překladatele na současném českém knižním trhu a zjišťuje ekonomické pozadí této činnosti.

Praktická část se skládá z dotazníkového šetření a rozhovorů s překladateli. Výsledky dotazníkového výzkumu jsou zpracovány pomocí deskriptivní a korelační analýzy, rozhovory posloužily pro vypracování medailonů k ilustraci individuálních variant povolání překladatele literárních textů.

Klíčová slova: literární překladatel, knižní trh, honorář, nakladatelství, překlad, kvantitativní výzkum, kvalitativní výzkum, CEATL, Obec překladatelů

Abstract

The aim of this thesis is to give a picture as complete as possible of the sociological, material and economic conditions of the translation of a literary work. This thesis elaborates the characteristics of the profession of 'literary translator' in the Czech environment. It focuses on the role and position of a literary translator in the contemporary Czech book market and examines the economic context of this activity.

The practical part includes a questionnaire survey and interviews with translators. The results of the questionnaire search are processed by means of a descriptive analysis and a correlation analysis. The interviews were used to create medallions illustrating the individual variations of the translator's profession of literary texts.

Key words: literary translator, book market, royalties, publisher, translation, quantitative research, qualitative research, CEATL, Czech translator's association

Obsah

1. ÚVOD	8
2. VÝCHODISKA.....	9
2.1 Průzkum překladatelského trhu ve střední Evropě.....	10
2.2 Výzkumy CEATL.....	10
2.2.1 Organizace CEATL	11
2.2.2 Průběh výzkumů	11
2.2.3 Výsledky prvního výzkumu	12
2.2.4 Reakce na výsledky prvního kola	13
2.2.5 Výsledky aktualizace výzkumu CEATL.....	19
3. TEORETICKÁ ČÁST	21
3.1 Bourdieuho pole, kapitál, habitus	21
3.2 Překladatel literárních textů	23
3.2.1 Kdo to je?.....	23
3.2.2 Odborná průprava.....	24
3.2.3 Pracovní status	29
3.3 Vztah překladatele a nakladatele stanovený zákonem.....	29
3.3.1 Licenční smlouva nakladatelská	29
3.3.2 Smlouva o dílo.....	31
3.3.3 Zákon o neperiodických publikacích	31
3.4 Popis českého knižního trhu s ohledem na překladovou knižní produkci	33
3.4.1 Teorie polysystémů	33
3.4.2 Od privatizace.....	33
3.4.3 Překladová produkce po roce 1989	34
3.4.4 Pár statistických dat o překladové literatuře	35
3.4.5 K monopolizaci a elektronickým knihám a audioknihám.....	38
4. EMPIRICKÝ VÝZKUM.....	41
4.1 Metodologie	41
4.1.1 Sociologický postup	41
4.1.2 Přípravná fáze č. 1 – oslovení potenciálních respondentů mezi překladateli ..	41
4.1.3 Přípravná fáze č. 2 – vymezení zkoumaných okruhů	43
4.1.4 Tvorba dotazníku pro překladatele.....	44
4.1.5 Vymezení zkoumaného období.....	45
4.1.6 Rozeslání dotazníku pro překladatele.....	46
4.1.7 Výběr nakladatelů k oslovení.....	47

4.1.8 Tvorba dotazníku pro nakladatele.....	48
4.1.9 Distribuce dotazníku pro nakladatele	49
4.1.10 Zkoumaná populace a počty respondentů	49
4.1.11 Třídění dotazníků	50
4.1.12 Analýza sesbíraných dat a hypotézy.....	51
4.2 Deskriptivní analýza.....	52
4.2.1 Pohlaví	52
4.2.2 Věková struktura	52
4.2.3 Vzdělání.....	54
4.2.4 Teoretická průprava překladu	55
4.2.5 Místní příslušnost.....	57
4.2.6 Jazyky	58
4.2.7 Délka praxe	59
4.2.8 Překládané žánry literárních textů.....	60
4.2.9 Nakladatelé spolupracující s nováčky	62
4.2.10 První vydaný překlad	63
4.2.11 Získávání zakázek.....	64
4.2.12 Počet nakladatelů, s nimiž respondenti spolupracují.....	67
4.2.13 Příslušnost k profesním organizacím	68
4.2.14 Živobytí překladatelů literárních textů	69
4.2.15 Nejvýdělečnější aktivita	71
4.2.16 Mají překladatelé nejvyšší příjem z aktivity, které věnují nejvíce času?.....	72
4.2.17 Pracovní nástroj	73
4.2.18 Placené počítačové programy	73
4.2.19 Nejčastější způsob rešerše	74
4.2.20 Pracovní prostor.....	75
4.2.21 Nejnižší sazba za překlad normostrany od roku 2004.....	76
4.2.22 Nejvyšší sazba za překlad normostrany od roku 2004.....	78
4.2.23 Smlouvání o výši honoráře.....	80
4.2.24 Ideální výše honoráře.....	81
4.2.25 Ochota překladatelů přistupovat na nižší tarif.....	81
4.2.26 Praxe přistupování překladatelů na nižší tarif.....	82
4.2.27 Pracovní poměr	82
4.2.28 Lektorské posudky	83
4.2.29 Prosazování děl podle vlastního výběru k vydání.....	83

4.2.30 Podíl na přípravě knihy	84
4.2.31 Důležitost zpětné vazby literární kritiky pro překladatele	85
4.2.32 Hodnocení překladu v recenzích překladových děl	86
4.2.33 Spokojenost s mírou uznání ze strany nakladatele	87
4.2.34 Uznání překladatelovy práce ze strany nakladatele	87
4.2.35 Plánování zakázek	89
4.2.36 Překladatelé a marketing.....	90
4.2.37 Znalost díla v době zadání překladu.....	91
4.2.38 Znalost díla na začátku překládání	92
4.3. Korelační analýza dat.....	93
4.3.1 Hypotéza č. 1:	94
4.3.2 Hypotéza č. 2:	96
4.3.3 Hypotéza č. 3:	98
4.3.4 Hypotéza č. 4:	101
4.3.5 Hypotéza č. 5:	103
4.3.6 Hypotéza č. 6:	105
4.4 Medailony překladatelů	107
4.4.1 Překladatel 1.....	107
4.4.2 Překladatelka 2.....	109
4.4.3 Překladatelka 3.....	111
4.4.4 Překladatel 4.....	112
5. ZÁVĚR	115
6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	119
PŘÍLOHY	123
Příloha č. 1 – dotazník pro překladatele	123
Příloha č. 2 – dotazník pro nakladatele	129
Příloha č. 3 – rozhovor s Alenou Lhotovou	132
Příloha č. 4 – rozhovor s překladatelem 1.....	134
Příloha č. 5 – rozhovor s překladatelkou 3	137
Příloha č. 6 – rozhovor s překladatelem 4.....	139
Příloha č. 7 – vyjádření redaktora velkého nakladatelského domu	142
Příloha č. 8 – licenční smlouva malého nakladatelství.....	143
Příloha č. 9 – licenční smlouva velkého nakladatelství.....	146

1. ÚVOD

Známe díky nim díla světových autorů, zprostředkovávají pro nás kulturu cizích zemí, obohacují naše myšlení o názory ze zahraničí a referují o událostech, na něž je vhodné nezapomínat. Kromě toho se o českou kulturu starají tím, jak ve svém díle opečovávají a cizelují český jazyk, když pro každé sdělení hledají takový ekvivalent, který by zůstal co nejvěrnější originálu a zároveň se snaží, aby česky zněl co nejpřirozeněji. Překladaelé literárních textů jsou umělci, jejichž práce je zdoluhavá a jen málokdo z nezasvěcených si dokáže představit, jak náročná může být.

Avšak o těchto „umělcích slova“ toho v českém prostředí víme velice málo. Jejich mnohdy několikaměsíční úsilí je zredukováno na jméno uvedené v tiráži, jehož si navíc „průměrný“ čtenář ani nevšimne.

Kdo je tedy v Česku překladatel literárních textů, když neexistuje žádná profesní komora, která by vstup do výkonu tohoto povolání regulovala či alespoň monitorovala? Nevíme, do jaké společenské skupiny se tito lidé řadí, kolik je jim let, jaké mají vzdělání, z kolika jazyků překládají, zda se překlada literárních textů věnují naplno a dokážou se tím uživit, nebo zda je pro ně překládání pouze volnočasovým koníčkem. Jak probíhá jejich spolupráce s nakladateli, jaké pomůcky k překlada používají, kde na překlada pracují a cítí se být za odvedenou práci náležitě doceněni?

Cílem této práce je přinést alespoň částečnou sondu do této umělecké profese a zjistit, v jakých sociálně-ekonomických souvislostech překlada literárních textů vznikají.

V první, teoreticky zaměřené části nejprve představíme výsledky doposud jediného pracovně-sociálního výzkumu týkajícího se překladatelů literárních textů, který zorganizovala Evropská rada asociací literárních překladatelů CEATL. Poté definujeme, jak se překladatel literárních textů liší od překladatele textů odborných, a uvedeme, na jakých univerzitách v Česku může získat odbornou přípravu k výkonu této profese. Popíšeme také, v jakých pracovně-právních podmínkách tuto činnost v českém prostředí vykonává a jak jeho práce závisí na vývoji českého knižního trhu.

V druhé, empirické části této práce nejprve popíšeme metodologii výzkumu, jež jsme mezi překladateli literárních textů uskutečnili, a následně provedeme deskriptivní analýzu výsledků dotazníkového šetření. Deskriptivní analýzu doplníme o korelační analýzu vybraných odpovědí a po ní zveřejníme medailony čtyř překladatelů literárních textů.

2. VÝCHODISKA

Ucelenou teoretickou práci, jež by se zabývala sociálními a pracovními podmínkami výhradně překladatelů *literárních* textů, jsme v jazykové oblasti, které rozumíme (čeština, slovenština, francouzština a angličtina), nenašli vůbec žádnou. Přitom studií a výzkumů zabývajících se prací a pracovními podmínkami překladatelů obecně existuje několik. Namátkou jmenujme například *Le traducteur, la traduction et l'entreprise* Daniela Gouadeca, *Profession traducteur* québeckých autorů Georgese L. Bastina a Monique C. Cormierové, *Kto, čo a za akých podmienok prekladá: Prekladateľ v kontexte doby* Martina Djovčoše, *The Status of the Translation Profession in the European Union* Anthonyho Pyma a kolektivu a další, jež v této práci ještě zmíníme.

Většina těchto publikací nahlíží na překladatele z velice obecného hlediska jako na prostředníka zajišťujícího převod textu z jednoho jazyka do druhého. Překladatele literárních textů jako samostatnou skupinu autoři výše zmíněných publikací buď vůbec nezmiňují, nebo se ve svých výzkumech spokojují s konstatováním, že výsledky mohou být zkreslené, neboť mezi respondenty byli jak překladatelé odborných textů, tak překladatelé literárních textů, v některých případech, kdy je překlad chápán ve svém nejširším významu, i tlumočníci.

Přístupovat k překladatelům takto zeširoka má do jisté míry své opodstatnění, zejména vyjdeme-li z předpokladu, že většina překladatelů jednotlivé typy překladu (překlad odborných textů, překlad literárních textů, tlumočení) různě a v různé míře kombinuje.

Publikace o překladatelích literárních textů přesto existují. Odkazujeme zde zejména na dvoudílný *Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry 20. storočia* uspořádaný Ol'gou Kovačičovou a Márií Kusou, jehož díly vyšly v letech 2015 a 2017. Nejedná se sice o dílo teoretické, jeho hodnota však spočívá v tom, že překladatele literárních textů staví na roveň spisovatelům a přináší uznání jejich práci. *Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry 20. storočia* není jediným počinem tohoto druhu, podobná práce vznikla například ve frankofonní oblasti.¹

¹ https://www.academia.edu/5944404/Dictionnaire_universel_des_traducteurs_par_Henri_Van_Hoof

2.1 Průzkum překladatelského trhu ve střední Evropě

Data o překladatelích v českém prostředí přinesl v roce 2016 Průzkum překladatelského trhu ve střední Evropě / Central European Translation Market Survey (CETMS),² zaměřený na země Visegrádské čtyřky (V4). Jednalo se o mezinárodní dotazníkové šetření, koordinované Ústavem translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, jehož cílem bylo zjistit, zda lze středoevropský trh s překlady považovat za specifický překladatelský prostor z hlediska finančního ohodnocení překladatelské práce a využívání nástrojů CAT k výkonu této profese. Výzkum obsahoval rovněž socio-demografické otázky a zjišťoval, v jakých jazykových kombinacích a s jakými specializacemi překladatelé pracují. Průzkumu se zúčastnily další univerzity, poskytovatelé jazykových služeb ze zemí V4, místní kanceláře Generálního ředitelství pro překlady Evropské komise v zemích V4 a profesní organizace. Na dotazník odpovědělo celkem 909 respondentů, ale výsledky nakonec vycházejí ze 729 dotazníků.

Výzkum se zaměřoval pouze na překladatele odborných textů. Zpracovatelé nepovažují jeho výsledky za směrodatné, neboť respondenti nepředstavují reprezentativní vzorek populace. Nejvíce respondentů pocházelo z České republiky, což neodpovídá poměru počtu obyvatel zkoumaných zemí, a distribuce dotazníku zasáhla jen některé sociální vrstvy potenciálních účastníků.

V empirické části naší práce bude zajímavé námi zjištěná data o literárních překladatelích srovnat s vybranými výsledky tohoto průzkumu a sledovat, do jaké míry se překladatelé literárních textů v určitých aspektech od překladatelů odborných textů odlišují, a zda vůbec.

2.2 Výzkumy CEATL

Výjimku v této teoreticky nepokryté oblasti tvoří dva výzkumy konané pod hlavičkou Evropské rady asociací literárních překladatelů (CEATL, Conseil Européen des Associations des traducteurs littéraires), které zkoumaly pracovní podmínky se zaměřením výhradně na literární překladatele v evropských zemích.

V době vzniku této práce byl znám pouze výstup z prvního výzkumu, k jehož publikaci došlo koncem roku 2008. U zveřejnění výstupu druhého výzkumu, jenž si kladl za cíl data z prvního kola aktualizovat, došlo k několikaletému zpoždění, takže v polovině roku 2019 výsledky aktualizace stále nebyly dostupné. Navíc jsme v červenci

² <https://www.jtunion.org/K-profesi/Odborne/Pruzkum-preklatatskeho-trhu-ve-stredni-Evrope-Ce>

2019 dostali zprávu z Obce překladatelů, že se na přelomu let 2019/2020 připravuje další aktualizace.

2.2.1 Organizace CEATL

CEATL je mezinárodní organizace se sídlem v Bruselu, která sdružuje profesní organizace literárních překladatelů evropských zemí. Vznikla v roce 1993 a jejím hlavním cílem je usnadňovat výměnu podnětů a informací mezi sdruženími literárních překladatelů z různých evropských zemí a posilovat iniciativy pro zlepšení postavení a pracovních podmínek literárních překladatelů.³

Na Evropské unii je tato organizace zcela nezávislá. Členství v tomto mezinárodním sdružení je dobrovolné a každá členská profesní organizace do CEATL vysílá svého delegáta. Za českou Obec překladatelů (OP) v CEATL několik let působila Alena Lhotová, která v Obci překladatelů zastává funkci místopředsedkyně. Alena Lhotová se podílela na obou uskutečněných výzkumech.

2.2.2 Průběh výzkumů

Alena Lhotová nám v rozhovoru⁴ poskytla informace o tom, jak oba výzkumy probíhaly a kdo stál u jejich zrodu.

V roce 2005 vznikla v rámci CEATL pracovní skupina pro pracovní podmínky literárních překladatelů (Conditions de travail), v níž se Alena Lhotová setkala s Němcem Holgerem Fockem a Holanďanem Martinem de Haanem. Myšlenka uspořádat první výzkum pochází z roku 2005 a u jejího zrodu stály právě tyto tři osoby. Společně sestavili dotazník a rozeslali ho členským organizacím s požadavkem, aby ho každá z nich distribuovala mezi své členy. V CEATL jsou dva oficiální jazyky, tudíž byl dotazník distribuován v angličtině a francouzštině.

První sběr dat proběhl v letech 2005/2006. Výsledky zpracovávali všichni tři členové pracovní skupiny v čele s Holgerem Fockem a k jejich zveřejnění došlo v prosinci roku 2008.

O druhém kole nám Alena Lhotová poskytla detailnější informace. Víme tedy, že druhý dotazník byl distribuován elektronicky i v tištěné podobě od 4. února 2011 do 22. února 2011. Na webu CEATL je ještě v červenci 2019 možné se dočíst, že zveřejnění

³ Při popisu činnosti organizace CEATL doslovně čerpáme z francouzské verze oficiálního webu této organizace: <https://www.ceatl.eu/fr/>.

⁴ Přepis rozhovoru je součástí přílohy č. 3.

výsledků se očekává v roce 2015.⁵ V průběhu zpracování sesbíraných dat CEATL opustil Martin de Haan a krátce nato i Alena Lhotová, kterou nahradila Kateřina Klabanová, členka výboru Obce překladatelů. zveřejnění výsledků druhého výzkumu stojí opět na vedoucím celé iniciativy Holgeru Fockovi. Podle slov Aleny Lhotové je zpoždění způsobeno hlavně tím, že Holger Fock je velice vytížený překladatel, a navíc práce pro CEATL není honorovaná.

Alena Lhotová v rozhovoru upřesňuje, že druhý dotazník sestával z otázek dvojího typu. Obsahoval jednak otázky obecnějšího charakteru týkající se knižního trhu, průměrné mzdy atd., jednak otázky mířící přímo na literární překladatele. První typ otázek OP mezi překladateli nedistribuovala, aby je zbytečně nezatěžovala, a vyplnila je sama. Navíc měla každá profesní organizace možnost si dotazník přizpůsobit podmínkám dané země. Např. pro české prostředí byla vypuštěna otázka týkající se rozdílu v honorářích za překlady, jež mají být vydány jako vázaná kniha, nebo jako paperback, neboť otázka byla pro české prostředí shledána jako nerelevantní.

O tom, jak vypadal dotazník v prvním kole, informace nemáme, ale z publikovaných výsledků se lze domýšlet, že také obsahoval otázky obecného rázu, které vyplňovala OP, a otázky zaměřené na překladatele.

V době, kdy probíhalo druhé kolo sběru dat, čítala Obec překladatelů podle slov Aleny Lhotové asi 300 členů. Na dotazník podle ní odpovědělo 39 respondentů. Přesný počet respondentů v prvním kole neznáme, ale Alena Lhotová uvádí, že by měl být podobný jako v kole druhém. V publikovaných výsledcích prvního kola se můžeme dočíst, že Obec překladatelů měla na přelomu let 2005/2006 450–500 členů.⁶

Z dostupných informací tedy vyplývá, že obou výzkumů se zúčastnil malý vzorek literárních překladatelů, a to pouze těch, kteří jsou členy Obce překladatelů.

2.2.3 Výsledky prvního výzkumu

Kompletní výsledky prvního kola výzkumu, zahrnující data ze všech zúčastněných zemí, jsou dostupné na webu CEATL.⁷

⁵ <https://www.ceatl.eu/fr/actions-2/groupes-de-travail>

⁶ Tento číselný údaj potvrzuje rovněž předsedkyně Obce překladatelů Hana Linhartová v článku Překladatel bere 150 korun za stránku, ale měl by brát třikrát tolik, publikovaném na serveru iDNES.cz (LINHARTOVÁ 2008, viz: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/prekladatel-bere-150-korun-za-stranku-ale-mel-by-brat-trikrat-tolik.A080820_164400_kavarna_bos). Z rozhovoru s Alenou Lhotovou přitom vyplynulo, že Obec překladatelů měla v době prvního výzkumu zhruba 300 členů.

⁷ <https://www.ceatl.eu/docs/surveyfr.pdf>

Pro české prostředí je shrnula Alena Lhotová v popularizační zprávě publikované 27. ledna 2009 v časopise Grand Biblio. Z jejího shrnutí vystupuje pět informací, a sice že (1) nikde v Evropě není povolání literárního překladatele výnosné; (2) v Česku vychází hodně překladových knih, (3) ale překladatel je za svou práci placen nejhůře ze všech zúčastněných evropských zemí; (4) situace literárních překladatelů by byla lepší, kdyby stát více podporoval kulturu; (5) pracovní podmínky českého překladatele literárních textů by se mohly zlepšit, pokud by se mezi Obcí překladatelů a Svazem českých knihkupců a nakladatelů (SČKN) podařilo vyjednat vzorovou smlouvu (LHOTOVÁ 2009a).

Výsledky byly rovněž prezentovány v květnu 2009 na veletrhu Svět knihy.

2.2.4 Reakce na výsledky prvního kola

Výsledky prvního kola byly v českém intelektuálním prostředí komentovány. Jednotlivé komentáře na sebe různě navazují a odkazují.⁸

Na shrnutí výzkumu Aleny Lhotové navázala v únoru 2009 krátká glosa Libuše Bělunkové v časopise Reflex. Autorka v ní vyjadřuje pohoršení nad tím, jak je povolání literárního překladatele pro české prostředí důležité, a přitom tak málo finančně doceněné.

Čeští překladatelé kvalitní literatury jsou nejodíranější v EU. Evropská rada asociací literárních překladatelů (CEATL) zveřejnila studii o sociálním a ekonomickém postavení překladatelů v Evropě v letech 2007–2008. Literární překladatel žije všude nuzně a největší chudáci, poslední v tabulce téměř na úrovni minimální mzdy, jsou ti čeští. Vzhledem k tomu, že naše kultura a vzdělanost stojí na překladech, jsme sebevrazi (BĚLUNKOVÁ 2009: 51).

Na glosu Libuše Bělunkové v březnu 2009 ve stejném časopise reagoval Viktor Janiš.

Nedávno jsme se v rubrice Never more dozvěděli, že čeští literární překladatelé jsou podle průzkumu CEATL ti nejodíranější v EU. Není tomu tak – čísla nahlášená z Česka prostě nesedí: průměrný měsíční výdělek českého literárního překladatele rozhodně převyšuje 12 466 Kč (458 eur). Opravdu se Obec překladatelů ve svém křížovém tažení

⁸ Při vyhledávání článků jsme použili mediální archiv Newton Media.

za zvyšování překladatelských honorářů musí uchýlovat k falšování statistik? (JANIŠ 2009: 61).

Alena Lhotová se vůči tomuto nařčení měsíc poté opět v Reflexu ohradila.

Viktor Janiš obviňuje Obec překladatelů z falšování statistik, které byly poskytnuty do evropské studie o postavení literárního překladatele (CEATL 2009, viz www.obecprekladatelu.cz nebo www.ceatl.eu).

Každý, kdo anketu prolistuje, zjistí, že příjmy literárních překladatelů v jednotlivých evropských zemích jsou vypočítány na jasném srovnávacím základě. Obec překladatelů dodala údaj, že odměna českého literárního překladatele za jednu normostranu čistopisu se v roce 2007 pohybovala v průměru kolem 150 Kč, jak vyplynulo z interního průzkumu, který provedla, ostatní statistiky byly převzaty z oficiálních publikací OECD a Eurostatu. K žádnému falšování nemohlo dojít. I kdyby autoři studie zvolili průměrný výkon překladatele dvakrát vyšší nebo třeba jen poloviční, pořadí by zůstalo stejné, jinými slovy „výkonný“ český literární překladatel by patřil ve srovnání se svými „výkonnými“ evropskými kolegy mezi ty absolutně nejchudší stejně jako český „líný“ ve srovnání s ostatními evropskými „línými“ (LHOTOVÁ 2009b: 3).

K výměně názorů mezi Viktorem Janišem a Alenou Lhotovou se později v roce 2009 v rozhovoru pro kulturní čtrnáctideník A2 vyjádřil překladatel Robert Novotný. Podle něj si má překladatel na živobytí vydělat jinde, protože uměleckou tvůrčí činností se nemůže uživit každý. Přesto si myslí, že by finanční podmínky českých literárních překladatelů mohly být lepší. Překladatelé si však podle jeho názoru za svoji současnou situaci můžou sami, protože uzavírají s nakladateli nevýhodné smlouvy (BĚLUNKOVÁ – RŮŽIČKA 2009).⁹

Nezávisle na výše zmíněné diskusi se k výsledkům prvního kola výzkumu CEATL vyjádřil v příloze Mladé fronty DNES Kavárna překladatel Petr Fantys. Nerozumíme, jak je možné, že tak učinil již v červenci 2008, když ke zveřejnění výsledků došlo až v prosinci 2008, nicméně žádný jiný výzkum CEATL na téma sociálně-pracovních podmínek překladatelů literárních textů předtím neproběhl. Petr Fantys využil výstupu CEATL jako odrazového můstku k tomu, aby české veřejnosti přiblížil pracovní-právně-sociální problematiku překládání literárních textů.

⁹ Dostupné na: <https://www.advojka.cz/archiv/2009/15/prekladatelske-peklo>

Podle jeho slov mají překladatelé v zahraničí lepší smlouvy, snáze získávají granty, zaštiťují je mocnější organizace, v některých zemích mají daňové úlevy.

V České republice je podle Fantyse málo čtenářů, zato hodně cizí literatury ke zprostředkování. V této nerovnováze je důležité, aby do trhu zasáhl vnější faktor. Uvádí, že v Nizozemsku například existuje Nadace pro literaturu s komisí, díky níž se efektivněji přidělují granty a vybírají kvalitní překladatelé, kteří se pak překládáním uživí na plný úvazek.

Česká Obec překladatelů není podle Fantyse silná organizace a omezuje svou činnost na poskytování doporučení ohledně smluv a výše honorářů. Doporučený tarif stanovuje na 190 Kč za normostranu. Přitom překladatel většinou dostane něco kolem 150 Kč. Obci se nedaří vyjednat se SČKN vzorovou smlouvu a její podněty na změnu autorského zákona zůstávají bez reakcí. K tomu OP jedná rezignovaně.

Přínos Obce překladatelů vidí Petr Fantys v tom, že upozorňováním na nekvalitní překlady „vyškolila“ nakladatele, aby si překladatele lépe vybírali a více dbali o výsledek.

Jenže nakladatelé – podle Fantyse – rozlišují jen mezi slušným a výborným překladem. Za ten první je nikdo nezkritizuje, ten druhý je stojí spoustu času a energie. Úroveň překladu s ohledem na tuto logiku upadá.

Fantys dále zmiňuje, že průměrný měsíční výdělek překladatele činí 8 000 Kč, tedy pokud mu nakladatel honorář skutečně vyplatí. Překladatelé si ovšem za takové finanční podmínky mohou sami, neboť na ně dobrovolně přistupují. Pro překladatele může totiž překládání být prací, ale i srdeční záležitostí. Pro někoho znamená uvedení vlastního jména v tiráži čest, takže snáze akceptuje nižší honorář. Nakladatelé mají překladatele z čeho vybírat – univerzity produkují hodně absolventů, a navíc ve společnosti panuje názor, že k překládání stačí umět cizí jazyk. Dokud o obtížnosti překladatelské činnosti budou překladatelé mluvit pouze mezi sebou, nic se nezmění.

Změně situace, kdy je práce překladatelů literárních textů na českém trhu podhodnocená, podle Fantyse napomůže pouze to, pokud se všichni překladatelé budou snažit „háji[t] literární překlad coby kvalitní řemeslo, které si zaslouží odpovídající ohodnocení“ (FANTYS 2008: 25).¹⁰ Na rozdíl od překladatele Roberta Novotného tedy Fantys považuje překládání literárních textů za zdroj obživy.

Na článek Petra Fantyse zareagovala předsedkyně Obce překladatelů Hana Linhartová v článku „Překladatel bere 150 korun za stránku, ale měl by brát třikrát

¹⁰ Dostupné také na iDNES.cz, kde vyšlo až v srpnu 2008: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/chudy-jako-cesky-prekladatel.A080820_155841_kavarna_bos

tolik“, publikovaném na iDNES.cz.¹¹ Problematiku nastíněnou Petrem Fantysem doplnila a k tomu detailně popsala, jaká opatření Obec překladatelů podniká ke zlepšení profesní situace i proč její snahy nepřinášejí kýžené výsledky.

Linhartová vysvětluje, že překládání knih není omezeno zákonem, takže tuto činnost může vykonávat každý, kdo má talent, stejně jako je to například u spisovatelů. Linhartová zároveň připomíná, že překladatel pečuje o češtinu, tudíž by tuto práci neměl vykonávat jen tak někdo, kdo umí cizí jazyk.

Jelikož není povinností překladatelů být členy Obce překladatelů, může tato organizace podle Linhartové poskytovat pouze poradenskou a konzultační činnost. Každý překladatel si s nakladatelem domlouvá výši honoráře sám a je vůči silné instituci (nakladateli) v nevýhodě. Aby překladatel měsíčně vydělával alespoň průměrný plat, musel by dostávat 400–500 Kč za stránku. Tato situace vede k tomu, že literární překlad se praktikuje jako doplňková aktivita nebo se překládání literárních děl věnují důchodci. Někteří překladatelé sektor opouštějí. Řada překladatelů literárních textů jsou odborníci, kteří překládají za nedůstojných podmínek z pocitu odpovědnosti. Pro někoho hraje zásadní roli to, že překládání je práce krásná, tvůrčí a zábavná, i když mizerně placená.

Chybný překlad je mnohdy těžké odhalit, upřesňuje Linhartová, regulace trhem zde nefunguje, měla by zasáhnout kritika překladu, jež se ale příliš nepěstuje, protože je to náročná činnost, kterou nikdo nezaplatí. Veřejnost nemá povědomí o náročnosti překladatelské profese ani o dobrých překladatelích a mezi překladovými knihami se čtenáři (kupci) nedokážou potřebně orientovat. OP pečuje o kvalitu překladu udílením cen, pořádáním přednášek a pracovních dílen.

Pokus o vyjednání vzorové smlouvy se SČKN se podle svědectví Linhartové nezdařil. Licenční smlouva předkládaná překladatelům nakladateli může být jakkoli dlouhá a skrývat jakkoli nevýhodné podmínky (poskytnutí práv k překladu na příliš dlouhou dobu, poskytnutí práv k jinému než knižnímu využití – mnohdy bez specifikace, poskytnutí práv na obrovský náklad a k tomu ještě závazek mlčenlivosti o smlouvě). Standardně překladatel dostává 50 % svého honoráře po odevzdání překladu a 50 %, až ve chvíli, kdy kniha vyjde. Termín vydání ale nemůže nijak ovlivnit.

Podle Linhartové je nutné, aby o lepší pracovní podmínky usiloval každý překladatel, OP sama nic nezmůže. Jednání s tvůrci autorského zákona o jeho úpravě

¹¹ Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/prekladatel-bere-150-korun-za-stranku-ale-mel-by-brat-trikrat-tolik.A080820_164400_kavarna_bos

nepřineslo žádný výsledek. OP však zorganizovala například přednášku profesora A. Dietze, evropského odborníka na autorské právo a o problematice informovala ministerstvo kultury i ministerstvo práce a sociálních věcí.

Kdyby stát více investoval do kultury tak jako v jiných zemích, prostřednictvím grantů a podpor by se postavení překladatelů mohlo zlepšit. Ve společnosti panuje v tomto ohledu nepříznivé klima. Finanční úspěch je ve společnosti vrcholová hodnota, vzory se hledají mezi herci, zpěváky, sportovci, ale věda a kultura jdou stranou. Někteří politici se domnívají, že o kvalitě kultury rozhoduje trh. Běžně se podle Hany Linhartové porušuje autorský zákon, neboť u knižních recenzí, ukázek z překladů nebo čtení v rozhlase není systematicky uváděno jméno překladatele. Obec překladatelů je slabá kvůli nedostatku financí, kvůli čemuž nemůže platit právníky ani lobbisty (LINHARTOVÁ 2008).

Koncem srpna 2008 se k článkům Petra Fantyse a Hany Linhartové vyslovil Jaroslav Borovička, pedagog na univerzitě v New Yorku, který vede blog o společenském dění se zaměřením na ekonomická témata. Ve své reflexi s názvem „Levná pracovní síla překladatelská“ se Borovička nad oběma články zamýšlí jako ekonom, práci překladatelů literárních textů srovnává s prací herců i s prací uklízečky (z hlediska finančního ohodnocení, míry „zábavnosti“ při výkonu aktivity a prestiže) a zpochybňuje nutnost zásahu ze strany státu. Kromě toho argumentuje, proč je Obec překladatelů ve svých vyjednáváních vůči nakladatelům a státu neúspěšná.

Borovička například tvrdí, že kdyby odměna překladatelů byla skutečně nízká, nikdo by za ni v souladu s tržní logikou nepracoval. Překladatelé jsou lidé s talentem, kteří by – kdyby jim šlo jenom o peníze – dávno využili svůj intelektuální potenciál k jiné, lépe honorované činnosti. Že tak nedělají, je jen důkazem toho, že překládání pro ně nepředstavuje jenom práci, ale přináší jim ještě jiné uspokojení. Argument, že překladatelé svou prací vytvářejí kulturní hodnoty, není podle Borovičky úplně pravdivý, protože by museli překládat pouze vysokou literaturu. Většinu překladové produkce přitom tvoří oddechová díla, takže Borovička nevidí důvod, proč by stát měl překlad literárních děl finančně regulovat. To by pak podle něj musel regulovat i činnost spisovatelů. Síla Obce překladatelů závisí na jejich dobrovolných členech. To, že je organizace slabá, může být ukazatelem toho, že členové o její záštitu na překladatelském trhu příliš nestojí (BOROVIČKA 2008).¹²

¹² Dostupné na: http://pinus-chicago.blogspot.com/2008/08/levna-pracovni-sila-prekladatelska_5648.html

Pod tímto blogovým článkem se objevilo několik příspěvků, včetně jednoho od nakladatele vystupujícího pod přezdívkou Petr V., který do diskuse o tom, jak si v českém prostředí žije překladateli literárních textů, vnesl další informace a podněty. Daný nakladatel říká, že nízká kupní síla v Česku způsobuje, že knihy se nevydávají ve velkých nákladech, což má dopad na výši pořizovací ceny jednoho výtisku. K tomu knižní trh negativně ovlivňuje nelegální šíření knižních novinek po internetu, které činí tištěnou produkci neprodejnou a zpomaluje její odbyt. Nakladatel nemůže překladateli nabídnout 300 Kč za normostranu, protože by takový honorář vzhledem ke svým nákladům nepokryl: mezi ně je třeba započítat také provoz nakladatelství, nákup autorských práv a provizi pro distribuci.

Z komentářů, jež se pod blogovým článkem objevily, citujeme příspěvek uživatele Wittgenstein (Viktor Janiš), který uvádí, že text původně sepsal pro Mladou frontu DNES jako reakci na zmíněné články Petra Fantyse a Hany Linhartové, ale nakonec nebyl otištěn.

Hlady ještě nezmíráme

Petr Fantys má ve své argumentaci pravdu: práce literárních překladatelů opravdu není nijak zvlášť dobře honorovaná. Ale v zájmu korektní argumentace je nutné podívat se na to, kde se alarmující informace o osmi tisících hrubého vzala. Ďábel se totiž jako obvykle skrývá v detailech. Alena Lhotová při svém výpočtu vychází z několika předpokladů: že překladatel bude ctít evropskou normu a nepřeloží více než šest normostránek denně (sto stránek měsíčně, tedy dvakrát méně, než je v branži obvyklé), že o všech svátcích i víkendech na práci skutečně nesáhne a že si každý rok krom měsíční dovolené dopřeje i dva týdny na vzdělávání a dva týdny bude stonat. Za druhé pak Alena Lhotová odpisuje náklady paušálem ve výši 40 procent a v jejím výpočtu na ně padne 72 z uvažovaných 180 tisíc ročního výdělku. To jsou ovšem náklady účetní, nikoli reálné – ve skutečnosti potřebuje člověk k překládání jen počítač, slovníky a tiskárnu a pak už jen platí za papír a toner, což jsou položky v řádu tisíců, nikoli však desetitisíců. Podtrženo, sečteno, místopředsedkyně Obce překladatelů poněkud nepřekvapivě tvrdí, že pokud bude překladatel málo pracovat, dostane málo peněz (zato však bude mít spoustu volného času).

K výsledkům prvního kola výzkumu CEATL se překladatelé a jiní vyjadřují i několik let od jejich zveřejnění.¹³ Například v roce 2016 vyšel v Magazínu Mladé fronty DNES popularizační článek o knižních a filmových překladech a tento článek obsáhl i rozhovor s Viktorem Janišem, který výsledky výzkumu CEATL zmiňuje.¹⁴ Na data z výzkumu CEATL v roce 2016 odkazoval také americký překladatel z češtiny Alex Zucker v rozhovoru pro časopis Host.¹⁵ Výzkum uvádí rovněž Radka Smejkalová v roce 2018 v článku České překladatelské dada, publikovaném v časopise Týden.¹⁶

Závěrem je tedy třeba uvést, že výsledky prvního výzkumu CEATL sice nepřinesly povzbudivé informace o postavení literárních překladatelů v Česku a někteří překladatelé je zpochybnili, ovšem jejich přínos tkví v rozšíření veřejné diskuse o tomto povolání, jež ve společnosti rezonuje ještě dnes.

2.2.5 Výsledky aktualizace výzkumu CEATL

Od Kateřiny Klabanové jsme k druhému výzkumu obdrželi několik dokumentů.

Zaprvé nám byl zaslán dotazník z roku 2011. Vzhledem k obsáhlosti dokumentu usuzujeme, že nám byla zaslána vzorová verze, kterou CEATL poskytl Obci překladatelů, nikoli upravený dotazník, který Obec překladatelů distribuovala mezi své členy.

Zadruhé nám byl zaslán výňatek ze zatím nepublikovaných výsledků. Obdrželi jsme data relevantní pouze pro Českou republiku. Ovšem zřejmě kvůli kopírování úseků dat týkajících se českých překladatelů z jiného dokumentu se složitým formátováním nebyl tento výňatek ve všech bodech srozumitelný. Nedovolujeme si proto suplovat

¹³ Ne že by se k nim vyjadřovali, ale cituje je rovněž Jiří Trávníček v publikaci *Knihy kupovati...* (TRÁVNÍČEK – ŠIMEČEK 2014: 408) a naráží na ně Věra Dvořáková v rozhovoru otisknutém v knize *Slovo za slovem* (RUBÁŠ, ed. 2012: 47).

¹⁴ Otázka: „A jak si stojí český překladatel v porovnání s evropskými kolegy?“ Odpověď: „Literární překladatel je vážený spolupracovník i zcela zaměnitelné kolečko v nakladatelské fabrice, jak kde. Konstantou ovšem zůstávají velmi nízké honoráře, které spoustu talentovaných vyženou z oboru nebo je nutí k nadprodukcí, a tím i nižší kvalitě. Není to jen můj dojem, v průzkumu CEATL (Evropská rada asociací literárních překladatelů) jsme v odměně za normostranu skončili na ostudném posledním místě. Řečeno jinak, když chcete vydělat alespoň na průměrný hrubý plat, musíte ročně přeložit zhruba 1700 normostran, o šest set víc než váš německý kolega“ (MALINDA 2016: 10).

¹⁵ „Převážná většina překladatelů beletrie ve Spojených státech se neživí literárními překlady. To prostě nejde. Ale to snad nikoho nepřekvapuje. Vždyť v Evropě máte stejnou situaci. V roce 2008 vydala organizace CEATL (Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires) průlomovou zprávu ‚Comparative income of literary translators in Europe‘ (Srovnání příjmů literárních překladatelů v Evropě). Je to velmi důkladná, pečlivě zpracovaná zpráva, která srovnává pracovní podmínky překladatelů ve dvaceti evropských zemích, a v jejím úvodu se píše: ‚Nikde v Evropě se překladatelé beletrie neužívají za podmínek, které jim diktuje «trh».‘ Takže v tomto ohledu u nás není situace horší než kdekoli jinde“ (JÜRGENSOVÁ 2016: 52).

¹⁶ Dostupné i on-line: https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/literatura/preklady-knih-jsou-plne-chyb-proc_483039.html?showTab=diskutovane

komplexní oficiální výstup, na jehož zveřejnění se čeká, a pouze namátkou uvádíme pár informací.

Druhého kola výzkumu CEATL se zúčastnilo více žen než mužů. Z hlediska věku byli nejpočetnější skupinou respondenti ve věku 56–65 let, druhou nejpočetnější skupinou pak překladatelé nad 66 let. Naopak nejméně zastoupenou věkovou skupinou respondentů byli překladatelé do 35 let. Výsledky také ukazují, že nejvíce respondentů se překlada literárních textů věnuje pouze okrajově (méně než 25 % jejich pracovní doby), pouze pro 8 % respondentů je literární překlad prací na plný úvazek.

3. TEORETICKÁ ČÁST

3.1 Bourdieuho pole, kapitál, habitus

Pro pochopení společenských souvislostí překladatelské činnosti vycházíme z teorie pole francouzského sociologa Pierra Bourdieho.

Podle Bourdieuho je možné společnost jako celek vnímat jako makrosvět sestávající z relativně autonomních mikrosvětů, sociálních prostorů označovaných jako pole. Každý sociální prostor, tedy každé pole sestává z odlišných a hierarchizovaných pozic, jež okupují jednotliví aktéři. Těmi mohou být jednotlivci, skupiny i např. instituce. Aktéři mezi sebou neustále svádějí symbolický boj o výhodné pozice. Platí však, že ne všechny sociální jevy a situace se musí odehrávat v rámci nějakého pole – některé se mohou odehrát mimo jakékoli pole, jiné se mohou odehrát na pomezí několika polí.

Každé pole se řídí vlastními pravidly a je strukturováno podle distribuce kapitálu. Jelikož je kapitál v rámci pole roz distribuován nerovnoměrně, někteří aktéři se ocitají na dominantních pozicích, jiní jsou jim pozičně podřízeni. To vede k tomu, že aktéři na výhodnějších pozicích se snaží si svou pozici v onom mocenském zápase udržet, aktéři na méně významných pozicích usilují prostřednictvím různých strategií o změnu stávajícího stavu. Znamená to, že se sociální pole „řídí svými vlastními zákony fungování a transformace, jinými slovy jde o strukturu objektivních vztahů mezi pozicemi, které v něm zaujímají jednotlivci či skupiny konkurující si v úsilí o legitimitu“ (BOURDIEU 2010: 282).

Snaha o transformaci řádu příslušného pole nebo o jeho zachování je označována jako jednání. Jednání aktérů daného pole vychází jednak z pozice, na níž se ocitají, jednak z jimi nashromážděného kapitálu. Zároveň platí, že vlastnictví různých kapitálů (a jejich různých objemů) definuje strukturu sociálního pole.

Třebaže Bourdieu definoval 4 druhy kapitálu: ekonomický, sociální, kulturní a symbolický, podle Michala Růžičky a Petra Vašáta se tento pojem hodí lépe vnímat jako univerzální koncept, jenž nabývá určitosti až v závislosti na konkrétním sociálním a historickém kontextu. V překladatelském poli tak může sehrávat důležitou úlohu třeba kapitál jazykový. Kapitál tudíž můžeme obecně definovat jako cokoli, co v rámci konkrétního sociálního pole působí diferenciacně, jinými slovy řečeno cokoli, co má na jednotlivé aktéry daného pole stratifikační účinek (RŮŽIČKA – VAŠÁT 2011).

Kapitál může být považován za kapitál pouze v případě, že je možné ho převést na tzv. kapitál symbolický, jehož prostřednictvím se aktérům dostává společenského

uznání. Podle Bourdieuho je zisk společenského uznání, což vnímá jako synonymum pro zisk moci, konečným cílem všech bojů odehrávajících se v rámci všech sociálních polí.

Důležitým faktorem determinujícím boj aktérů uvnitř sociálního pole o moc je habitus. Tvoří totiž pojítka mezi věděním aktérů a jejich praktickým jednáním. Djovčoš zmiňuje, že se jedná o termín dlouhé tradice (DJOVČOŠ – ŠVEDA 2017: 22), který Pierre Bourdieu detailně rozpracoval. Slovy Bourdieuho je habitus „systém trvalých a zdiel’aných tendencií, štruktúrovaných štruktúr predurčených fungovať ako štruktúrovacie štruktúry, teda ako princípy generovania a štruktúrovania praktických činností a spoločenských predstáv, ktoré sú pravidelné a objektívne regulovateľné bez toho, aby boli výsledkom dodržiavania pravidiel. Tieto tendencie objektívne sledujú vlastné spoločenské ciele bez toho, aby vedome išli za ich dosiahnutím a na ich nadobudnutie netreba nijakú zvláštnu danosť. Kolektív ich stanovuje a prijíma podvedome, ich vznik nepodmieňuje vyššia sila“ (překlad DJOVČOŠ – ŠVEDA 2017: 22).¹⁷

Zjednodušeně by se dalo říct, že se jedná o systém předpokladů neboli pravidel, tendencí a hodnot, jimiž se aktéři podvědomě řídí. Znamená to, že tyto předpoklady podmiňují jejich konání a vnímání okolního světa. Předpoklady vytvářející habitus jsou úzce spjaty s pozicí, kterou aktér v rámci sociálního pole zaujímá. Na každého aktéra totiž v závislosti na okupované pozici působí objektivní struktury sociálního pole, tedy vnější podněty a vzory. Při dlouhodobém vystavení jejich působení se tyto vnější podněty zvnitřňují. Každý aktér si tedy podvědomě osvojuje způsoby jednání a nahlížení na svět, které odpovídají jím okupované pozici v rámci sociálního pole. A i když se mu potom podaří změnit svoji pozici, osvojených předpokladů se jen těžko může zbavit. Nese si je s sebou napořád v mentálních strukturách a tělesných schématech.

Aplikace Bourdieuovy teorie pole na prostředí překlada literárních textů nám umožní lépe pochopit vztahy mezi překladateli literárních textů a nakladateli. Rovněž nám umožní vymezit rozdíly mezi překladateli rozdílných literárních žánrů, na něž

¹⁷ Djovčoš překládá z anglického překlada *Outline of a Theory of Practice*. Originál zní: „système[s] de dispositions durables et transposables, structures structurées prédisposées à fonctionner comme structures structurantes, c’est-à-dire en tant que principes générateurs et organisateurs de pratiques et de représentations qui peuvent être objectivement adaptées à leur but sans supposer la visée consciente de fins et la maîtrise expresse des opérations nécessaires pour les atteindre, objectivement « réglées » et « régulières » sans être en rien le produit de l’obéissance à des règles, et, étant tout cela, collectivement orchestrées sans être le produit de l’action organisatrice d’un chef d’orchestre“ (BOURDIEU 1980: 88–89).

budeme nahlížet jako na aktéry různých sociálních „sub-polí“, jež v rámci sociálního prostoru literárního překladu existují.

Bernard Lahire v souvislosti s aplikací teorie pole na prostředí francouzských spisovatelů upozorňuje na zásadní nedostatek této teorie pro literární prostor. Jde o to, že spisovatelé se vedle spisovatelské aktivity většinou věnují ještě dalšímu povolání, které jim zajišťuje obživu a materiální zabezpečení. V rámci literárního pole francouzských spisovatelů tedy nepůsobí jako stálí aktéři, ale vědomě z tohoto sociálního prostoru v různých intervalech vystupují a pak se do něj opět navrací (LAHIRE 2006: 12). Domníváme se, že v případě analýzy povolání překladatele literárních textů v českém prostředí budeme konfrontováni se stejným fenoménem.

Pole českého literárního překladu je navíc specifické svým historickým vývojem, kdy do roku 1989 existovalo pod vlivem totalitního režimu. Překladatele-aktéry, kteří v tomto sociálním prostoru v současné době působí, je tedy možné rozdělit do dvou skupin – starší generaci, jejíž habitus se formoval pod vlivem komunistického režimu, a mladší generaci, která vyrostla v době tržní ekonomiky a jejíž habitus hodnotový systém minulého režimu nepoznamenal. Djovčoš upřesňuje, že Bourdieu s historickým vývojem působícím na habitus počítá, takže ve skutečnosti se nejedná o dva rozdílné habitusy, ale o jeden jediný, vykazující odlišnosti na základě formování v jiných historických podmínkách (DJOVČOŠ – ŠVEDA 2017: 23).

3.2 Překladatel literárních textů

3.2.1 Kdo to je?

Definice překladatele literárních textů závisí především na vymezení předmětu jeho práce. Učinit takové vymezení ovšem není jednoznačné, neboť definice literárního díla nestanovuje přesné hranice a staví nás před problém, jímž se literární kritici a historici zabývají dodnes, a sice co ještě je, a co už není literatura.

Francouzský literární kritik Gustave Lanson definuje literární dílo následovně: „Znakem literárního díla jest umělecký záměr nebo účinek, krása nebo půvab formy“ (LANSON 1931: 8). Arne Novák píše o literatuře jako o „slovesn[ých] výtvor[ech] a památk[ách], které svou formou působí esteticky“ (NOVÁK 1935: 1226). Felix Vodička uvádí, že do literatury patří „jazykové projevy s funkcí estetickou (kurziva F. V.)“, pouze v určitých dějinně významných případech i díla bez estetické funkce (VODIČKA 1942:

339). Základním společným jmenovatelem umělecké neboli krásné literatury je podle výše zmíněných definic pozitivní estetické působení na čtenáře.

Pro potřeby této práce definujeme překladatele literárních textů jako překladatele, který překládá texty s alespoň minimálním estetickým působením. Zohledňujeme tedy literaturu krásnou a zahrnujeme také díla básnická i prozaická, drama a částečně také literaturu faktu (především žánry kolísající mezi odborností tématu a uměleckostí formy).

3.2.2 Odborná průprava

Odbornou průpravu může v dnešní době překladatel v Česku získat na několika univerzitách. Překlad se vyučuje na různých úrovních v rámci překladatelských a někde i filologických oborů na Univerzitě Karlově v Praze, Masarykově univerzitě v Brně, Univerzitě Palackého v Olomouci, Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, Ostravské univerzitě a v jisté formě i na Západočeské univerzitě v Plzni. Výuka překlada v nabízených studijních programech a oborech ovšem není vždy zaměřená na literární překlad.

V tabulce níže jsou uvedeny univerzity, kde se překlad vyučuje, a názvy příslušných oborů, z nichž je vždy patrný studovaný jazyk. V posledním sloupci „zaměření“ uvádíme, zda se v daném oboru vyučuje překlad odborných textů nebo literárních textů, případně obojí. Tyto informace jsme čerpali z popisů studijních oborů dostupných na oficiálních webech univerzit. Studijní plány jednotlivých oborů jsme studovali pouze v několika málo případech. Nevylučujeme tedy možnost, že někde je do výuky začleněn seminář zaměřený na překlad literárních textů, o němž se v popisu oboru nepsalo, a který jsme kvůli nesystematické konzultaci studijních plánů neodhalili.

Barevně vyznačujeme obory, které nabízejí alespoň částečné zasvěcení do překlada literárních textů.

Název univerzity	Studijní program	Typ studia	Forma studia	Název oboru	Zaměření
Univerzita Karlova	Překladařství a tlumočnictví	navazující magisterské, dvouoborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladařství: čeština – angličtina ▪ Překladařství: čeština – francouzština ▪ Překladařství: čeština – němčina ▪ Překladařství: čeština – ruština ▪ Překladařství: čeština – španělština 	neliterární i literární texty
Univerzita Karlova	Překladařství a tlumočnictví	bakalářské, dvouoborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Angličtina pro mezikulturní komunikaci ▪ Francouzština pro mezikulturní komunikaci ▪ Němčina pro mezikulturní komunikaci ▪ Ruština pro mezikulturní komunikaci ▪ Španělština pro mezikulturní komunikaci 	pouze neliterární texty
Univerzita Karlova	Překladařství a tlumočnictví	bakalářské, jednooborové	prezenční	Mezikulturní komunikace čeština – němčina / Interkulturelle Kommunikation und Translation Tschechisch – Deutsch	pouze neliterární texty
Univerzita Karlova	Překladařství a tlumočnictví	bakalářské, jednooborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mezikulturní komunikace: čeština jako cizí jazyk – angličtina ▪ Mezikulturní komunikace: čeština jako cizí jazyk – francouzština ▪ Mezikulturní komunikace: čeština jako cizí jazyk – němčina ▪ Mezikulturní komunikace: čeština jako cizí jazyk – ruština ▪ Mezikulturní komunikace: čeština jako cizí jazyk – španělština 	pouze neliterární texty

Masarykova univerzita Brno	Překladatelství románských a germánských jazyků	navazující magisterské	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladatelství němčiny ▪ Překladatelství nizozemštiny ▪ Překladatelství francouzštiny ▪ Překladatelství španělštiny 	„Budete překládat nejrůznější typy textů – unijní směrnice i kuchařské recepty, titulky k filmům i předoperační informace pro pacienty, filozofické eseje i technické specifikace.“
Masarykova univerzita Brno	Ruská studia	navazující magisterské	prezenční	Ruština se zaměřením na překladatelství	neliterární i literární texty
Masarykova univerzita Brno	Překladatelství anglického jazyka	navazující magisterské, jednooborové	prezenční	Překladatelství anglického jazyka	důraz kladen na neliterární překlad, ale v rámci povinně volitelných předmětů je například předmět zaměřený na překlad dětské literatury
Masarykova univerzita Brno	Humanitní studia	navazující magisterské, dvouoborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladatelství francouzského jazyka ▪ Překladatelství španělského jazyka 	neliterární i literární texty
Masarykova univerzita Brno	Humanitní studia	navazující magisterské, dvouoborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladatelství anglického jazyka ▪ Překladatelství německého jazyka ▪ Překladatelství ruského jazyka 	pouze neliterární texty
Masarykova univerzita Brno	Překladatelství a tlumočnictví	navazující magisterské, jednooborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladatelství francouzského jazyka ▪ Překladatelství španělského jazyka 	neliterární i literární texty
Masarykova univerzita Brno	Překladatelství a tlumočnictví	navazující magisterské, jednooborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladatelství anglického jazyka ▪ Překladatelství německého jazyka ▪ Překladatelství ruského jazyka 	pouze neliterární texty
Masarykova univerzita Brno	Překladatelství a tlumočnictví	navazující magisterské, dvouoborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladatelství francouzského jazyka ▪ Překladatelství španělského jazyka 	neliterární i literární texty

Masarykova univerzita Brno	Překladatelství a tlumočnictví	navazující magisterské, dvouoborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladatelství anglického jazyka ▪ Překladatelství německého jazyka ▪ Překladatelství ruského jazyka 	pouze neliterární texty
Masarykova univerzita Brno	Překladatelství a tlumočnictví	navazující magisterské, jednooborové	kombinované	Překladatelství ruského jazyka	pouze neliterární texty
Masarykova univerzita Brno	Překladatelství a tlumočnictví	navazující magisterské, dvouoborové	kombinované	Překladatelství ruského jazyka	pouze neliterární texty
Univerzita Palackého v Olomouci		navazující magisterské, jednooborové	prezenční	Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad	pouze neliterární texty
Univerzita Palackého v Olomouci		bakalářské, jednooborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad ▪ Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad 	pouze neliterární texty
Univerzita Palackého v Olomouci		navazující magisterské, jednooborové	prezenční	Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad	neliterární i literární texty
Univerzita Palackého v Olomouci		bakalářské, dvouoborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad maior ▪ Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad maior 	pouze neliterární texty
Univerzita Palackého v Olomouci		navazující magisterské, dvouoborové	prezenční	Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad maior	neliterární i literární texty
Univerzita Palackého v Olomouci		bakalářské, jednooborové	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Polská filologie se specializací na překladatelství a hospodářskou praxi ▪ Ruská filologie se specializací na překladatelství a hospodářskou praxi ▪ Ukrajinská filologie se specializací na překladatelství a hospodářskou praxi 	pouze neliterární texty
Univerzita Palackého v Olomouci		navazující magisterské, jednooborové	prezenční	Polská filologie se specializací na překlad	pouze neliterární texty
Univerzita Palackého v Olomouci		navazující magisterské, jednooborové	prezenční	Ruština pro překladatele	pouze neliterární texty

Západočeská univerzita v Plzni		bakalářské	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cizí jazyky pro komerční praxi v kombinaci angličtina – francouzština ▪ Cizí jazyky pro komerční praxi v kombinaci angličtina – němčina ▪ Cizí jazyky pro komerční praxi v kombinaci angličtina – ruština 	pouze neliterární texty
Jihočeská univerzita České Budějovice	Filologie	navazující magisterské	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překladařství anglického jazyka – Překladařství francouzského jazyka ▪ Překladařství anglického jazyka – Překladařství španělského jazyka 	o zaměření se v popisu studijního oboru nepíše
Ostravská univerzita	Filologie	navazující magisterské	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Anglická filologie – Angličtina pro překlad ▪ Španělská filologie – Španělština pro překlad 	pouze neliterární texty
Ostravská univerzita	Filologie	navazující magisterské	prezenční	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Francouzská filologie – Francouzština pro překlad ▪ Německá filologie – Němčina pro překlad ▪ Polská filologie – Polština pro překlad ▪ Ruská filologie – Ruština pro překlad 	částečně i literární texty

Tabulka 1 Přehled oborů na českých univerzitách, na kterých jde v rámci bakalářského a/nebo navazujícího magisterského studia studovat překladařství. Zdroj: weby příslušných vysokých škol.

Z tabulky vyplývá, že překlad literárních textů se pro určité jazyky vyučuje na Univerzitě Karlově, Masarykově univerzitě v Brně, Univerzitě Palackého v Olomouci a Ostravské univerzitě. Na Západočeské univerzitě v Plzni se vyučuje pouze překlad odborných textů a u překladařských oborů Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích nám chybí informace.

Překlad odborných textů a krásné literatury vyžaduje od překladaře jiný přístup. Jiří Levý vystihuje základní odlišnost mezi odborným textem a uměleckým dílem parafrází tvrzení Romana Ingardena, vycházejícího z fenomenologické teorie, a uvádí, že

v uměleckém díle jsou jednotlivé vrstvy jazyka mezi sebou spojeny tak těsně, že by jakékoli porušení těchto vztahů vedlo ke snížení hodnoty překladu. Zato v odborném textu jsou vztahy mezi vrstvami rozvolněné, a proto například změna rytmu ve prospěch jiné vrstvy jazyka hodnotu překladu negativně nezasahuje (LEVÝ 2012: 26). Teoreticky nelze vzhledem k tomuto zásadnímu rozdílu očekávat od člověka proškoleného pouze v překládání odborných textů zasvěcený překlad krásné literatury. Avšak nepopíráme, že odbornou průpravu k překladu obecně může mnohdy vykompenzovat individuální tvůrčí talent.

3.2.3 Pracovní status

Z pracovněprávního hlediska nepotřebuje překladatel literárních textů pro výkon své činnosti status zaměstnance ani žádné osvědčení. Vladimír Pistorius v publikaci *Jak se dělá kniha* v kapitole o personálním složení nakladatelství překladatele nezmiňuje (PISTORIUS 2005: 117–118). Překladatel může pracovat jako OSVČ a překlady nakladateli fakturovat, avšak není vyloženě nutné, aby si živnostenský list vyřizoval. K vyplacení honoráře za překlad mu stačí podpis smlouvy s nakladatelem (viz níže), případně podpis dohody o provedení práce (DPP). Podle konzultace s Janem Hellerem z Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze, jenž dříve působil v nakladatelství Slovart, přistupují nakladatelé k podpisům DPP hlavně tehdy, když na překlad čerpají granty, které mohou vyplatit pouze zaměstnancům nakladatelství. Podpisem DPP alespoň dočasný zaměstnanecký poměr s překladatelem uzavírají.

3.3 Vztah překladatele a nakladatele stanovený zákonem

3.3.1 Licenční smlouva nakladatelská

Vztah překladatele a nakladatele, včetně práv obou stran, je definován v licenční smlouvě, jejíž konkrétní znění se v závislosti na nakladateli liší, ale vždy vychází z autorského zákona.

Současný zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů¹⁸ vstoupil v účinnost 1. prosince 2000. Zpracovává několik směrnic Evropského parlamentu a Evropské rady a navazuje na jedno přímo použitelné nařízení Evropského parlamentu a Evropské rady.

¹⁸ <https://www.mkcr.cz/predpisy-zakonu-709.html>

Podle autorského zákona přísluší autorovi¹⁹ k dílu dva typy práv – práva osobnostní a práva majetková. Práva osobnostní definují základní právo autora rozhodnout o zveřejnění díla a o tom, jakým způsobem má být uvedeno autorství. Dále také zahrnují autorovo právo na nedotknutelnost díla. Znamená to, že bez svolení autora není možné dílo měnit či do něj jakkoli zasahovat. Práva osobnostní jsou nepřevoditelná, autor je nemůže nikomu postoupit a zanikají jeho smrtí. V rámci práv majetkových je definováno právo na užití díla. Toto právo zákon dále specifikuje a dělí do několika způsobů (rozmnožování, rozšiřování, pronájem aj.). Právo na užití díla nemůže autor prodat, ale může dalšímu subjektu poskytnout oprávnění (licenci) k výkonu tohoto práva v rozsahu, jaký si autor stanoví. Na tomto principu je postavený vztah překladatele a nakladatele (popřípadě též literární agentury, jež tento vztah za úplatu zprostředkovává).

Pro shrnutí nejdůležitějších bodů autorského zákona, které se v licenční smlouvě zohledňují, vycházíme z interpretace Vladimíra Pistoriuse (PISTORIUS 2005: 159–161).

Licencí se rozumí oprávnění, které překladatel na základě licenční smlouvy poskytuje nakladateli, aby nakladatel mohl s dílem autora dále nakládat. Konkrétní podmínky užití licence jsou buď ve smlouvě explicitně stanoveny, nebo se má za to, že jsou uvedeny implicitně, tedy tak jak je definuje autorský zákon.

Podle Pistoriuse zavedl autorský zákon z roku 2000 mimo jiné větší smluvní volnost při uzavírání spolupráce mezi překladatelem a nakladatelem. Oba subjekty se tudíž ve smlouvě mohou domluvit prakticky na čemkoli, ovšem vždy by ze smlouvy mělo být patrné několik základních bodů:

- zda se autor zavazuje k poskytnutí licence výhradní (tj. současně ji nemůže poskytnout žádnému jinému nakladateli), nebo jestli poskytuje licenci nevýhradní (dílo může současně vydat několik nakladatelů);
- ujednání o výši odměny (zda je stanovena pevně nebo procentuálně v závislosti na prodaných výtiscích);
- na jaké území se licence vztahuje (pouze Česko, i Slovensko, celý svět apod.);
- na jak dlouhou dobu se licence poskytuje;
- počet výtisků, na něž se licence vztahuje;

¹⁹ Autorský zákon nezná pojem překladatel, ale přistupuje k němu jako k autorovi uměleckého (literárního) díla.

- na jaké užití se licence poskytuje (např. na vydání knihy, e-knihy, audioknihy, užití díla jako námětu pro filmový scénář).²⁰

Pro ilustraci toho, že výše zmíněné body tvoří kostru licenčních smluv napříč různými nakladateli, uvádíme v přílohách č. 8 a 9 této práce dvě licenční smlouvy z let 2017 a 2018 různé délky – jedna pochází z menšího nakladatelství a jedna z velkého nakladatelského domu.

3.3.2 Smlouva o dílo

Teoreticky může být pracovněprávní vztah mezi překladatelem a nakladatelem stanoven rovněž na základě tzv. smlouvy o dílo. Smlouvu o dílo upravuje nový občanský zákoník (zákon 89/2012 Sb., NOZ) a její přesná definice zní: „Smlouvou o dílo se zhotovitel zavazuje na svůj náklad a nebezpečí provést pro objednatel dílo a objednatel se zavazuje dílo převzít a zaplatit cenu“ (§ 2586 odst. 1 NOZ). Zhotovené dílo může být hmotného charakteru (stavba) i s nehmotným výsledkem (umělecké dílo).

Na rozdíl od licenční smlouvy nakladatelské však smlouva o dílo nepracuje s pojmem *právo autorské*, nýbrž s pojmem *právo vlastnické*. Vlastnické právo k předmětu díla může podle NOZ nabýt jak objednavatel, tak zhotovitel; faktorů, které se pro určení vlastníka díla zohledňují, je několik.

Při spolupráci mezi překladatelem a nakladatelem není podepisování smlouvy o dílo běžnou praxí právě z toho důvodu, že tento druh smlouvy neřeší postoupení autorských práv. Pro vyhotovení překladu by proto v případě podpisu smlouvy o dílo mělo dojít také k podpisu licenční smlouvy.

3.3.3 Zákon o neperiodických publikacích

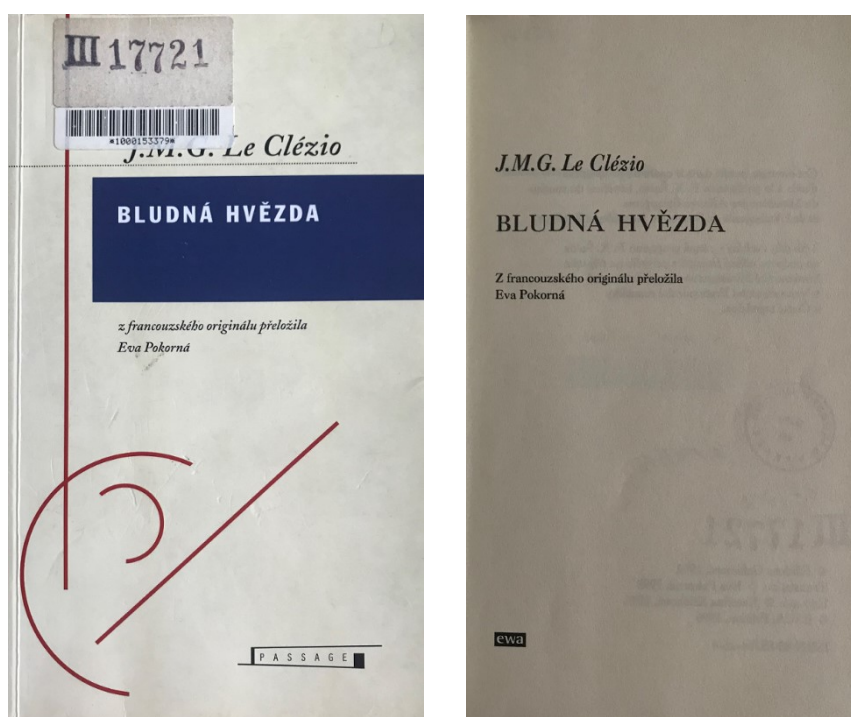
Do vztahu překladatele a nakladatele vstupuje v Česku ještě jeden zákon, a to zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích.²¹ Tento zákon vymezuje tři základní povinnosti nakladatele, jimiž jsou odevzdání povinných výtisků (viz dále), nabídková povinnost a zveřejnění určitých informací ve vydávaném díle. Mezi informace, které musí být v knize podle zákona uvedeny, patří jména autorů, leda by si to autoři nepřáli. Slovo překladatel v zákoně explicitně nezaznívá, ale z výkladů zákona (srov. PISTORIUS 2005: 44 a POKORNÝ – POKORNÁ 2011: 67) vyplývá, že pod pojmem autor je zde opět

²⁰ E-knihy a audioknihy jsme jako způsoby užití díla doplnili, Pistorius je ve vydání z roku 2005 nezmiňuje.

²¹ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-37>

vnímán i překladatel. U překladových děl tento zákon stanovuje uvádět v knize originální název díla a vydání, z něhož byl překlad pořízen.

V souvislosti s uveřejňováním jména překladatele zmiňme, že bývá uváděno v tiráži a na copyrightové stránce. V současné době lze v knižní produkci vydávané v Česku sledovat trend uvádění jména překladatele ještě na titulní stránce,²² případně na obálce nebo přebalu knihy (důsledně Paseka a u vybraných titulů Argo a Plus). Nejde ovšem o nic nového, třebaže je tak tento postup prezentován.²³ Začátkem 90. let uvádělo jména překladatelů na obálkách dnes již zaniklé nakladatelství EWA.

Obrázek 1 Přebal a titulní strana vybrané překladové knihy publikované v nakladatelství EWA roku 1996.

²² K problematice uvádění jmen překladatelů na titulní stránce se vyjadřují Jarmila Emmerová a Miroslav Jindra v knize *Slovo za slovem* (RUBÁŠ, ed. 2012: 67, 148).

²³ Nakladatelství Paseka v listopadu 2017 informovalo o tom, že na obálky všech překladových titulů bude uvádět jméno překladatele do češtiny. O rozhodnutí zpravovala různá média, například na webu Lidovky.cz vyšel rozhovor s šéfredaktorem nakladatelství Jakubem Sedláčkem (ŠUDRYCHOVÁ 2017, dostupné na https://www.lidovky.cz/kultura/prevlada-tu-presvedceni-ze-prekladat-muze-kazdy-rika-sefredaktor-paseky-sedlacek.A171123_195758_In_kultura_ELE). V lednu 2018 se tématu věnoval článek Moniky Zavřelové v *Mladé frontě Dnes*, v němž kromě Paseky promluvili i zástupci jiných nakladatelů a za Obec překladatelů Anežka Charvátová.

3.4 Popis českého knižního trhu s ohledem na překladovou knižní produkci

3.4.1 Teorie polysystémů

Postavení překladové literatury v rámci kultury daného společenství vystihuje teorie polysystémů.

Teorie polysystémů Itamara Evena-Zohara nahlíží na kulturu určitého společenství mluvícího jedním jazykem jako na konglomerát systémů, tzv. polysystém. Systémy jsou dále dělitelné na sub-systémy. Systémy (například literatura, archeologie, divadlo atd.), i sub-systémy (v rámci systému literatury např. beletrie, literatura pro děti atd.) mezi sebou vzájemně interagují, více či méně se ovlivňují a můžou se také vzájemně prolínat. Systémy jsou v rámci konglomerátu hierarchizované: některé se nacházejí ve středu, jiné na periferii; neustále mezi sebou svádějí pomyslný boj o místo. Přeskupení pozic systémů v rámci polysystému pak způsobuje zvraty v diachronním vývoji dané kultury.

Překladová literatura tvoří podle Itamara Evena-Zohara sub-systém, který sice stojí vně systému národní literatury, ale v rámci polysystému sehrává důležitou roli. Překladová literatura jako sub-systém se může ocitnout jak ve středu polysystému, tak na jeho periferii. Ve středu se ocitá tehdy, (1) když je národní literatura v zárodku a teprve se vytváří, (2) když se národní literatura nachází na periferii z důvodu existence několika dalších souběžných literatur (3) nebo když národní literatura zažívá krizi (EVEN-ZOHAR 1990).²⁴

3.4.2 Od privatizace...

Rok 1989 se stal důležitým mezníkem nejen z hlediska politického směřování země, ale také z hlediska vývoje knižního trhu. Dominika Marcelová ve své diplomové práci na téma Literární trh v České republice po roce 1989 uvádí: „Knižní trh se stal vůbec první zcela odstátněnou a následně zprivatizovanou oblastí kultury“ (MARCELOVÁ 2014: 43).²⁵ Zmizely vnější politické zásahy do přípravy knih, zákazy i cenzura a z vedoucích míst nakladatelství i jiných kulturních institucí odešli zkompromitovaní stoupenci režimu. Exilová nakladatelství buď přesunula svou činnost do Československa (Arkýř), nebo zcela zanikla (Sixty-Eight Publishers).

Před rokem 1989 v zemi působilo něco přes 40 nakladatelských domů. Na liberalizovaném knižním trhu vznikají hned od roku 1990 stovky nových nakladatelství

²⁴ Dostupné i on-line: https://m.tau.ac.il/~itamarez/works/books/Even-Zohar_1990--PolysystemStudies%20%5BPT11-1%5D.pdf

²⁵ https://is.muni.cz/th/gy2vh/Diplomova_prace_Dominika_Marcelova.pdf

(odhaduje se až 3000). Mnoho z nich však nepřežilo rok působení na volném trhu. Také zanikly některé tradiční nakladatelské domy (Odeon,²⁶ Československý spisovatel) (HOLÝ 2008).

Počet nakladatelů v Česku je v roce 2018 podle Národní agentury ISBN 7225²⁷, ovšem ne všichni z nich jsou aktivní.

Co se týče knižní produkce v Česku, ta je dnes evidována na základě mezinárodního identifikátoru ISBN. Kromě toho mají nakladatelé zákonem stanovenou povinnost odevzdávat do tzv. konzervačního fondu 2 povinné výtisky.²⁸ Část české knižní produkce však zůstává nezachycena, protože příležitostní nakladatelé o povinnosti odevzdávat povinné výtisky nevědí. Údaje chybí hlavně ze začátku 90. let, kdy vznikla řada nakladatelství, jež hned zanikla.

Stejně tak je problematické sledovat počty vydávaných knih v České republice na základě statistik ISBN.²⁹ Úskalí údajů ISBN spočívá v tom, že ne každá kniha, která v Česku vyjde, je tímto mezinárodním identifikátorem označena, a tudíž do statistiky započítána (srov. zprávy SČKN a PISTORIUS 2005). Lze se však domnívat, že chybějících publikací bude v dnešní době nepatrné množství.

3.4.3 Překladová produkce po roce 1989

Rapidní nárůst nakladatelství v porevoluční éře vedl ke zvýšené poptávce po překladatelích. Rostla totiž poptávka po literatuře, která se za komunistického režimu z různých důvodů nevydávala. Jan Malinda v popularizačním článku „Ztraceno v (přechodu) překladu“ zmiňuje velkou poptávku po německých a anglických překladech. V nové situaci již nebylo možné čekat na vyhotovení překladu a poté jeho přípravu k vydání 3–5 let, jak tomu bývalo zvykem v dobách, kdy ediční plány podléhaly schválení ministerstva kultury a nakladatelství dostávala roční příděl papíru.³⁰ Poptávku bylo nutné ve velké konkurenci uspokojit co nejrychleji, a tak byly překlady svěřovány absolventům bohemistiky, žurnalistiky, pedagogiky i lidem vrátivším se z emigrace.

²⁶ O zániku Odeonu hovoří jeho předrevoluční šéfredaktor Josef Čermák v knize *Slovo za slovem* (RUBÁŠ, ed. 2012: 38–39).

²⁷ <https://www.nkp.cz/sluzby/sluzby-pro/isbn-ismn-issn>

²⁸ Povinnost odevzdávat povinné výtisky existuje již od 20. let minulého století.

²⁹ Ve Zprávách o knižním trhu SČKN, které ze statistik ISBN vycházejí, je o tomto problému referováno.

³⁰ O výrazném zkrácení času na přípravu knihy k vydání v období po revoluci hovoří rovněž Věra Dvořáková, Jarmila Fialová a Miroslav Jindra v knize *Slovo za slovem* (RUBÁŠ, ed. 2012: 52, 80, 153).

Jelikož v nakladatelských domech chyběli redaktoři,³¹ kteří by přehmaty „rychloukvašených“ překladatelů opravovali, dostávala se na trh překladová díla pochybné kvality, někdy musel být dokonce celý náklad poslán do stoupy (viz svědectví redaktorky Romany Přidalové) (MALINDA 2016).

3.4.4 Pár statistických dat o překladové literatuře

Při zpracování údajů o počtu vydaných knih v jednotlivých letech a podílu překladové literatury jsme vycházeli z diplomové práce Dominiky Marcelové (MARCELOVÁ 2014), která data čerpá z Ročních výkazů o neperiodických publikacích, dostupných na webu Národní knihovny.³² Údaje jsme s databází porovnali a doplnili jsme data z let 2013 až 2017.

Roční výkazy zahrnují informace o neperiodických publikacích dvojího typu, o „knihách“ („neperiodická publikace o alespoň 49 stránkách“) a „brožurách“ („neperiodická publikace o 5 až 48 stránkách“). Ze stylistických důvodů používáme slovo kniha v širším smyslu a zahrnujeme i publikace definované jako „brožura“.

Počty knih jsou ve výkazech rozděleny podle tzv. tematických skupin. Počty překladových titulů obou druhů neperiodických publikací jsou uváděny podle jazyka originálu, nejsou již však dále členěny podle tematických skupin a nelze z nich vyčlenit překlady literárních děl. Celkový počet neperiodických publikací vydaných v daném roce v ČR zahrnuje rovněž tituly vydané v jiném jazyce než češtině. Souhrnná data o počtech překladových knih vydaných před rokem 1998 nejsou dostupná.

rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
počet vydaných knih	8 203	9 309	8 994	10 244	11 519	11 738	12 551
z toho překlady	-	-	-	-	-	3 881	4 088
překlady v %	-	-	-	-	-	33,06	32,57

³¹ O horší redakční práci ve srovnání s obdobím během komunistického režimu hovoří Jarmila Emmerová, Jiří Honzík, Božena Koseková, Radoslav Nenadál a Naděžda Slabihoudová. Tuto problematiku často zmiňují v souvislosti s omezenými finančními možnostmi nakladatele v polistopadové éře (RUBÁŠ, ed. 2012: 67, 124, 215, 277, 365).

³² <https://www.nkp.cz/sluzby/sluzby-pro/sluzby-pro-vydavatele/vykazy>

rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
počet vydaných knih	11 965	14 321	14 278	16 451	15 749	15 350	17 019
z toho překlady	3 910	4 352	4 342	4 602	4 604	4 423	5 240
překlady v %	32,68	30,39	30,41	27,97	29,23	28,81	30,79

rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
počet vydaných knih	18 029	18 520	17 598	17 054	18 985	17 247	17 876
z toho překlady	5 384	5 546	5 777	6 044	6 514	5 871	6 565
překlady v %	29,86	29,95	32,83	35,44	34,31	34,04	36,73

rok	2014	2015	2016	2017
počet vydaných knih	18 379	18 282	17 815	16 422
z toho překlady	6 355	6 240	6 391	5 835
překlady v %	34,58	34,13	35,87	35,53

Tabulka 2 Počet knih vydaných na území ČR v letech 1993–2017 se zohledněním překladové produkce. Zdroj: MARCELOVÁ 2014 a Roční výkazy o neperiodických publikacích dostupné na nkp.cz.

Při zpracování údajů o tom, jak velký podíl zaujímají překlady z jednotlivých cizích jazyků v rámci všech překladových děl vydaných v daném roce v ČR, jsme vycházeli jednak ze zpráv o českém knižním trhu publikovaných SČKN, které zpracovávají informace z Ročních výkazů o neperiodických publikacích, jednak přímo z Ročních výkazů o neperiodických publikacích.³³

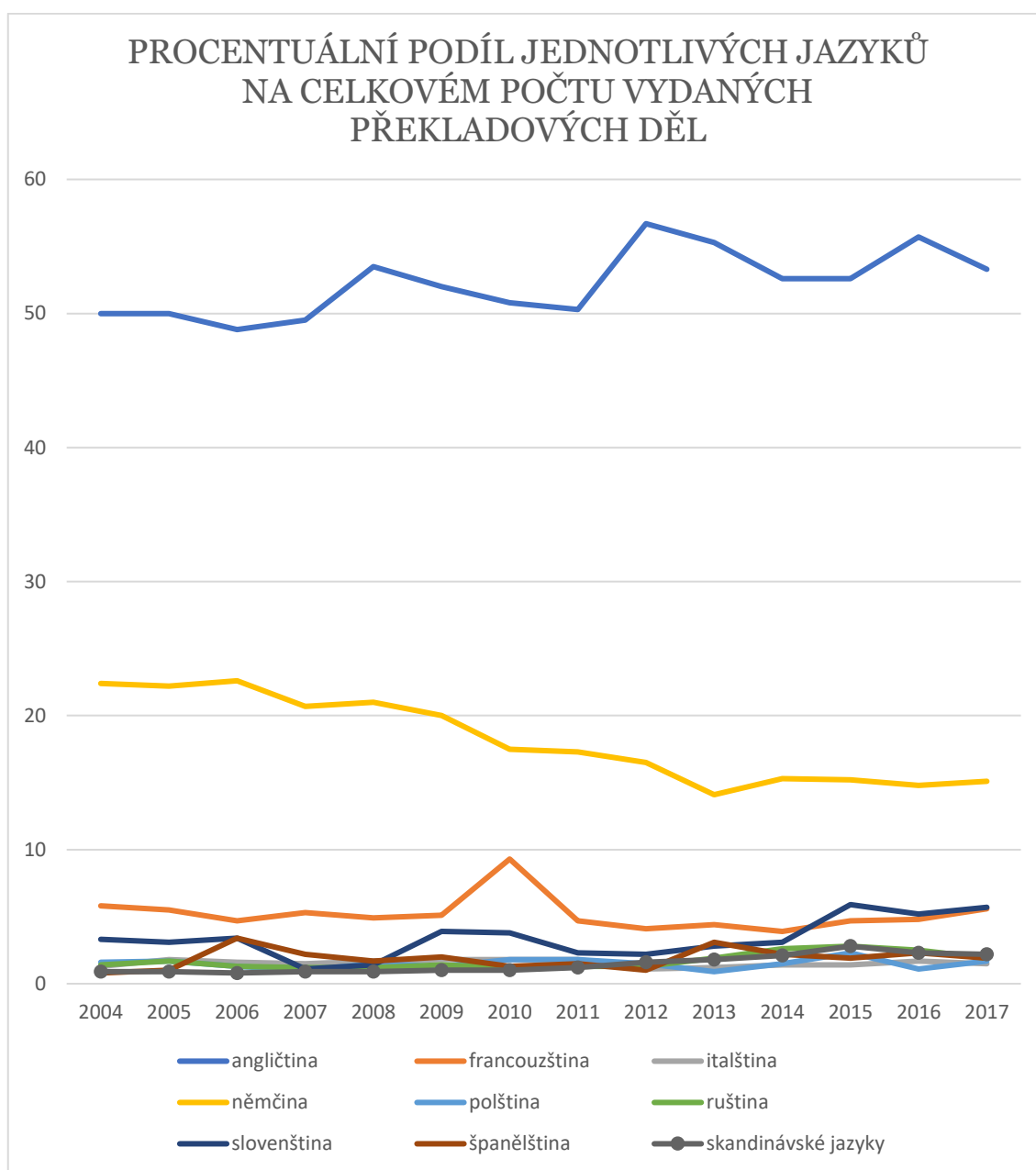
Ze zpráv SČKN jsme na základě opakujících se výskytů určili 9 jazyků, z nichž se do češtiny v posledních několika letech překládá nejčastěji.

Mezi skandinávské jazyky řadíme pro větší výpovědní hodnotu souhrnně švédštinu, norštinu, dánštinu, finštinu a islandštinu. Roční výkazy o neperiodických publikacích uvádějí údaje pro každý tento severský jazyk zvlášť.

³³ Zjištěná data nicméně nemohou být směrodatná, protože Roční výkazy o neperiodických publikacích jsou zpracovávány na základě povinných výtisků odevzdaných do fondu Národní knihovny. Podle výše uvedeného však nelze zcela spoléhat na to, že tuto povinnost pečlivě dodržují všichni nakladatelé.

PROCENTUÁLNÍ PODÍL JEDNOTLIVÝCH JAZYKŮ NA CELKOVÉM POČTU VYDANÝCH PŘEKLADOVÝCH DĚL														
	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17
AJ	50	50	48,8	49,5	53,5	52	50,8	50,3	56,7	55,3	52,6	52,6	55,7	53,3
NJ	22,4	22,2	22,6	20,7	21	20	17,5	17,3	16,5	14,1	15,3	15,2	14,8	15,1
FRJ	5,8	5,5	4,7	5,3	4,9	5,1	9,3	4,7	4,1	4,4	3,9	4,7	4,8	5,6
Slov.	3,3	3,1	3,4	1,1	1,4	3,9	3,8	2,3	2,2	2,8	3,1	5,9	5,2	5,7
RJ	1,4	1,7	1,3	1,2	1,2	1,4	1,2	1,3	1,3	1,9	2,6	2,8	2,5	1,9
Skand.	0,9	0,9	0,8	0,9	0,9	1	1	1,2	1,6	1,8	2,1	2,8	2,3	2,2
ŠJ	0,8	1	3,4	2,2	1,7	2	1,3	1,5	1,0	3,1	2,2	1,9	2,3	1,9
IJ	1,3	1,8	1,6	1,5	1,7	1,8	1,8	1,8	1,1	1,2	1,4	1,4	1,7	1,5
Pol.	1,6	1,7	1,3	1	1,5	1,3	1,8	1,8	1,5	0,9	1,5	2,3	1,1	1,7

Tabulka 3 Procentuální podíl jednotlivých jazyků na celkovém počtu vydaných překladových děl v letech 2004–2017. Zdroj: Roční výkazy o neperiodických publikacích dostupné na nkp.cz.

Graf 1 Procentuální podíl jednotlivých jazyků na celkovém počtu vydaných překladových děl v letech 2004 až 2017. Zdroj: Roční výkazy o neperiodických publikacích dostupné na nkp.cz.

Ze zjištěných údajů vyplývá, že angličtina si udržuje přední postavení mezi jazyky, z nichž se do češtiny překládá (znovu však jde o údaje souhrnné, bez rozlišení typu překladu a vydělení tzv. uměleckého, tj. literárního překladu). Více než polovina překladových děl, která v Česku vycházejí, je přeložena právě z angličtiny a podíl tohoto jazyka na překladové produkci stále stoupá. Druhým jazykem, ze kterého se dlouhodobě překládá do češtiny nejvíce, je němčina. Na rozdíl od angličtiny však podíl překladových děl z němčiny na české překladové produkci rok od roku klesá. Třetím nejprekládanějším jazykem byla do roku 2014 francouzština, byť je její podíl na překladové produkci oproti angličtině a němčině výrazně menší. V roce 2015 zaujala místo francouzštiny třetí pozici slovenština. Podíl ostatních jazyků na překladové produkci není nikterak výrazný.

K interpretaci dynamických vývojů křivek jazyků jako polština, španělština či skandinávské jazyky nedisponujeme relevantními informacemi. Dá se však předpokládat, že jedním z faktorů, který může ovlivnit počet vydávaných překladů z konkrétního jazyka, je finanční štedrost kulturních institucí příslušných zemí.

Podíl překladové produkce na celkové knižní produkci v České republice se od devadesátých let stabilně pohybuje kolem 30 %, v posledních 10 letech mírně vzrostl na 35 %.

3.4.5 K monopolizaci a elektronickým knihám a audioknihám...

V současné době je možné na českém knižním trhu pozorovat celosvětový trend monopolizace, byť se v Česku projevuje v menší míře než např. v Nizozemsku (PISTORIUS 2005: 20). Na knižním trhu posilují svou pozici velké nakladatelské domy akvizicemi menších nakladatelství³⁴ a budováním vlastní distribuční sítě (Albatros Media), případně i knihkupectví (Luxor / Euromedia Group). Podle Zpráv o českém knižním trhu SČKN připadlo v roce 2017 v českém prostředí 19,5 % knižní produkce 5 nakladatelským domům – Albatros Media, Euromedia Group, MOBA, Grada Publishing, Svojtka & Co. Jinými slovy řečeno pětina knižního trhu, kde v roce 2017 vydalo alespoň jednu neperiodickou publikaci celkem 2 151 nakladatelů, spadá pod 5 nejsilnějších hráčů.

³⁴ Albatros Media koupila v roce 2016 Knihu Zlín, v roce 2018 Vyšehrad a Panteon, v roce 2019 Domino; Grada Publishing koupila v roce 2018 nakladatelství Metafora; Euromedia Group koupila v roce 2018 nakladatelství Brána, Listen a Laser.

Vladimír Pistorius zmiňuje, že vytváření velkých obchodních společností, ať už nakladatelských či knihkupeckých, přináší ekonomické výhody, neboť se tak nakladatelé lépe vyhýbají ztrátě (vydání prodělečných titulů vykompenzují bestsellery) a dosahují vyššího obrátu (PISTORIUS 2005: 20).

Vzhledem k tomu, že nás zajímal dopad monopolizace na spolupráci velkého nakladatelského domu s překladateli, položili jsme pár otázek redaktorovi³⁵ jedné nakladatelské značky spadající pod skupinu Albatros Media.³⁶ K otázce samostatnosti jednotlivých nakladatelství se vyjadřuje takto:

Podle mého názoru je samostatnost jednotlivých nakladatelství zanedbatelná, ale vedení by na to jistě mělo jiný názor. V podstatě všechno musí schvalovat někdo z vedení nebo marketingové či obchodní oddělení. Tituly navrhované k publikaci musí projít přes programového ředitele, vedoucího knižních nakladatelství, marketing a obchod a stejně tak obálka, u bestsellerů i anotace a doprovodné texty. Jediné, do čeho nikdo nezasahuje a jednotlivé redakce si to můžou dělat samy, je podoba knihy uvnitř, tzn. výběr ilustrátora, překladatele atd.

Na otázku, jak se akvizice promítá do spolupráce s překladatelem, výše honoráře, plánování překladu či sestavování edičního plánu, reaguje redaktor slovy:

Zde nejsem zcela kompetentní odpovědět. Myslím, že se toho po akvizici moc nezměnilo, až na to, že se snížily honoráře, protože když se začaly náklady na jednotlivé tituly kalkulovat podle toho, jak to dělá celé AM, zjistilo se, že částky vychází výrazně jinak, než je v celém AM zvykem. Ale jinak si myslím, že procesní úkony zůstávají v akvírovaných nakladatelstvích stejné jako před akvizicí. Na výběr překladatele podle mě akvizice dopad nemá, pokud tedy nehraje roli ten honorář. Plánování překladu je možná o trochu komplikovanější, protože v korporátu jsou přece jenom víc než v malé redakci na odevzdání překladu a zhotovení finální knížky navázané další kroky (u bestsellerů marketing atp.). Neřekl bych ale, že ten rozdíl je nějak dramatický. Ediční plán se vždycky snažíme postavit tak, aby daný měsíc byla žánrová/jazyková/kulturní směsice co nejpestřejší, ale je to spíš tak, že ediční plán sestavujeme podle titulů, o kterých víme, že s nimi můžeme počítat, že budou přeložené, než že bychom psali překladatelům „máme

³⁵ Jméno redaktora neuvádíme, neboť si výslovně přál zůstat v anonymitě.

³⁶ Zde uvádíme pouze výňatky z odpovědí, rozhovor je v nekrácené podobě uveden v příloze č. 7.

to v edičním plánu na tehdy a tehdy, musíte si pospíšet“. Je nám jasné, že pak by ten překlad nestál za nic a my bychom strávili x dní navíc redakcí a/nebo korekturou.

Dalším trendem, který v posledním desetiletí zesiluje dynamiku českého knižního trhu, je vydávání elektronických knih a audioknih. Dominka Marcelová ve své diplomové práci uvádí, že prodejci elektronických knih se na českém trhu začali objevovat kolem roku 2010 a specializovaná nakladatelství pro vydávání audioknih výrazněji zhruba od roku 2006³⁷ (vznik vydavatelství Tympanum) (MARCELOVÁ 2014: 35).

Podle zpráv SČKN bylo na konci roku 2015 dostupných celkem 15 000 elektronických titulů, na konci roku 2016 to bylo 16 500 titulů a na konci roku 2017 20 000 titulů. Ve všech třech sledovaných letech byla v elektronické podobě dostupná většina nejprodávanějších tištěných titulů. Zprávy SČKN uvádějí, že prodej e-knih roste rychleji než prodej tištěných knih. Trh s e-knihami dosáhl v roce 2015 podílu 1,38 % na celkovém obratu českého knižního trhu, v roce 2016 podílu 1,5 % a v roce 2017 podílu 1,7 %.

Podle stejného zdroje vydali členové Asociace vydavatelů audioknih v roce 2015 114 titulů, v roce 2016 172 titulů a v roce 2017 240 titulů. Trh s audioknihami také rok od roku stoupá. V roce 2016 narostl objem tohoto trhu o 36,91 %³⁸ oproti roku 2015 a v roce 2017 o 14,1 % oproti roku 2016. Údaj o růstu trhu s audioknihami v roce 2015 není ve zprávě SČKN uveden.

Ačkoli zprávy SČKN neuvádějí, jaké procento vydávaných e-knih tvoří překladová literatura, lze předpokládat, že dynamický vývoj trhu e-knih a audioknih s sebou nese také přímý dopad na překladatele, a to především z právního hlediska. Autorská práva k překladu totiž mohou být vztažena nejen na tištěné verze knihy, ale i na e-knihy a audioknihy.

³⁷ Třebaže počátky audio zaznamenávání četby jsou spojena již s gramofonovými deskami a později s magnetofonovými pásky.

³⁸ Za tak velkým procentem nárůstu stojí jednak růst jednotlivých vydavatelství, jednak započítání nového subjektu do statistiky 2016 – Albatros Media (zpráva SČKN).

4. EMPIRICKÝ VÝZKUM

Empirická část této práce obsahuje kvantitativní výzkum doplněný o kvalitativní rozhovory. Kvantitativní část sestává ze dvou podčástí – deskriptivní a korelační analýzy.

4.1 Metodologie

4.1.1 Sociologický postup

Abychom profesi literárního překladatele mohli popsat co nejpřesněji a nejuceleněji, rozhodli jsme se aplikovat stejný sociologický postup, jaký použil Bernard Lahire pro výzkum zabývající se povoláním spisovatele ve Francii (LAHIRE 2006) – kombinaci dotazníkového šetření a řízených rozhovorů. Domníváme se totiž, že tyto příbuzné profese vykazují velice podobné sociologicko-ekonomické rysy: v obou případech jde o tvorbu textů, individuální práci, která vzniká slovy Pierra Bourdieuho v podobném sociologickém poli i podobném pracovním prostoru a která by jen těžko mohla existovat bez zapojení dalšího subjektu, a to nakladatele. Vzhledem k tomu, jak důležitou roli nakladatel v povolání literárního překladatele zaujímá, jsme se sociologický výzkum mezi překladateli, sestávající z dotazníkového šetření a rozhovorů, rozhodli navíc doplnit kratším dotazníkovým šetřením mezi nakladateli. Cílem bylo získat informace z druhé strany překladatelského procesu, jež by nám umožnily podat komplexnější a zároveň objektivní portrét překladatele literárních textů.

U deskriptivní a korelační analýzy jsme vycházeli především z výzkumu Martina Djovčoše a Pavola Švedy popsaného v publikaci *Mýty a fakty o preklade a tlmočení na Slovensku*.

4.1.2 Přípravná fáze č. 1 – oslovení potenciálních respondentů mezi překladateli

K zajištění co největší návratnosti dotazníků jsme si po vzoru Bernarda Lahira (2006: 98) pro výzkum připravili terén. Cílem bylo předem informovat překladatele o tom, že se výzkum připravuje, jakým způsobem bude probíhat a jak je možné se do něj zapojit. Aby se informace dostala k co nejširšímu vzorku relevantní populace, rozhodli jsme se toto oznámení šířit několika kanály – jednak přes sociální sítě, jednak přes profesní organizace Obec překladatelů a Jednota tlumočnicků a překladatelů (JTP).

Pro zveřejnění zprávy na sociální síti Facebook jsme zvolili otevřenou překladatelskou skupinu Tváře překladu a uzavřenou překladatelskou skupinu Skryté

tváře překladu. K odůvodnění našeho výběru uvádíme veřejně dostupné popisy obou skupin.

Tváře překladu

Smyslem této skupiny je poskytnout prostor k propagaci literárních překladů, překladatelů a překladatelství jako takového. Skupina je tedy určena jak pro překladatele (coby místo, kde mohou prezentovat svou práci a její výsledky), tak pro čtenáře, kteří by tento mnohdy neviditelný svět rádi poodhalili.

Skryté tváře překladu

Uzavřená skupina pouze pro literární překladatele. Místo, kde mohou upouštět páru, upozorňovat kolegy na nekalé praktiky, organizovat překladatelský odboj a podobně.

PRAVIDLA SKUPINY:

- Přijímáme pouze literární překladatele, případně studenty překladatelství.
- Pokud jste současně překladatelem a literárním redaktorem, smíte do skupiny vstoupit pouze za předpokladu, že z ní nebudete vynášet informace.
- Prosím, neděkujte za přijetí! Viz <https://365tipu.cz/2016/12/30/tp690-za-prijeti-do-skupiny-na-facebooku-se-verejne-nedekuje/>

Ke zveřejnění informace ve skupině Skryté tváře překladu bylo nejprve zapotřebí, abychom se stali jejím členem. Každý uchazeč o členství v této skupině musí zodpovědět dvě otázky. V té první je tázán na alespoň jedno přeložené dílo, které mu vyšlo, druhá otázka testuje uchazečův vztah k literatuře. Jelikož jsme si nebyli jistí, zda naše odpověď na první otázku bude dostatečná, raději jsme 12. února 2019 e-mailem oslovili administrátorku Terezu Semotamovou, přednesli jí náš záměr a požádali ji o přijetí do skupiny. Naše žádost byla bez prodlení akceptována.

Tereza Semotamová nám rovněž poradila, na koho se máme obrátit u Obce překladatelů s žádostí o hromadné rozeslání našeho oznámení všem členům. Dne 13. února 2019 jsme tedy kontaktovali Šimona Pellara z Obce překladatelů a požádali ho o rozeslání informace o připravovaném výzkumu. Potvrzení o tom, že zpráva byla rozeslána, nám přišlo obratem.

U JTP se nám nepodařilo sehnat kontakt na osobu, která se v rámci organizace stará o obesílání členů, proto jsme taktéž 13. února 2019 odeslali žádost o rozeslání zprávy na kontaktní e-mail JTP uvedený na webových stránkách organizace. Na naši zprávu jsme neobdrželi žádnou reakci.

Na zveřejnění zprávy o připravovaném výzkumu reagovali překladatelé pozitivně. Příspěvky na Facebooku byly „lajkovány“ a překladatelé pod nimi nechávali komentáře, že je výzkum zajímá a dotazník rádi vyplní. Několik pozitivních reakcí nám přišlo také na e-mail.

Pro ilustraci uvádíme znění jednoho e-mailu:

„[R]eaguji na Vaši žádost přeposlanou Šimonem Pel[il]arem. Problematika Vaší diplomky mě (jako asi každého aktivního literárního překladatele) zajímá, pokud byste to pokládala za užitečné, můžete se na mě se svým dotazníkem obrátit.“

4.1.3 Přípravná fáze č. 2 – vymezení zkoumaných okruhů

Jelikož povolání literárního překladatele představuje rozsáhlou a doposud málo probádanou oblast, která by vydala na více než diplomovou práci, rozhodli jsme se pro naše účely vymežit pouze několik základních okruhů bádání.

- profil literárního překladatele
 - Kdo je překladatel literárních textů? (věk, pohlaví, místo pobytu, vzdělání, zázemí)
 - Čím se literární překlad vyznačuje? (vůči tlumočení a překladům odborných textů)
- překladatel a knižní trh
 - Jak se stát překladatelem? Existují nějaká pravidla umožňující vstup do profese či vyloučení z ní?
 - Jaké místo zaujímá překladatel v cestě titulu na knižní pult? (podíl překladatele na vzniku knihy a na její propagaci)
 - Podíl překladatele na edičních plánech (lektoři, přicházejí s návrhy pro nakladatele)
 - Jaká je míra uznání podílu překladatelovy práce na vzniku knižního titulu? (uznání profese v knižní branži i ve společnosti obecně)
- překladatel na trhu práce
 - Jak získat překladatelskou zakázku? Je potřeba zakázku aktivně vyhledávat, nebo stačí čekat, až se samy objeví? Jak moc je dnes literární překlad propojený se self-marketingem? Je potřeba práci dopředu plánovat?

- Panuje na tomto specifickém trhu práce konkurenční chování, nebo kolegiálnost?
- Na základě jakého pracovního poměru překladatel své dílo vykonává? Jak velký je jeho honorář? Jaká je platební morálka nakladatelů?
- ekonomicko-materiální pozadí zrodu překladu
 - Kde překlad vzniká? Doma nebo mimo domov? V pronajaté kanceláři? V klidu nebo rušném prostředí?
 - Jaké pomůcky překladatel k překladu používá a kolik do nich musí ročně investovat?
 - Kolik mu zbývá peněz po odečtu všech povinných odvodů?
 - Kolik literárních překladatelů se dnes uživí pouze překladem a nemusí si k tomu přibírat žádné příbuzné profese?
- profese literární překladatel pohledem samotného překladatele
 - Je překladatel literárních textů obecně šťastný a spokojený člověk? Nebo zažívá existenciální tíseň?
 - Jakou má motivaci tuto profesi vykonávat?

Touto osnovou jsme si definovali rámec svého výzkumu. Vycházeli jsme z ní při tvorbě dotazníkového šetření mezi překladateli a nakladateli. Rovněž jsme k této osnově přihlíželi při formulaci otázek pro rozhovory vedené s vybranými překladateli.

4.1.4 Tvorba dotazníku pro překladatele

Při sestavování dotazníku pro překladatele jsme vycházeli zejména ze dvou příruček – *Práce s empirickými daty* Jana Chromého a *Jak se vyrábí sociologická znalost* Miroslava Dismana. Dotazník s námi konzultoval Jan Chromý z Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK a socioložka Daniela Prokschová.

Dotazník otvíral úvod, v němž si respondenti mohli přečíst, pro jaký výzkum vznikl, kdo jej vytvořil, kolik obsahuje otázek, jak dlouho jim vyplňování zabere, kde budou sesbíraná data uchována, co se s nimi stane po ukončení výzkumu a příslib stoprocentní anonymity.

Otázky jsme formulovali s ohledem na výše uvedené tematické okruhy zkoumání. Dotazník jsme sestavili tak, aby u žádné otázky respondent nemusel odpovídat ve větách. Naší snahou bylo neodradit respondenty nutností sepsat vlastní odpovědi a neprodlužovat tak čas, který by dotazníku museli věnovat. Některé otázky vyžadovaly

číselný údaj nebo heslovitou odpověď, avšak většina otázek byla uzavřených s výběrem jedné nebo několika možností. U otázek s výběrem jsme systematicky přidávali položku „jiné“ s možností napsat vlastní odpověď pro případ, kdyby respondent v námi stanovených možnostech nenalezl nic, co by odpovídalo jeho situaci.

Do dotazníku jsme nezahrnuli všechny otázky, které se nám pro výzkum zdály relevantní, a to z obavy, že by dotazník byl nakonec příliš dlouhý. Předpokládali jsme, že by se pak respondenti v průběhu vyplňování unavili, otázky by přeskakovali, odpovídali by zkresleně či by vyplňování dotazníku vůbec nedokončili. Vybrali jsme proto pouze ty otázky, jež se nám pro osvětlení stanovených témat zdály nejdůležitější. Otázky dotazující se na detailnější aspekty povolání literárního překladatele jsme si ponechali do řízených rozhovorů.

Vybrané otázky v dotazníku měly pouze testovací funkci, abychom zjistili, zda respondent patří do populace, kterou chceme zkoumat. Ptali jsme se například, v jakém roce vyšel respondentovi poslední nový překlad, tj. první vydání. Cílem otázky bylo zjistit, jestli je respondent stále aktivním literárním překladatelem. Odpovědi na testovací otázky nebudou předmětem další analýzy.

Na konec dotazníku jsme umístili demografické otázky a povinné pole pro vyplnění kontaktního údaje. Kontaktní údaj jsme od respondentů vyžadovali, abychom je případně mohli požádat o řízený rozhovor. Jsme si vědomi toho, že povinné zanechání kontaktního údaje mohlo některé respondenty i přes příslib stoprocentní anonymity od vyplnění dotazníku odradit.

Snažili jsme se vyhnout větvení dotazníku, tzn. žádné otázky jsme nepodmiňovali předchozí odpovědí. Pro výzkum by to jistě bylo zajímavé, ale bohužel nám k tomu chyběl adekvátní výzkumný nástroj. Dotazník jsme vytvořili v bezplatném on-line nástroji Google Form, jež nám doporučil Jan Chromý.

4.1.5 Vymezení zkoumaného období

S ohledem na skutečnost, že některé aspekty překladatelovy práce mohou podléhat vlivu tržních faktorů či společenské poptávce (viz role překladové literatury v rámci polysystému, srov. EVEN-ZOHAR 1990), jsme si k analýze povolání literárního překladatele museli vymezit, jaké období budeme zkoumat. Zkoumané období jsme stanovili na posledních 15 let, takže nás ve čtyřech otázkách zajímala data vztáhnutá na období od roku 2004.

K tomuto časovému rozpětí nás vedlo několik důvodů. Zaprvé bylo naším cílem sestavit portrét soudobého překladatele literárních textů. Hledali jsme tudíž kompromis mezi časovou náročností překladatelské práce, kdy překlad může vznikat i v řádu několika měsíců či let, a možnou sezonností profese, kdy si překladatel může vydělávat především jinými aktivitami a žádnému překladu literárního textu se případně i několik let nevěnovat. Hranici patnácti let považujeme za adekvátní na to, aby nám umožnila podat svědectví o současném stavu profese literárního překladatele. Zadruhé se rok 2004 vyznačuje významným politicko-společenským mezníkem, totiž vstupem do Evropské unie, který nás vedl k předpokladu určité homogenity této překladatelské éry.

Takto vymezené časové období se z hlediska politického a kulturního jeví spíše jako homogenní, ale z hlediska vývoje ekonomického tomu tak již není. Je totiž potřeba připomenout celosvětovou finanční krizi, která začala v roce 2008 a na povolání literárního překladatele mohla mít přímý dopad. Proto pro nás bylo důležité, aby nám překladatel u otázky dotazující se na nejnižší a nejvyšší dosaženou sazbu za překlad specifikoval, v jakém roce takový honorář obdržel.³⁹

4.1.6 Rozeslání dotazníku pro překladatele

Rozeslání dotazníku předcházela testovací fáze. O cvičné vyplnění dotazníku jsme požádali dva překladatele literárních textů a podali jim jasné instrukce. Žádali jsme je o zpětnou vazbu na jasnost a úplnost úvodních informací, jasnost a logičnost formulovaných otázek, jejich pořadí, úplnost a relevantnost nabízených možností a časovou náročnost při vyplňování.

Z testovací fáze vyplynulo vyřazení několika otázek zaměřených na příliš detailní aspekty překladatelské profese, lehká úprava pořadí otázek a u několika zaškrťovacích otázek byly doplněny možnosti.

Dotazník byl spuštěn 13. března 2019 a překladatelé ho mohli vyplňovat do 30. června 2019. Nejprve jsme ho zveřejnili ve facebookových skupinách Skryté tváře překladu, Tváře překladu a využili jsme rovněž skupinu Simultánní blekotání, třebaže zde jsme předtím o připravovaném výzkumu neinformovali.

Krátce po spuštění dotazníku jsme se dozvěděli o konání členské schůze Obce překladatelů. Napadlo nás, že pro šíření dotazníku by tato akce mohla být ideální příležitostí. Dalo by se totiž předpokládat, že by se na ní dotazník mohl dostat

³⁹ Ptáme se na rok, kdy honorář obdržel, nikoli na rok, kdy se na honoráři s nakladatelem domluvil.

k překladatelům starší generace, kteří třeba nepoužívají e-mail nebo jsou zdrženliví vůči novým technologiím. Na tuto akci nám však byl jakožto nečlenovi Obce překladatelů odepřen přístup.

V polovině května jsme tedy dotazník opět nechali rozeslat všem členům Obce překladatelů. V hromadném mailingu odeslaném Šimonem Pellarem 15. května 2019 byl obsažen jak odkaz na elektronickou verzi dotazníku, tak dotazník ve formě PDF. Naší snahou totiž bylo oslovit také ty překladatele, kteří třeba nemají s vyplňováním elektronických dotazníků zkušenosti a tištěná forma je jim milejší. Tento tah se ukázal jako smysluplný, neboť v tištěné formě se nám vrátilo 6 dotazníků.

Jelikož jsme od JTP nedostali žádnou reakci na prosbu o rozeslání informace ohledně připravovaného výzkumu, rozhodli jsme se dotazník tímto kanálem nešířit. Naše rozhodnutí jsme navíc podložili úvahou, že překladatelé, kteří jsou členy JTP, se budou vzhledem k aktivitám této organizace zabývat především překlady odborných textů či tlumočením.

Rozhodli jsme se však oslovit nakladatele vydávající překladové texty a požádali je o rozeslání dotazníků překladatelům, s nimiž spolupracují. Předpokládali jsme, že se nám tímto způsobem podaří oslovit skupinu překladatelů stranících se členství v profesní organizaci i sociálním sítím.

4.1.7 Výběr nakladatelů k oslovení

Při výběru nakladatelů k oslovení s žádostí o rozeslání elektronického dotazníku pro nás bylo důležité, abychom žádost odeslali pouze těm, kteří vydávají překladovou literaturu. Vytvořit si seznam potenciálních subjektů k oslovení ovšem nebylo vůbec snadné. Zprávy SČKN o českém knižním trhu námi požadované kritérium ve svých ročních přehledech nezohledňují. Uchýlili jsme se proto k vyhledávání v centrálním katalogu Národní knihovny.

Nejprve jsme si na základě zprávy SČKN o českém knižním trhu 2017/2018 určili pět jazyků, z nichž se do češtiny překládá nejčastěji. Následně jsme si pro každý jazyk vyfiltrovali libovolné překladové dílo, které nás napadlo, zobrazili si detail záznamu a klikli na štítek umožňující vyfiltrovat veškerou prózu daného jazyka vydanou v České republice. Filtr katalogu Národní knihovny nám pak umožnil seřadit si díla dané literatury (překladová i původní) sestupně podle data vydání na území České republiky, od nejsoučasnějšího po nejstarší. U každého jazyka jsme prolistovali prvních 5 stránek.

Tímto způsobem se nám podařilo vytvořit seznam 32 nakladatelství. Velké nakladatelské domy, které zastřešují několik menších nakladatelství, jsme počítali jako jeden subjekt.

Jsme si vědomi toho, že tento postup je do značné míry krkolomný a že nám dozajista unikla spousta nakladatelů vydávajících překladovou literaturu. Pro sestavení alespoň nějakého seznamu nakladatelů odpovídajících našemu kritériu jsme však nepřišli na lepší řešení.

Dotazník jsme rozeslali buď šéfredaktorům, pokud jsme na ně dohledali e-mailové spojení na oficiálních webových stránkách nakladatelství, nebo na všeobecný kontaktní e-mail.

Při rozesílání dotazníku pro překladatele jsme nakladatele upozornili, že v rámci našeho výzkumu připravujeme také dotazník pro nakladatele. Od několika nakladatelů se nám na tento oslovovací e-mail dostalo pozitivní zpětné vazby. Nakladatelé nás informovali, že svým stálým překladatelům dotazník rozeslali a že dotazník pro nakladatele rádi vyplní, až bude k dispozici.

4.1.8 Tvorba dotazníku pro nakladatele

Dotazník pro nakladatele jsme tvořili s cílem sesbírat data, jež nám při deskriptivní analýze umožní doplnit a případně relativizovat data získaná od překladatelů. Třebaže nakladatelská praxe ohledně spolupráce s překladateli představuje rozsáhlé téma, které není v českém prostředí vědecky zmapované a zasloužilo by si detailní analýzu, pro potřeby našeho výzkumu jsme se omezili na vybrané aspekty této spolupráce: při formulaci otázek pro nakladatele jsme vycházeli výhradně z otázek pro překladatele. Neptali jsme se na žádný aspekt spolupráce mezi nakladatelem a překladatelem, který by nebyl zahrnut do prvního dotazníku.

Dotazník pro nakladatele obsahoval celkem 13 otázek, z nichž 3 zjišťovaly informace o nakladateli jako takovém – v jakém kraji má sídlo, jak je nakladatelství veliké a jak velký objem jeho produkce tvoří překladová literatura.

Všechny otázky pro nakladatele jsme koncipovali jako uzavřené, aby vyplnění dotazníku nezabralo mnoho času. Avšak zároveň jsme k většině otázek přidali možnost vepsat komentář. Chtěli jsme tak dát nakladatelům možnost vyjádřit se k dané problematice nad rámec definovaného výběru odpovědí. Tento postup nám částečně

umožnil nahradit kvalitativní výzkum, jež jsme s nakladateli neměli v plánu uskutečňovat.

4.1.9 Distribuce dotazníku pro nakladatele

Dotazník pro nakladatele na rozdíl od dotazníku pro překladatele neprošel testovací fází. Vzhledem k nízkému počtu nakladatelů, které jsme se chystali oslovit, vlastně nebylo na kom testovat.

Před odesláním jsme dotazník, a to zejména metodologii otázek, opět konzultovali se socioložkou Danielou Prokschovou.

Dotazník jsme rozeslali 22. června 2019 všem 32 nakladatelům, které jsme předtím žádali o přeposlání dotazníku pro překladatele. Do 1. července se nám vrátilo 11 odpovědí.

Někteří nakladatelé nás předem upozorňovali, že pro nás dotazník vyplní, až bude hotový, jiní nás kontaktovali e-mailem poté, co dotazník vyplnili. V některých případech jsme tedy byli schopni určit, a to nejen podle vyplněných odpovědí, jaký nakladatel dotazník vyplnil. Jde o tzv. povrchovou anonymitu respondentů. Tato odhalení si však necháváme pro sebe, neboť nakladatelům jsme také slíbili stoprocentní míru anonymity, a navíc jsme po nich na rozdíl od překladatelů nepožadovali žádný kontaktní údaj.

Po několika vyplněných odpovědích jsme v dotazníku pro nakladatele odhalili chybu v konfiguraci googlovského nástroje. U jedné otázky měla být možnost zaškrtnout několik odpovědí, avšak omylem jsme ji nakonfigurovali jako otázku s jednou možnou odpovědí. Opravu otázky v průběhu dotazníkového šetření jsme zamítli, abychom nezkreslili získaná data. Pod danou otázkou se nacházelo pole pro komentář, jehož nakladatelé hojně využívali, takže chybu dotazníku tím vykompenzovali.

4.1.10 Zkoumaná populace a počty respondentů

K tomu, jestli můžeme z našeho výzkumu vyvozovat všeobecně platné závěry, bylo nutné si ujasnit, jaká je populace, kterou zkoumáme, a zda je možné respondenty našeho výzkumu označit za reprezentativní vzorek.

Ovšem určit, kolik je v České republice v současnosti překladatelů literárních textů, je bohužel zcela nemožné.⁴⁰ Překladatelská činnost patří v České republice k podnikání, které lze vykonávat jak s živnostenským listem (volná živnost), tak i bez něj (samostatná

⁴⁰ Ve výstupu prvního výzkumu CEATL je uvedeno, že v Česku působí zhruba 1 000 překladatelů literárních textů. Nepodařilo se nám zjistit, odkud údaj pochází.

činnost bez živnostenského oprávnění – na základě tzv. autorské smlouvy, přesněji smlouvy o vytvoření autorského díla a jeho užití). V obou případech je překladatel podle zákona povinen ohlásit svou činnost, byť třeba nárazového charakteru na živnostenském úřadě, avšak zákon nerozlišuje mezi překladateli odborných textů, literárních textů ani tlumočníky. Můžeme také předpokládat, že mezi překladateli, kteří si občasně přivydělávají na základě autorských honorářů, se najdou jedinci, kteří tuto činnost na živnostenském úřadě nenahlašují. I kdyby se nám tudíž podařilo získat číselné údaje z živnostenských úřadů celé republiky, nemohli bychom si být jisti, že se skutečně jedná o celou populaci překladatelů v Česku. Navíc by se nám z nich tímto postupem nikdy nepodařilo vyfiltrovat pouze ty jedince, kteří se věnují překladu literárních textů.

Dalším faktorem, který ztěžuje vymezení zkoumané populace, je fakt, že překladatelé literárních textů nemají žádnou povinnost být členy profesních spolků.

Podle rozhovoru s Alenou Lhotovou čítá dnes (2019) největší profesní organizace v zemi – Obec překladatelů – zhruba 300 členů. Na náš výzkum odpovědělo celkem 108 respondentů, z nichž o něco méně než polovina uvedla, že jsou členem Obce překladatelů. Znamená to, že se nám podařilo pokrýt asi šestinu členů OP. U druhé poloviny respondentů však nejsme schopni určit, o jak velký vzorek překladatelů nepřináležejících k profesní organizaci se jedná. Kromě toho nemáme podle čeho porovnat, jestli struktura našeho vzorku imituje reálné složení zkoumané populace.

S ohledem na výše zmíněné nemůžeme náš vzorek považovat za reprezentativní. Proto budeme k výsledkům našeho výzkumu přistupovat orientačně a nebudeme z nich vyvozovat žádné obecně platné závěry.

4.1.11 Třídění dotazníků

Před analýzou jsme všechny vyplněné dotazníky prostudovali a vyřadili z nich ty, které vykazovaly chyby a pro jakékoli statistické měření se jevíly jako nepoužitelné.

Vyřadili jsme dotazníky, kde míra chybějících (nevyplněných) odpovědí, tzv. missing values, překročila 5 %. V případě našeho dotazníku tedy šlo o ty respondenty, kteří přeskočili 3 a více otázek. Pokud respondent nevyplnil nanejvýše 2 otázky, dotazník jsme ve výzkumu ponechali.

Vyřadili jsme rovněž ty dotazníky, kde respondent nerozuměl třem a více otázkám nebo náležitě nespolupracoval, takže byly jeho odpovědi nelogické. Pokud špatně

odpověděl pouze na jednu nebo dvě otázky, vyřadili jsme z výzkumu jenom tyto odpovědi a zbylá data jsme ponechali.

V několika případech došlo v rámci jednoho dotazníku ke kombinaci obou problémů – některé otázky respondent přeskočil, na jiné odpověděl nelogicky. I tehdy jsem se řídil pravidlem, že dotazník vyřazujeme, pokud obsahuje 3 a více nepoužitelných odpovědí.

Obzvlášť problematické byly dotazníky vyplňované ručně. Respondenti u nich vykazovali zjevně vyšší míru nesoustředěnosti a menší ochotu spolupracovat. U jednoho dotazníku respondent přeskočil celou jednu stránku odpovědí, neboť si dotazník vytiskl oboustranně a zřejmě si nevšiml, že jeden list neotočil. V jiném případě respondent vyplňující tištěný dotazník naprosto ignoroval pokyny, kolik odpovědí může u dané otázky zaškrtnout, což je chyba, kterou by mu on-line nástroj neumožnil udělat. Poštou nám také přišel dotazník s velkou mírou komentářů k položeným otázkám, jež si respondent neváhal upravit po svém.

Celkem jsme vyřadili 18 dotazníků, takže nám jich k finální analýze zbylo 90.

Při zpracování dat bylo nutné přihlížet k tomu, že ne u všech otázek pracujeme s plným počtem odpovědí.

V průběhu dotazníkového šetření nás několik respondentů upozornilo, že u otázky č. 19 dotazující se na to, v jakou část dne překladatelé pracují, chybí možnost „celý den“. Při formulaci možností jsme se až příliš upnuli na předpoklad, že překladatel literárních textů vykonává vedle překládání i jinou aktivitu, a proto jsme na možnost „celý den“ nepomysleli. Z podnětu respondentů považujeme otázku za bezpředmětnou a z výzkumu ji vyřazujeme.

4.1.12 Analýza sesbíraných dat a hypotézy

Při analýze sesbíraných dat a stanovování hypotéz jsme vycházeli ze čtyř vědeckých publikací – *Statistika ve fonetickém výzkumu* Jana Volína, *Jak se vyrábí sociologická znalost* Miroslava Dismana a *Mýty a fakty o preklade a tlmočení na Slovensku* Martina Djovčoše a Pavola Švedy a *Kto, čo, ako a za akých podmienok prekladá: prekladateľ v kontexte doby* Martina Djovčoše.

V části věnované deskriptivní analýze popisujeme, vyhodnocujeme a interpretujeme výsledky dotazníkového šetření mezi překladateli, přičemž soustavně přihlížíme k datům získaným od nakladatelů. Jako doplňující materiál deskriptivní

analýzy využíváme rovněž řízených rozhovorů. Z nich však na závěr této práce sestavujeme anonymní portréty překladatelů literárních textů představujících několik individuálních variant této profese.

V práci se také částečně věnujeme korelační analýze. Na základě zjištění z dotazníkových šetření jsme si naformulovali šest hypotéz zkoumajících vztah mezi dvěma proměnnými. Při testování hypotéz jsme využili statistický výpočet chí-kvadrát. Jedná se o jeden ze základních statistických testů, který umožňuje stanovit, zda proměnná A má skutečný vliv na proměnnou B, či zda se jedná o zcela náhodný výskyt.

4.2 Deskriptivní analýza

V následujících úvahách zohledňujeme odpovědi z 90 dotazníků pro překladatele. Znění otázky připomínáme pouze tam, kde je to důležité pro pochopení výsledků.

4.2.1 Pohlaví

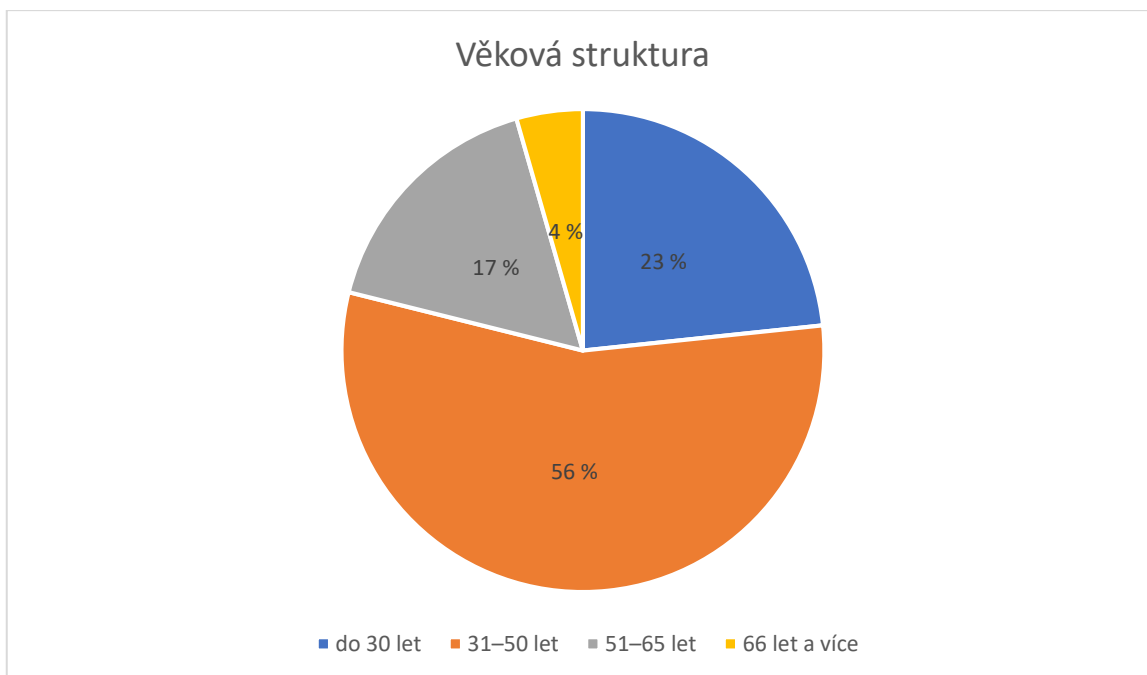
Z našeho výzkumu vyplývá, že překlad literárních textů je primárně ženské povolání. Dotazník vyplnilo 70 žen a 20 mužů. Potvrdila se tak skutečnost, na kterou poukazuje např. Anthony Pym. Převahu žen překladatelek vysvětluje poněkud genderově nekorektně flexibilitou této aktivity, jež nemá stanovenou pracovní dobu, pro její výkon není potřeba nikam docházet a velice jednoduše se dá skloubit s výchovou dětí (PYM et al. 2012: 86).

Takovéto rozložení pohlaví v překladatelském povolání se potvrzuje i v dalších průzkumech, třebaže tyto průzkumy nevyčleňují překlad literárních textů (SVOBODA 2016, DJOVČOŠ 2015). Průzkum pořádaný organizací CEATL ani v jednom kole pohlaví respondentů nezkoumal.

4.2.2 Věková struktura

Respondenty jsme zařadili do čtyř věkových skupin:

- 21 respondentů bylo ve věku do 30 let;
- 50 respondentů spadalo do věkové skupiny 31 až 50 let;
- 15 respondentů uvedlo věk mezi 51 a 65 lety;
- 4 respondentům bylo 66 let a více.

Obrázek 2 Věková struktura respondentů.

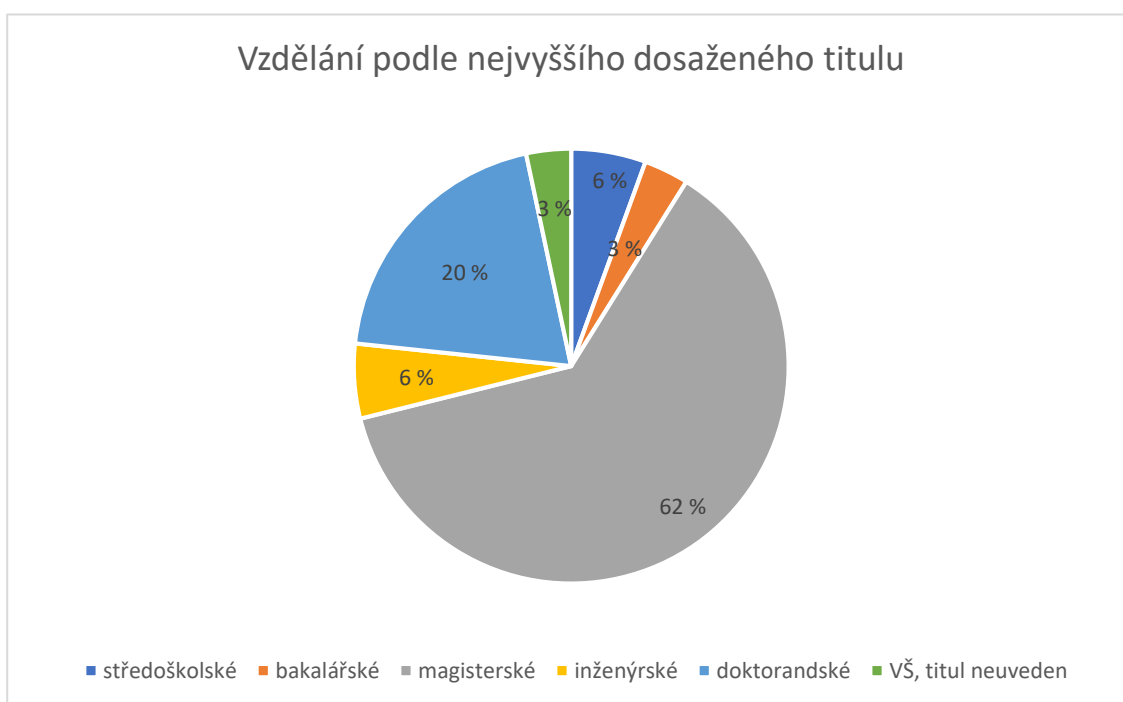
Do nejpočetnější věkové skupiny respondentů spadají ti, kteří se na pracovní trh dostávali od počátku devadesátých zhruba do roku 2010. Vzhledem k popsané velké poptávce po překladatelích v teoretické části se nabízí interpretace, že se v této skupině vyskytuje hodně překladatelů, kteří svou kariéru začali v devadesátých letech. Avšak podle roku, kdy respondentům z této věkové skupiny vyšla první překladová kniha, vychází, že zhruba polovina z nich začínala s překlady literárních textů v devadesátých letech a polovina mezi lety 2000 a 2010.

Druhou nejpočetnější skupinou jsou respondenti, kteří na pracovní trh vstoupili před pár lety nebo se na něj právě dostávají. Zdá se, že nováčky, ať už ukončují studium překladatelství nebo jiný humanitně zaměřený obor (viz níže), překlad literárních textů láká.

Nízký počet respondentů vyššího věku by mohl být zapříčiněn neadekvátní distribucí dotazníku, který byl šířen výhradně po internetu, a to zejména po sociálních sítích. Pro starší generaci mohlo být problematické, že dotazník existoval primárně v on-line podobě. Sekundární verzi rozesílanou e-mailem ve formátu PDF mohlo být pro někoho nepohodlné tisknout a na své náklady posílat poštou.

4.2.3 Vzdělání

Na otázku, jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání (uved'te název školy, obor, titul), odpovídali respondenti různě. Někteří odpověděli přesně podle zadání, někteří vypsali všechny dosažené tituly, jiní vynechali jeden z požadovaných údajů. Pro analýzu bereme v úvahu pouze nejvyšší dosažený titul a na případná chybějící data upozorňujeme. Pokud má nějaký respondent vystudované dva obory na stejné úrovni, zohledňujeme překladatelský nebo ten, který se překladatelství blíží nejvíce (filologie, učitelství se zaměřením na jazyk apod.).

Obrázek 3 Vzdělání podle nejvyššího dosaženého titulu (v procentech).

NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÝ TITUL	POČET
středoškolské	5
bakalářské	3
magisterské	56
inženýrské	5
doktorandské	18
VŠ, titul neuveden	3

Tabulka 4 Nejvyšší dosažený titul respondentů (podle počtu respondentů).

OBOR STUDIA	POČET
překladačství a tlumočnictví	17
filologie a bohemistika	32
pedagogika a andragogika	6
ekonomika	3
technika (strojírenství, IT, elektro, stavebnictví)	3
přírodověda, medicína, psychologie	3
práva a politologie	5
jiné humanitní obory (žurnalistika, divadelní vědy, kulturologie, archeologie, mediální studia...)	8
obor neuveden	8

Tabulka 5 Rozdělení respondentů podle vystudovaného oboru. (Zohledňujeme pouze absolventy vysokých škol.)

Všichni, kdo uvedli obor učitelství, studovali tento obor se zaměřením na výuku jazyka, a to cizího i mateřského. Nejvyšší vysokoškolský titul z oboru překladačství uvedlo 17 respondentů – 3 respondenti studovali tento obor na Masarykově univerzitě a 14 na Univerzitě Karlově.

Ze zjištěných dat vyplývá, že překladačelé literárních textů jsou zejména absolventy humanitních oborů s magisterským titulem, nikoli však převážně absolventy překladačství. Většina těch, kdo ukončili svá vysokoškolská studia titulem z překladačského oboru, tento obor studovali na Univerzitě Karlově.

Průzkum překladačského trhu ve střední Evropě (SVOBODA 2016) odhalil, že překladačelé odborných textů v ČR mají zpravidla ukončené vysokoškolské vzdělání v oboru překladačství. Rozdílné zjištění v případě překladu literárních textů může pramenit z toho, že většina překladačských oborů na českých univerzitách se zaměřuje na překlad odborných textů.

4.2.4 Teoretická příprava překladu

Zatímco v předchozí otázce jsme zjišťovali nejvyšší dosažené vzdělání respondentů, zde se soustředíme na to, zda prošli teoretickou přípravou k překladu literárních textů.

Respondenti mohli vybírat z možností:

- (1) mám vystudované překladačství;
- (2) jako úplný samouk jsem si prostudoval/a teorie překladu;
- (3) studoval jsem cizí jazyk / literaturu;
- (4) učím se pouze výkonem praxe;
- vlastní odpověď.

PRŮPRAVA K PŘEKLADU LITERÁRNÍCH TEXTŮ	POČET
mám vystudované překladatelství	25
jako úplný samouk jsem si prostudoval/a teorie překladu	7
studoval jsem cizí jazyk / literaturu	45
učím se pouze výkonem praxe	5
jiné	8

Tabulka 6 Teoretická příprava pro překládání.

Ve srovnání s otázkou týkající se nejvyššího dosaženého vzdělání více respondentů odpovědělo, že mají vystudované překladatelství. Zřejmě jsou mezi nimi tací, kdo po studiu překladatelství studovali ještě jiný obor, takže jako nejvyšší vzdělání překladatelství neuvedli.

Stejně si u této otázky vysvětlujeme i vyšší počet odpovědí u možnosti studoval jsem cizí jazyk / literaturu. Rovněž se domníváme, že pod studiem jazyka si někdo mohl představit absolvování střední školy s rozšířenou výukou jazyka, gymnázia s jazykovým zaměřením či dlouhodobý pobyt v zahraničí.

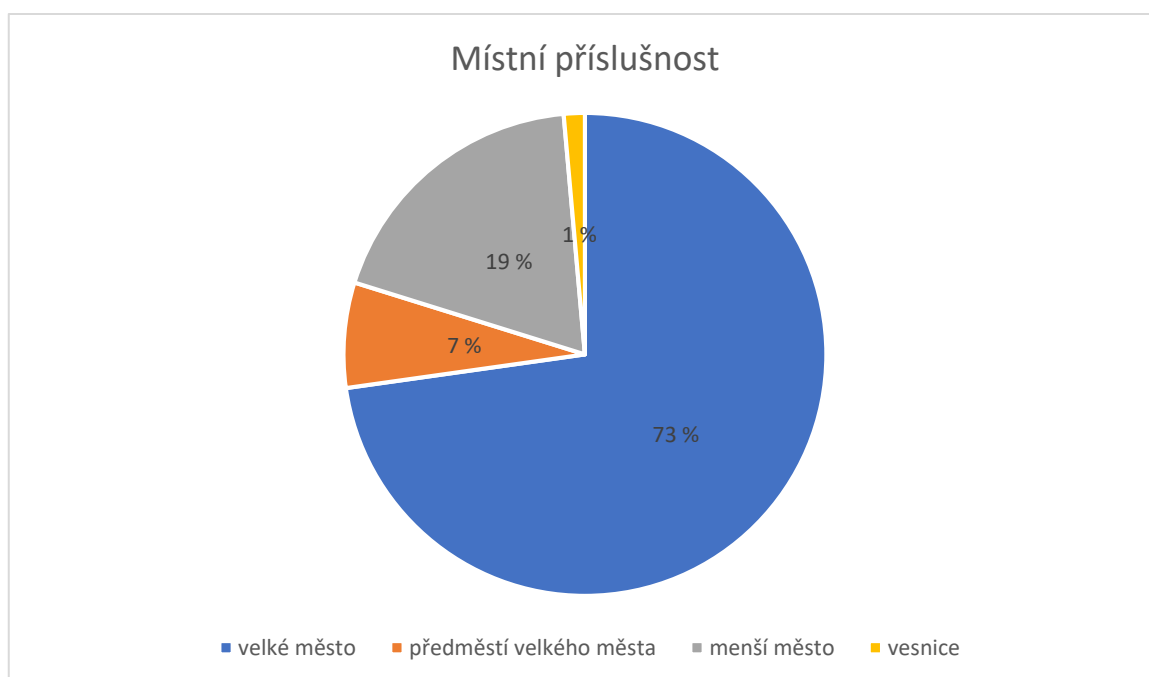
Možnost 3 se v zásadě nevylučuje s možností 2 ani s možností 4. Záleželo tedy na sebehodnocení respondenta, jakou kategorii zaškrtně.

Do kategorie „jiné“ jsme zařadili respondenty, kteří upřesnili, že si prošli různými fázemi teoretické přípravy překladu, a to každý v trochu jiném pořadí: absolvovali jeden nebo více překladatelských seminářů, postupně si dostudovávali teorie překladu, učili se spoluprací s redaktory. Rovněž jsme do této skupiny začlenili ty, kdo uvedli, že překladatelství nedokončili nebo ho právě studují.

Pro nakladatele se zdá být překladatelské vzdělání důležité: 7 odpovědělo, že je pro ně spíše důležité zadávat překlad knihy lidem s překladatelským vzděláním, 2 odpověděli, že je to pro ně rozhodně důležité a pro 2 nakladatele nehraje překladatelské vzdělání žádnou roli.

Z námi získaných dat vyplývá nepoměr mezi počtem vystudovaných překladatelů a požadavkem nakladatelů, aby překlad vyhotovoval člověk s překladatelským vzděláním.

4.2.5 Místní příslušnost

Obrázek 4 Procentuální podíl překladatelů podle místní příslušnosti.

MÍSTO	POČET
velké město	62
předměstí nebo sídlo v bezprostřední blízkosti velkého města	6
menší město	16
vesnice	6

Tabulka 7 Místní příslušnost (podle počtu respondentů).

Žádný respondent nezaškrtl možnost na samotě nebo v zahraničí.

Důvody pro velkou koncentraci překladatelů ve městech mohou být různé. Vydeme-li z premisy, že překladatel literárních textů vykonává kromě překládání také jinou výdělečnou činnost, můžeme se domnívat, že vzhledem k jeho vzdělání bude tato druhá aktivita vyžadovat pobyt ve městě či v jeho blízkosti. Navíc většina nakladatelských domů sídlí ve městech (třebaže práci překladatel nevykonává v nakladatelství) a dění kolem literárního překladu (autorská čtení, kurzy, setkání s autory atd.) se odehrávají rovněž ve městech. Tyto úvahy jsou ale čistě spekulativní.

4.2.6 Jazyky

Respondenti měli vypsát jazyky, z nichž překládají literární texty. Teoreticky mohou respondenti pracovat s více jazyky, než uvedli, a to při překladu odborných textů. Pokud literární texty překládají z několika jazyků, měli je seřadit od nejvýznamnějšího z hlediska množství přeložených textů. Odpovědi byly omezeny na období 2004–2019:

- z jednoho cizího jazyka překládá 56 respondentů;
- ze dvou cizích jazyků překládá 27 respondentů;
- ze tří cizích jazyků překládají 4 respondenti;
- 3 respondenti uvedli, že literární texty překládají z jednoho cizího jazyka a k tomu také z češtiny, přičemž jeden z ní překládá do slovenštiny, jeden do angličtiny a jeden tuto informaci nspecifikoval.

Jazyky, z nichž respondenti překládají literární texty, jsou: angličtina, čeština, čínština, dánština, finština, francouzština, hebrejštiny, japonština, maďarština, němčina, nizozemština, norština, novořečtina, polština, rumunština, ruština, skotská gaelština, srbština, španělština, švédština, ukrajinština.

Jazyky zastoupené mezi respondenty, kteří literární texty překládají pouze z jednoho jazyka:

JAZYK	POČET
angličtina	38
čínština	2
finština	1
francouzština	5
japonština	1
němčina	1
polština	1
ruština	1
španělština	2
švédština	4

Tabulka 8 Počet respondentů, kteří překládají pouze z jednoho jazyka.

Z 27 respondentů, kteří literární texty překládají ze 2 cizích jazyků, jich 20, tj. 74 % pracuje s angličtinou. Z těchto 20 má angličtinu na prvním místě 13 respondentů.

Ze 4 respondentů, kteří literární texty překládají ze 3 cizích jazyků, pracují 2 s angličtinou. Oba ji mají na prvním místě.

Z angličtiny překládá 62 respondentů, hlavním jazykem je u 55 z nich.

Zastoupené jazyky, z nichž respondenti překládají literární texty a které se u žádného z nich neobjevily na prvním místě, jsou: čeština, maďarština, nizozemština, novořečtina, skotská gaelština, srbština.

Zjištěná data ukazují, že většina překladatelů literárních textů pracuje pouze s jedním jazykem. Pokud literární texty překládají z více jazyků, jsou to většinou jazyky dva a jeden z nich je zpravidla angličtina. Jen zřídka překladatelé literárních textů překládají z více než dvou jazyků. Data také ukazují, že překladatelé literárních textů skoro vůbec nepřekládají z cizího jazyka do češtiny, zatímco u překladatelů odborných textů je praxe odlišná, jak vyplývá z průzkumu překladatelského trhu ve střední Evropě (SVOBODA 2016).

Potvrzuje se tedy převaha překladatelů překládajících z angličtiny (téměř 70 %), což je v souladu s aktuálním vývojem překladové produkce na českém trhu, popsáném v teoretické části.

4.2.7 Délka praxe

Respondenty jsme podle délky praxe rozdělili do 3 skupin:

DÉLKA PRAXE	POČET
1–5 let	27
6–10 let	20
11 a více let	43

Tabulka 9 Délka praxe překladatelů.

Jeden respondent specifikoval dvě délky praxe podle toho, jestli započítával překlad tzv. harlekýnek, nebo ne. Zohledňujeme delší praxi. Zajímavé je v tomto případě hodnocení žánru a dilema překladatele, zda ho řadit mezi literaturu, či nikoli.

Jeden respondent zase odlišoval délku praxe podle toho, zda se překladač věnoval pro vlastní potěšení, nebo v rámci profese. Zohledňujeme vyšší číslo.

Jeden respondent specifikoval dvě délky praxe – pro časopisecky vydané překlady a knižně vydané překlady. Řadíme ho podle delší praxe.

Pokud někdo uvedl „cca“, zařazujeme ho, jako by „cca“ neuvedl.

Z odpovědí v dotazníku jsme vypočítali, v kolika letech⁴¹ vyšel respondentům první knižní překlad.

VĚK RESPONDENTŮ, KDYŽ JIM VYŠEL PRVNÍ KNIŽNÍ PŘEKLAD	POČET
0–24 let	24
25–29 let	35
30–39 let	27
40 a více let	4

Tabulka 10 Věk respondentů, když jim vyšel první knižní překlad.

Naši respondenti jsou většinou překladatelé s praxí delší než 11 let. První knižní překlad jim vychází zpravidla ve věku od 25–29 let, tedy v době, kdy vysokoškoláci ukončují svá studia. Jedenáctileté praxe tudíž dosahují ve věku 36–40 let, což odpovídá zjištěné nejpočetnější věkové skupině.

Z tabulky referující o věku, kdy překladatelům literárních textů vychází první knižní překlad, vyplývá, že překladatelem literárních textů se člověk může stát v jakémkoli věku, třebaže největší nárůst nováčků je patrný během ukončování vysokoškolských studií.

V průzkumu překladatelského trhu ve střední Evropě (SVOBODA 2016) byla nejčastěji uváděná délka praxe překladatelů odborných textů v Česku 1–5 let.

4.2.8 Překládané žánry literárních textů

U této otázky vyřazujeme 5 odpovědí.

Respondenti měli určit, jaké literární texty v období 2004–2019 překládali, a odhadnout, jak velký podíl každá skupina textů v rámci jejich literárních překladů tvoří. Možnosti byly: (1) divadelní text, (2) fiction, (3) poezie, (4) literatura pro děti, (5) komiks a (6) jiné. Non-fiction jsme neuvedli hlavně proto, že tato skupina textů je velice rozsáhlá a zahrnuje i velice nízké literární žánry, jako jsou například příručky všeho druhu, kuchařky apod. V rozhodnutí nás utvrdila informace ve zprávě z prvního výzkumu CEATL (s. 5 francouzského znění), kde se píše, v České republice se za překladatele literárních textů považují pouze ti překladatelé, kteří překládají beletrii, divadelní texty, poezii atd., nikoli non-fiction. Přesto nebylo naším úmyslem non-fiction ze statistik úplně vyřadit. Respondenti mohli tuto skupinu textů uvést do políčka jiné.

⁴¹ Údaj o věku je s přesností plus minus jeden rok, neboť nevíme, kdy mají překladatelé narozeniny.

Z 85 respondentů jich 94 %, tj. 80 překládá fiction.

PODÍL PŘEKLADŮ FICTION NA VŠECH PŘEKLADECH LITERÁRNÍCH TEXTŮ	POČET
méně než 50 %	17
50 %	5
více než 50 %	63

Z 63 respondentů, kteří uvedli, že se většinou věnují překladu fiction, se jich 19 věnuje tomuto žánru výhradně.

Překladu divadelních textů se věnuje 17,6 % respondentů, tj. 15.

PODÍL PŘEKLADŮ DIVADELNÍCH TEXTŮ NA VŠECH PŘEKLADECH LITERÁRNÍCH TEXTŮ	POČET
méně než 50 %	13
50 %	0
více než 50 %	2

Překladu poezie se věnuje 24,7 % respondentů, tj. 21.

PODÍL PŘEKLADŮ POEZIE NA VŠECH PŘEKLADECH LITERÁRNÍCH TEXTŮ	POČET
méně než 20 %	17
20–35 %	4

Překladu literatury pro děti se věnuje 48,2 % respondentů, tj. 41.

PODÍL PŘEKLADŮ LITERATURY PRO DĚTI NA VŠECH PŘEKLADECH LITERÁRNÍCH TEXTŮ	POČET
méně než 50 %	35
50 %	4
více než 50 %	2

Literaturu pro děti překládá téměř polovina respondentů, ale nikdo se jí nevěnuje na 100 %.

Překladu komiksů se věnuje 12,9 % respondentů, tj. 11.

PODÍL PŘEKLADŮ KOMIKSŮ NA VŠECH PŘEKLADECH LITERÁRNÍCH TEXTŮ	POČET
méně než 50 %	9
50 %	1
více než 50 %	1

Možnost jiné vyplnilo 34,1 % respondentů, tj. 29. Uváděli především: literatura faktu, biografie, eseje, populárně-naučné texty, vzpomínkové črty, odborná literatura, memoáry, deníky, (umělecké) reportáže, duchovní literatura, texty na pomezí faktu a fikce.

PODÍL PŘEKLADŮ ZE SEKCE JINÉ NA VŠECH PŘEKLADECH LITERÁRNÍCH TEXTŮ	POČET
méně než 50 %	21
50 %	2
více než 50 %	6

Tabulky 11 Podíl různých literárních žánrů na všech překladech literárních textů.

Z 6 respondentů, kteří uvedli, že se většinově věnují překladu textů ze sekce jiné, se 3 věnují těmto textům výhradně.

Odpovědi respondentů ukazují, že když už se někdo věnuje překládání nějakého žánru na 100 %, tak je to buď fiction, nebo non-fiction. Překladatelé literárních textů se nejvíce věnují překladu krásné literatury, následně literatuře pro děti. Překlady ostatních žánrů jsou spíše okrajovou záležitostí.

Nabízí se porovnání zjištěných informací s údaji v Ročních výkazech o neperiodických publikacích, avšak tyto výkazy překladovou literaturu nečlení podle žánrů.

4.2.9 Nakladatelé spolupracující s nováčky

Ptali jsme se, kdo jako první respondentům knižně vydal nějaký jejich překlad.

Několik respondentů upřesnilo, že před vydáním celé knihy jim vyšel text nebo povídka v rámci jiné souborné publikace. Zohledňujeme až vydání celé knihy. Dva respondenti upřesnili, že před vydáním knihy jim vyšly překlady divadelních her v Dili, tato vydání překladů divadelních her zohledňujeme.

Není-li v tabulce upřesněn počet výskytů, objevilo se dané nakladatelství v odpovědích respondentů pouze jednou.

Albatros – 4 výskyty	Host – 7 výskytů	OWP (One Woman Press)
Alpress	Ivo Železný – 2 výskyty	Paseka – 2 výskyty
Argo	JeVa	Plus
Baronet	Karmelitánské nakladatelství	Práh
BB Art – 2 výskyty	Knihy Zlín – 2 výskyty	Premiéra
Brody	Knihy Dobrovský	Runa

Brokilon	Labyrint	Rybka
CooBoo	Laser-books – 3 výskyty	Slovart – 2 výskyty
Česká asociace slavistů ve spolupráci s MU	Lunarion	Slovenský spisovatel'
Dilia – 2 výskyty	Městské divadlo Kladno	Smršť
EGEM Praha	Metafora	Svojtka a Co
Egmont	Mladá fronta – 3 výskyty	Triton
Eminent	MOBA – 3 výskyty	Verzone
ES-MA Brno	Motto	Větrné mlýny
Fantom Print	Nakladatelství Petr Štengl	Volvox Globator – 2 výskyty
Fra	Návrat Brno	Votobia Olomouc
Fragment – 3 výskyty	Odeon – 4 výskyty	Vyšehrad
Grada – 3 výskyty	OIKOYMENH	XYZ – 2 výskyty
Harlequin – 2 výskyty	Omega – 2 výskyty	Zoner Press – 2 výskyty

Tabulka 12 Nakladatelství, v nichž překladatelům vyšel jejich první knižní překlad.

Celkově bylo zmíněno 57 nakladatelů. Zdá se tedy, že na spolupráci s nováčky se neomezuje úzký okruh nakladatelů, třebaže nevíme, kolik nakladatelů v Česku se aktivně věnuje vydávání překladových děl. V odpovědích respondenti nejvíce zmiňovali nakladatelství Host a obecně byly vícekrát uváděny spíše velká nakladatelství nebo značky spadající pod velké nakladatelské domy.

Všichni nakladatelé, kteří se v dotazníku vyjádřili k náboru nováčků, uvedli, že spolupráce je z jejich strany možná, pokud překladatel projde zkušebním testem. Ke stejnému zjištění dospěla i Veronika Matysová v průzkumu Přístup jednotlivých nakladatelství k přijímání nových překladatelů.⁴²

4.2.10 První vydaný překlad

Zajímalo nás, jak respondenti vstoupili na trh s knižními překlady.

Vyřazujeme 3 odpovědi.

Respondenti mohli zaškrtnout:

- práce na zakázku;
- prosadil/a jsem si dílo, které jsem si sám/sama vybrala;
- jiné.

Práci na zakázku uvedlo 85 % respondentů, tj. 74. Dílo podle vlastního výběru si k vydání prosadilo 12,6 % respondentů, tj. 11. Odpovědi dvou respondentů nespádají ani do jedné možnosti. Jeden uvádí, že si sice přišel prosadit dílo k překladu, ale byla mu

⁴² <https://www.odstartujtesvojknihu.cz/wp-content/uploads/2017/06/Jak-jednotliv%C3%A1-nakladatelstv%C3%AD-p%C5%99ij%C3%ADmaj%C3%AD-p%C5%99ekladatele.pdf>

zadána jiná zakázka. Dílo, se kterým původně do nakladatelství přišel, mu vyšlo až jako druhé. Druhý respondent uvádí, že si sám vybral dílo, přeložil prvních několik desítek stran a následně našel nakladatele, který k němu měl koupená práva.

Na trochu jinak položenou otázku, a sice zda se stává, aby nakladatelé vydali dílo, které jim překladatel doporučí (otázka je položena všeobecně, nesoustředí se pouze na překladatelské nováčky), respondenti-nakladatelé odpovídali „skoro vůbec“ ze 63 %, „tak v polovině případů“ z 27 % a jeden respondent (malý nakladatel, pro nějž překladové knihy představují 30 % produkce) uvedl „téměř vždy“.

Z odpovědí vyplývá, že prosadit si k vydání dílo, které si překladatel sám vybere, není sice nemožné, ale nakladatelé na takovou praxi neakceptují často.

4.2.11 Získávání zakázek

Ptali jsme se, jakým způsobem respondenti obvykle získávají zakázky literárního překladu.

Vyřazujeme 7 odpovědí.

Respondenti měli u následujících možností odhadnout procentuální míru četnosti:

- nakladatelé mě oslovují na základě již vydaných překladů;
- daří se mi prosazovat k vydání texty, které si sám/sama vybírám;
- nakladatelé mě oslovují díky mé aktivitě na sociálních sítích;
- nakladatelé mě oslovují díky mé činnosti v oblasti literární publicistiky;
- nakladatelé mě oslovují díky mým webovým stránkám;
- nakladatelé mě oslovují díky heslu uvedenému v databázi Obce překladatelů;
- nakladatelé mě oslovují na doporučení kolegů;
- nakladatelé mě oslovují na základě překladatelských soutěží;
- jiné (upřesněte).

1) nakladatelé mě oslovují na základě již vydaných překladů

Tuto možnost vyplnilo 88 % respondentů, tj. 73. Může se jednat o jejich domněnky, mohou disponovat informacemi od nakladatele či nakladatelů. Někteří specifikovali, že dlouhodobě spolupracují s jedním nebo několika nakladateli.

MÍRA ČETNOSTI	POČET
méně než 50 %	10
50 %	12
více než 50 %	49

Ze 49 respondentů poslední skupiny jich 10 uvedlo 100 %.

2) daří se mi prosazovat k vydání texty, které si sám/sama vybírám

Tuto možnost vyplnilo 29 % respondentů, tj. 24.

MÍRA ČETNOSTI	POČET
méně než 50 %	15
50 %	4
více než 50 %	5

Ze 4 respondentů druhé skupiny uvedli 3 respondenti 50 % i u možnosti „nakladatelé mě oslovují na základě již vydaných překladů“. Nikdo neuvedl 100 %, největší uvedený podíl byl 95 %.

3) nakladatelé mě oslovují díky mé aktivitě na sociálních sítích

Tuto možnost vyplnilo 7,2 % respondentů, tj. 6. Všichni uvedli malé procentní údaje.

MÍRA ČETNOSTI	POČET
méně než 50 %	5
50 %	1

4) nakladatelé mě oslovují díky mé činnosti v oblasti literární publicistiky

Tuto možnost vyplnilo 3,6 % respondentů, tj. 3. Uvedli nanejvýše 10 %.

5) nakladatelé mě oslovují díky mým webovým stránkám

Tuto možnost vyplnilo 15,7 % respondentů, tj. 13. Ani jeden z nich neuvedl procentuální údaj, všichni vyplnili své příjmení. Nerozumíme tomu. Otázku tedy vyhodnocujeme jako irelevantní.

6) nakladatelé mě oslovují díky heslu uvedenému v databázi Obce překladatelů

Tuto možnost vyplnilo 2,4 % respondentů, tj. 2. Jeden uvedl 5 % a druhý zanechal pouze komentář, že lituje, že databáze není interaktivní. Heslo by rád udržoval, ale aktualizace, které letos zasílal již 2×, nebyly zveřejněny.

7) nakladatelé mě oslovují na doporučení kolegů

Tuto možnost vyplnilo 66,3 % respondentů, tj. 55.

MÍRA ČETNOSTI	POČET
méně než 50 %	35
50 %	11
více než 50 %	9

Z 9 respondentů spadajících do poslední skupiny jich 6 uvedlo 100 %.

8) nakladatelé mě oslovují na základě překladatelských soutěží

Tuto možnost vyplnilo 12 % respondentů, tj. 10.

MÍRA ČETNOSTI	POČET
méně než 50 %	9
50 %	1

Tabulky 13 Způsoby získávání zakázek a míra jejich četnosti.

9) jiné (upřesněte)

Možnost „jiné“ vyplnilo 9,6 % respondentů, tj. 8. Dva z nich byli překladateli divadelních textů a oba se shodli na tom, že v této oblasti buď přicházejí s vlastní iniciativou, nebo je oslovuje divadlo. Jeden respondent jednu zakázku získal, když přišel do nakladatelství, a to díky umístění v Soutěži Jiřího Levého. Jiný respondent uvádí občasné získávání zakázek na základě předchozí spolupráce s nakladatelstvím např. v roli lektorky či redaktorky. Někdo uvedl, že okrajově získává zakázky díky heslu/databázi Aura-Pont, další respondent uvedl, že některé zakázky získává díky tomu, že odpoví na inzerát nakladatele (titul ne dle jeho výběru), jiný respondent oslovuje nakladatele s nabídkou služeb, jiný respondent získává zakázky na základě osobní známosti.

Nakladatelé hledají vhodné překladatele pro své zakázky především na základě již vydaných překladů daného překladatele (nevykládají se překlady vyhotovené pro toho samého nakladatele), na základě doporučení, často zohledňují rovněž umístění v literárních soutěžích.

Tři z nakladatelů, kteří nám odpověděli na dotazník, používají okrajově databázi Obce překladatelů. Stejně marginálně zohledňují činnost překladatele v oblasti literární publicistiky či překladatelovy webové stránky. Jeden nakladatel uvedl, že webové stránky konzultuje velice zřídka, a to pouze když hledá překladatele pro odbornou nebo populárně-naučnou publikaci.

Jako jiné způsoby vyhledávání vhodného překladatele pro zakázku uvádí několik nakladatelů možnost, že se překladatel sám ozve a uspěje ve zkušebním testu.

Jeden nakladatel otázku komentuje:

Databáze Obce překladatelů je k vyhledávání nevyhovující a zastaralá, bohužel. Pokud by byla funkční, jednalo by se o výborný nástroj, který mi momentálně celkem schází.

Mezi doporučení spadají jak osobní doporučení od našich překladatelů, tak seznamy doporučených překladatelů od organizací typu NORLA.

Překladatele pro knihu vybírám primárně z databáze překladatelů, se kterými jsme už v minulosti spolupracovali a se kterými jsme byli spokojeni. Pokud nenajdu nikoho vhodného (žánrově atp.), zkouším oslovovat nové překladatele.

K získávání překladových zakázek nejvíce funguje stabilní spolupráce s nakladateli. Nakladatelé rovněž slyší na doporučení. Naopak nezohledňují způsoby, o nichž si někteří překladatelé myslí, že fungují (heslo v databázi OP, sociální sítě). Nové spolupracovníky nechávají nakladatelé projít zkušebním testem.

4.2.12 Počet nakladatelů, s nimiž respondenti spolupracují

Ptali jsme, pro kolik nakladatelů už respondenti pracovali.

Časopisy nepočítáme jako nakladatele. Pokud někdo uvedl „cca“, k jeho odpovědi přistupujeme, jako by „cca“ nevedl. V jednom případě nebylo nic vyplněno (překladatel překládá hlavně divadelní hry, jeho zadavateli jsou divadla, nikoli nakladatelé).

POČET NAKLADATELŮ	POČET
1-5	51
6-10	33
11 a více	5

Tabulka 14 Počet nakladatelů, se kterým překladatel spolupracoval.

Vztáhneme-li odpovědi na tuto otázku k rozložení respondentů podle délky praxe (nejvíce respondentů uvedlo praxi 11 let a více), dalo by se usuzovat, že mezi překladateli a nakladateli existuje jistá stálost spolupráce. Ve skupině „pracovalo pro 1 až 5 nakladatelů“ tak nemusí být zahrnuti pouze ti, kdo na překladatelský trh vstoupili nedávno, ale i překladatelé, kteří si udržují spolupráci s vybranými nakladateli (či viděno z druhého úhlu pohledu: překladatelé, jejichž spolupráce si nakladatelé cení).

Na dotaz, jaké mohou být důvody k rozvázání spolupráce s překladatelem, uváděli nakladatelé, že faktorů bývá několik, ale mezi ty nejčastější patří odbytý překlad

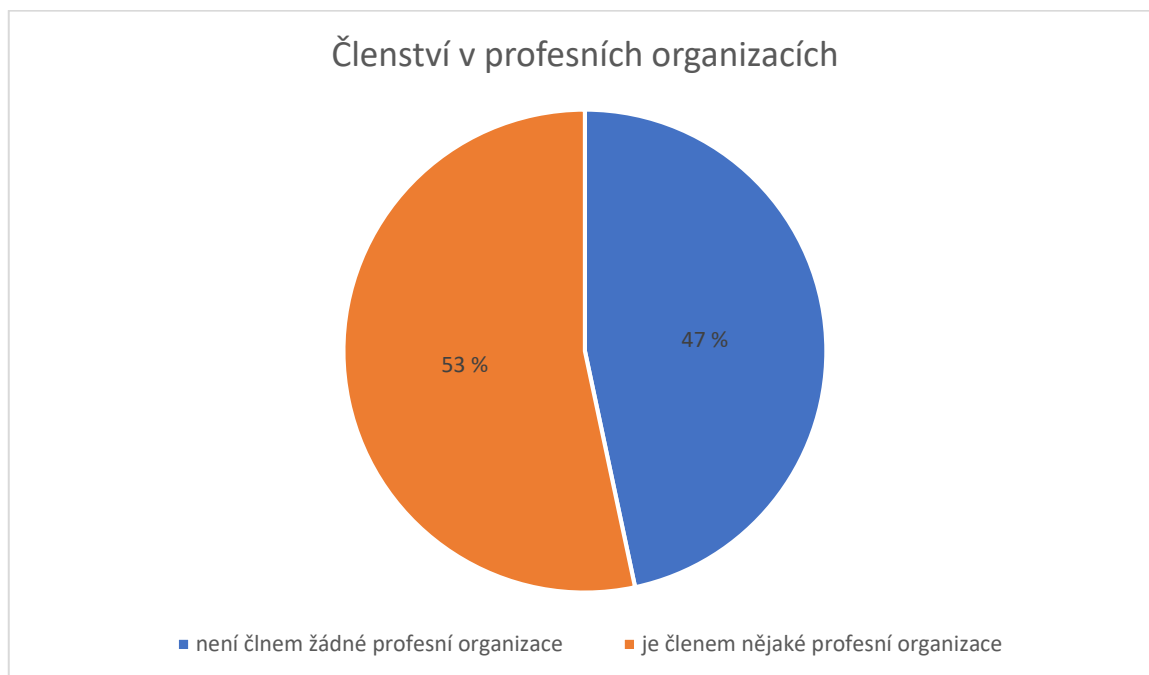
a (opakované) nedodržení termínu. Pouze jeden malý nakladatel uvedl jako hlavní důvod přílišné finanční požadavky překladatele.

Jeden nakladatel zanechal tento komentář:

Většinou jde o kombinaci více faktorů. Nedodržení termínu není nutně takový problém, pokud s námi překladatel upřímně komunikuje a dá nám včas vědět, že ke zpoždění dojde. Také záleží na tom, o jak velké zpoždění jde – dva tři měsíce nepředstavují větší problém, pokud překladatel průběžně odevzdává. Pokud však odevzdá sotva čtvrtinu v době, kdy má odevzdat celý překlad, aniž by nám o tom dal vědět, a celkové zpoždění je pak skoro rok, je téměř zaručené, že už s ním dále spolupracovat nebudeme, i když jinak jde o kvalitní překlad.

Mezi další důvody pro rozvázání spolupráce ovšem patří i odbytý či hodně nepovedený překlad, ve výjimečných případech i náročná spolupráce, kdy překladatel odmítá spolupracovat a komunikovat s redaktorem.

4.2.13 Příslušnost k profesním organizacím

Obrázek 5 Členství v profesních organizacích.

- 42 respondentů uvedlo, že nejsou členem žádné profesní organizace;
- 36 respondentů uvedlo členství v OP;
- 6 respondentů uvedlo, že jsou členy JTP (z toho 3 v kombinaci s OP);
- 1 respondent uvedl agenturu Dilia;

Dilia není vyloženě organizace pro překlad, ale překladatelé v ní mohou být zaregistrovaní. Je možné, že mezi respondenty je jich více členy této agentury, ale nenapadlo je ji zmínit.

- 10 respondentů uvedlo členství v organizaci Překladatelé Severu (z nich jenom jeden je také členem OP);
- po jednom výskytu bylo uvedeno členství v CEATL, SAPT, KST ČR, ASKOT.

Necelá polovina respondentů není členem žádné profesní organizace. Nad důvody bychom mohli leda spekulovat. Pár jich je zmíněno v rozhovorech s překladateli (viz níže).

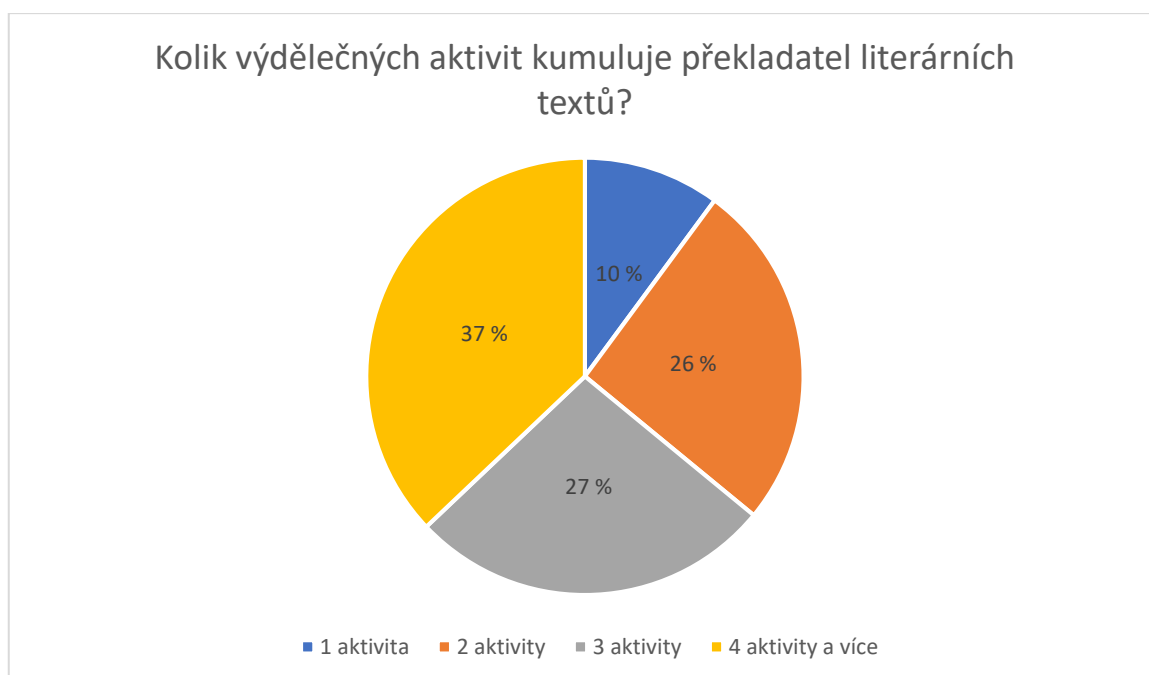
Členství v Obci překladatelů a organizaci Překladatelé Severu se prakticky nepřekrývá.

4.2.14 Živobytí překladatelů literárních textů

Ptali jsme se, z jakých aktivit se skládá živobytí respondentů. Respondenti mohli zaškrtnout možnosti (šlo jich zaškrtnout několik): (1) tlumočení, (2) překlad titulků, (3) překlad literárních textů, (4) copywriting, (5) překlad odborných textů (návody, smlouvy atd.), (6) výuka cizího jazyka, překladu či tlumočení, (7) redakce a korektura textů, (8) jiná lingvisticky zaměřená aktivita a (9) aktivita, která nemá s jazykem nic společného.

ČINNOSTI, JIMIŽ SI PŘEKLADATELÉ LITERÁRNÍCH TEXTŮ VYDĚLÁVAJÍ	POČET
překlad literárních textů	86
překlad odborných textů	40
redakci a korekturu	37
aktivitu, která nemá s jazykem nic společného	32
překlad titulků	24
výuku cizího jazyka, překladu či tlumočení	24
jinou lingvisticky zaměřenou aktivitu	22
tlumočení	16
copywriting	9

Tabulka 15 Činnosti, jimiž si překladatelé literárních textů vydělávají

Obrázek 6 Počet výdělečných aktivit, které kumuluje překladatel literárních textů.

- 4 respondenti vůbec nevedli překlad literárních textů jako složku svého živobytí;
- 9 respondentů uvedlo pouze jednu aktivitu (z toho 8 uvedlo překlad literárních textů a 1 respondent aktivitu, která nemá s jazykem nic společného);
- 23 respondentů uvedlo, že se jejich živobytí skládá ze dvou aktivit (z toho u 22 respondentů je jednou z aktivit překlad literárních textů, 1 respondent překlad literárních textů do svého živobytí nezahrnul);
- 24 respondentů uvedlo, že se jejich živobytí skládá ze 3 aktivit;
- 33 respondentů uvedlo, že se jejich živobytí skládá ze 4 a více aktivit.

Z 22 respondentů, jejichž živobytí se skládá z překladu literárních textů a jedné další aktivity, uvedlo:

AKTIVITA	POČET
aktivita, která nemá s jazykem nic společného	7
výuka cizího jazyka, překladu či tlumočení	4
redakce a korektura textů	4
jiná lingvisticky zaměřená aktivita	3
překlad odborných textů	2
překlad titulků	1
copywriting	1

Tabulka 16 Druhy aktivit, z nichž se skládá živobytí překladatelů literárních textů, uvedli-li kromě jejich překládání jednu další činnost.

Respondenti, kteří uvedli, že se jejich živobytí skládá z jiné lingvisticky zaměřené aktivity nebo z aktivity, jež nemá s jazykem nic společného, měli specifikovat, o jaké aktivity se jedná.

Čtyři respondenti uvedli kombinaci obou možností, ale dva z nich v poli pro upřesnění specifikovali pouze jednu aktivitu. V obou případech řadíme uvedené aktivity do lingvisticky zaměřených a k odpovědím přistupujeme tak, že tito dva respondenti nezmínili, jaké nelingvistické aktivitě se věnují. Jeden respondent, který zaškrtl aktivitu, která nemá s jazykem nic společného, ponechal pole pro specifikaci prázdné.

Specifikace jiných lingvisticky zaměřených aktivit se velice málo opakovala. Respondenti uváděli např. publicistiku, průvodcovskou činnost, vlastní literární činnost, lokalizaci her, pracovní poměr v nakladatelství, pracovní poměr v Národní knihovně, výuku literatury aj.

Specifikace nelingvistických aktivit se také opakovala velice málo. Namátkou respondenti uváděli práci v gastronomii, publicistiku, koncertní produkci (sólový zpěv), účetnictví, dramaturgii a odbornou teatrologickou práci, průvodcovskou činnost, rodičovský příspěvek, důchod, hypnoterapii, pronájem nemovitostí, práci v IT, právník, PR specialista.

Za povšimnutí stojí, že některé aktivity vnímají respondenti různě – někteří jako lingvisticky zaměřené, jiní jako nelingvistické (průvodcovství, publicistika).

Ne všichni respondenti považují překládání literárních textů za složku svého živobytí, byť se této aktivitě věnují. Většina respondentů se v rámci svého živobytí věnuje třem, čtyřem nebo více aktivitám, jen 8 respondentů se žije výhradně překladem literárních textů. Pokud se překladatelovo živobytí skládá z literárních překladů a jedné další aktivity, zpravidla je to jazykově zaměřená aktivita. Často se překladatelé literárních textů věnují také překladu odborných textů, redakční práci a korekturám, avšak pouze zřídka upouští od písemné činnosti a pouští se i do tlumočení.

4.2.15 Nejvýdělečnější aktivita

Ptali jsme se, která aktivita respondentům vynáší nejvíce peněz.

U této otázky vyřazujeme 4 odpovědi.

Někteří respondenti uvedli i více než jednu aktivitu. V takovém případě považujeme obě aktivity za rovnocenné, nepřistupujeme k nim jako k součtu obou.

Z důvodu obtížné klasifikace různorodých aktivit nspecifikujeme všechny odpovědi.

NEJVÍCE VÝDĚLEČNÁ AKTIVITA	POČET
překlad literárních textů	32
pracovní poměr bez ohledu na to, kde jsou zaměstnaní	19
překlad odborných textů	18
tlumočení	5
překlad titulků	4
důchod	3
průvodcovská činnost	2
doktorandské stipendium	1

Tabulka 17 Nejvíce výdělečná aktivita.

Z 32 respondentů, kteří uvedli překlad literárních textů jako svoji nejvíce výdělečnou aktivitu, k tomu 4 připsali ještě jednu další aktivitu.

I když se pouze 8 respondentů živí výhradně překladem literárních textů a je tedy logické, že si vydělávají touto činností, tvoří literární překlad nejvýdělečnější složku živobytí i u 24 respondentů (čtvrtiny všech respondentů), kteří kumulují více aktivit.

4.2.16 Mají překladatelé nejvyšší příjem z aktivity, které věnují nejvíce času?

Pro analýzu této otázky vyřazujeme 4 odpovědi.

U většiny respondentů platí, že činnost, které věnují nejvíce času, jim vynáší největší příjem.

Pokud respondent u otázky dotazující se na aktivitu, která mu vynáší nejvíce peněz, uvedl více aktivit a na otázku, které aktivitě věnuje nejvíce času, odpověděl, že se každé z nich věnuje rovnoměrně, považujeme, že rovnice platí, tedy že z aktivity, jíž věnuje nejvíce času, má také největší příjem.

Rovnice neplatí u 19 respondentů. Z nich 18 uvedlo, že nejvíce času věnují překladu literárních textů, ale největší příjem mají z jiné aktivity. Jeden respondent uvedl, že se nejvíce věnuje nelingvistické aktivitě a největší příjem má z důchodu.

Zajímavé je, že když rovnice neplatí, jde prakticky pouze o případy, kdy překladatel věnuje hodně času překladu literárních textů, ale peněz si za to příliš nevydělá. Nabízí se tedy otázka, jakou motivaci překladatelé k výkonu této činnosti mají. Několik odůvodnění je nastíněno v rozhovorech s překladateli (viz níže). Jeden respondent uvedl: „Letos plánuji výrazně snížit objem literárního překladu kvůli jeho podfinancování.“

4.2.17 Pracovní nástroj

Ptali jsme se, jaký pracovní nástroj respondenti k překladu používají. Vybrat mohli jednu možnost z následujících: (1) počítač, (2) psací stroj, (3) psaní překladu rukou a (4) jiné. Všichni respondenti uvedli počítač. Dva respondenti upřesnili, že překlady básní dělají v ruce.

Lze tedy předpokládat, že všichni respondenti do svého pracovního nástroje pravidelně investují. Jak často, jaké částky a zda si k nástroji pořizují například i zálohovací zařízení či programy nebylo předmětem našeho výzkumu.

4.2.18 Placené počítačové programy

Ptali jsme se, zda respondenti používají k překládání literárních textů placené počítačové programy. Pokud ano, požadovali jsme od nich upřesnění, o jaký program či jaké programy jde.

U této otázky vyřazujeme 1 odpověď.

Tuto otázku přešlo bez odpovědi 32 respondentů. Usuzujeme, že žádné placené programy k překladu literárních textů nepoužívají. 48 respondentů uvedlo alespoň jedno z následujících označení: textový editor, word, word s licenci, excel, MS Office. Jeden z nich specifikoval, že mu licenci poskytuje fakulta.

Někteří respondenti uvedli CAT nástroje. Někdo specifikoval, že CAT nástroj používá pro překlad odborných textů (nebylo předmětem otázky); 3 respondenti uvedli CAT nástroj bez specifikace, na jaký typ překladu ho používají; 1 respondent uvedl, že CAT nástroj užívá pro překlad literárních textů (!).

Vedle balíčků MS Office a CAT nástrojů uváděli respondenti především placené elektronické slovníky. Alespoň jeden placený elektronický slovník používá 32 respondentů:

- 2 respondenti nspecifikovali, jaké slovníky používají;
- 23 respondentů uvedlo, že používají elektronický slovník Lingea;
- 3 respondenti uvedli elektronický slovník LEDA;
- po jednom výskytu se v odpovědích objevily slovníky Prodict, Millenium, Le Petit Robert de la langue française, Oxford English Dictionary, Encyclopaedia Britannica na CD ROM, Grammaticon, Slovník PCT, Wordfinder, Easy Lex, thesaurus, hebrejsko-anglický slovník Rav milim.

36 % respondentů se při překladu literárních textů obejde bez jakýchkoli placených programů. Zbytek investuje do textových editorů či elektronických slovníků. I zde platí, že by bylo zajímavé zjistit, jaké částky a jak často překladatelé do těchto pomůcek investují. Ovšem to nebylo předmětem našeho výzkumu.

4.2.19 Nejčastější způsob řešerše

U této otázky jsme respondenty žádali, aby seřadili způsoby vyhledávání informací k překladu od nejčastěji využívaného po nejméně často využívaný či vůbec nevyužívaný. Možnosti byly: (1) konzultuji s odborníky, (2) dotazuji se v překladatelských skupinách na sociálních sítích, (3) v tištěných knihách (slovnících, encyklopediích, odborných publikacích atd.), (4) na internetu, (5) ptám se kolegů a (6) jiné.

U této otázky vyřazujeme 5 odpovědí.

Ne všichni respondenti seřadili všech 5, potažmo 6 možností. Za úplnou odpověď považujeme takovou, která obsahuje seřazených alespoň 5 možností. Neúplných je 18 odpovědí – respondenti v nich seřadili 3 nebo 4 možnosti.

NEJČASTĚJŠÍ ZPŮSOBY VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ	POČET
vyhledávání na internetu	72
v tištěných knihách	9
konzultace s odborníky	1
dotazování se kolegů	1
dotazování se v překladatelských skupinách na sociálních sítích	1

Tabulka 18 Nejčastější způsoby vyhledávání informací při překladu literárních textů.

Nejméně často využívané způsoby vyhledávání informací jsme se rozhodli vzhledem k neúplným odpovědím nesledovat.

Možnost jiné vyplnilo 7 respondentů – 4 z nich vyplnili konzultaci s autorem originálu (je-li naživu); 1 konzultaci s rodilým mluvčím; jeden konzultaci s kamarády, kteří tématu rozumějí více; 1 konzultaci s „běžným“ čtenářem.

U 4 respondentů, kteří uvedli konzultaci s autorem, je tato možnost zařazena k méně často využívaným způsobům vyhledávání informací.

Jeden respondent nám zanechal poznámku: „Toto se podle mě nedá jednoznačně seřadit, záleží na typu dotazu (překladatel dokáže většinou dopředu vytušit, který problém je potřeba vyhledat ve slovníku, na internetu a s čím je potřeba jít za kolegy).“

Problematičnosti řazení odpovědí rozumíme, ovšem otázka se dotazovala na nejčastěji používaný způsob rešerší. Domníváme se, že i přes variabilitu problémů, s nimiž se překladatel musí potýkat, má vytvořená určitá schémata jednání.

Z odpovědí vyplývá, že překladatelé literárních textů nejčastěji vyhledávají na internetu, pouze 11 % jich nejčastěji vyhledává v tištěných knihách. Zajímavé by bylo dále sledovat, kdo jsou tito překladatelé, kteří nejčastěji vyhledávají v tištěných knihách, a zda tento způsob vyhledávání souvisí s typem textů, které překládají. Téma necháváme otevřené pro další výzkum.

4.2.20 Pracovní prostor

Ptali jsme se, kde respondenti na překladu nejčastěji pracují.

MÍSTO K PRÁCI	POČET
domácí pracovna nebo pracovní kout	51
doma, kdekoli je místo nebo klid	28
prostor, kde v jiný čas vykonává jinou výdělečnou aktivitu	1
sdílený prostor pro práci typu Opero	1

Tabulka 19 Místo, které překladatelé využívají k práci.

9 respondentů uvedlo nestandardní odpověď (buď specifikovali možnost jiné, nebo uvedli kombinaci několika pracovních prostorů):

- doma, kdekoli je zrovna místo a klid, a poměrně často i po knihovnách;
- na dovolené;
- mám vlastní pracovnu mimo domov;
- překlad nahrubo a čtení: ve vlaku, v metru cestou z práce a do práce, ve volných chvílích (pro stojích), kdekoli zrovna jsem; fáze vyžadující hledání na internetu, ve slovnících atd.: doma;
- doma + po kavárnách, resp. kdekoli při cestách;
- rovnocenně v knihovně a doma;
- a také na cestách a delších návštěvách přátel a příbuzných;
- doma, v létě na chalupě, určitý čas také ve sdíleném prostoru (coworking);
- úplně kdekoli.

Většina respondentů (57 %) pracuje na překladu literárních textů doma a má k tomu zařízený vlastní prostor. O tom, jak takový prostor může vypadat, se zmiňují překladatelé v rozhovorech (viz níže). 31 % respondentů na překladu literárních textů pracuje doma, ale speciální pracovní prostor k tomu zařízený nemá. Zbytek odpovědí

ukazuje, že překlad literárních textů je na prostor málo náročná činnost a jde se jí věnovat prakticky kdekoli. Odhalení ekonomické náročnosti / výnosnosti investic do prostoru pro překládání ponecháváme na dalším výzkumu.

4.2.21 Nejnižší sazba za překlad normostrany od roku 2004

Zjišťovali jsme, jaká byla od roku 2004 nejnižší sazba za překlad normostrany, kterou respondenti jako honorář za literární překlad akceptovali, z jakého jazyka a kdy ho dostali.

U této otázky vyřazujeme 5 odpovědí.

Částky uvedené v eurech převádíme na koruny kurzem 25 Kč za euro. Pokud respondent uvedl rok s otazníkem nebo napsal „asi“, přistupujeme k jeho odpovědi, jako by rok skutečně platil. Uvádí-li respondent, že určitou výši honoráře pobíral v rozmezí několika let, zohledňujeme rok více se blížící současnosti.

- 7 respondentů uvedlo nejnižší honorář v rozmezí 75–100 Kč (v 6 případech se jednalo o angličtinu, v jednom případě o francouzštinu). Roky, kdy takové honoráře byly vyplaceny, se různí: 2004, 2009, 2011, 2013, 2015 a 2018.
- 56 respondentů uvedlo nejnižší honorář v rozmezí 101–150 Kč (v 37 případech se jednalo o angličtinu, v 5 případech o němčinu, ve 3 případech o francouzštinu, ve 2 případech o finštinu a polštinu, jednou o dánštinu, švédštinu, maďarštinu, španělštinu, polštinu, japonštinu, rumunštinu, ukrajinštinu). Jeden respondent uvedl shodný nejnižší honorář se stejným rokem pro oba své jazyky.

Rozložení let je následující:

- 2004: 6 respondentů
- 2005: 5 respondentů
- 2006: 2 respondenti
- 2007: 4 respondenti
- 2008: 2 respondenti
- 2009: 4 respondenti
- 2010: 4 respondenti
- 2011: 1 respondent
- 2012: 1 respondent
- 2013: 1 respondent
- 2015: 5 respondentů

- 2016: 5 respondentů
 - 2017: 3 respondenti
 - 2018: 11 respondentů
 - 2019: 2 respondenti
- 21 respondentů uvedlo nejnižší honorář v rozmezí 151–200 Kč (v 10 případech šlo o angličtinu, ve 4 případech o švédštinu a jednou o čínštinu, dánštinu, francouzštinu, hebrejštinu, japonštinu, norštinu a ruštinu).
Rozložení let je následující:
 - 2005: 1 respondent
 - 2010: 2 respondenti
 - 2012: 2 respondenti
 - 2013: 2 respondenti
 - 2014: 1 respondent
 - 2016: 2 respondenti
 - 2017: 4 respondenti
 - 2018: 5 respondentů
 - 2019: 2 respondenti
 - 1 respondent uvedl nejnižší honorář 210 Kč. Jednalo se o překlad z čínštiny a rok 2018.

Srovnání:

nejnižší honorář z nejnižších: 75 Kč francouzština v roce 2018 vs. nejvyšší honorář z nejnižších: 210 Kč čínština v roce 2018

Srovnání angličtiny:

nejnižší honorář z nejnižších: 80 Kč u tří respondentů v letech 2011, 2013 a 2015 vs. nejvyšší honorář z nejnižších: 175 Kč u jednoho respondenta v roce 2018

Nejčastěji se nejnižší honoráře pohybují v rozmezí 101–150 Kč. Někteří respondenti ovšem pracovali i za nižší částky. Ukazuje se, že čím exotičtější jazyk, tím výše nejnižšího honoráře obecně stoupá, třebaže i u těchto jazyků lze pozorovat rozdíly ve výši nejnižšího honoráře. Mezi nejnižším honorářem z nejnižších, který byl vyplacen

z francouzštiny (pro české prostředí „obyčejného“ cizího jazyka) a nejvyšším honorářem z nejnižších, který byl vyplacen z čínštiny (velice exotického jazyka) je rozdíl 135 Kč. U angličtiny dosahuje výše nejnižšího honoráře rozpětí až 95 Kč. Upřesněme však, že nevíme, zda srovnáváme honoráře za texty stejných žánrů či podobné obtížnosti.

Nepozorujeme vůbec žádný dopad finanční krize. Nejvíce nejnižších honorářů bylo vyplaceno v posledních několika letech. Možné vysvětlení může být, že poslední roky uvedli hlavně ti, kdo na trh vstoupili nedávno. V našem výzkumu tvoří druhou nejpočetnější skupinu.

4.2.22 Nejvyšší sazba za překlad normostrany od roku 2004

Zjišťovali jsme, jaká byla od roku 2004 nejvyšší sazba za překlad normostrany, za niž respondenti při překladu literárního textu pracovali, z jakého jazyka a kdy ho dostali.

U této otázky vyřazujeme 3 odpovědi.

Částky uvedené v eurech převádíme na koruny kurzem 25 Kč za euro. Pokud respondent uvedl rok s otazníkem nebo napsal „asi“, přistupujeme k jeho odpovědi, jako by rok skutečně platil. Uvádí-li respondent, že určitou výši honoráře pobíral v rozmezí několika let, zohledňujeme rok více se blížící současnosti.

- 7 respondentů uvedlo nejvyšší honorář v rozmezí 130–150 Kč (v 5 případech se jednalo o angličtinu, v jednom případě o francouzštinu a němčinu). Roky, kdy takové honoráře byly vyplaceny, jsou: 2011, 4 × 2018 a 2 × 2019.
- 55 respondentů uvedlo nejvyšší honorář v rozmezí 151–200 Kč (ve 34 případech se jednalo o angličtinu, ve 4 případech o švédštinu, ve 3 případech o francouzštinu, ve 2 případech o polštinu, finštinu, dánštinu a norštinu a jednou o hebrejštinu, rumunštinu, ruštinu, španělštinu, japonštinu a němčinu).

Rozložení let je následující:

- v jednom případě nelze s přesností určit;
- 2007: 1 respondent;
- 2011: 1 respondent;
- 2013: 1 respondent;
- 2016: 4 respondenti;
- 2017: 7 respondentů;
- 2018: 28 respondentů;
- 2019: 12 respondentů.

- 25 respondentů uvedlo nejvyšší honorář v rozmezí 201–600 Kč (v 10 případech se jednalo o angličtinu, ve 2 případech o čínštinu, finštinu, francouzštinu, němčinu a ruštinu a jednou o češtinu, japonštinu, norštinu, švédštinu a ukrajinštinu).

Rozložení let je následující:

- ve třech případech nelze s přesností určit;
- 2010: 1 respondent;
- 2012: 1 respondent;
- 2013: 1 respondent;
- 2014: 1 respondent;
- 2015: 1 respondent;
- 2016: 2 respondenti;
- 2017: 1 respondent;
- 2018: 8 respondentů;
- 2019: 6 respondentů.

Srovnání:

nejnižší honorář z nejvyšších: 130 Kč francouzština v roce 2018 vs. nejvyšší honorář z nejvyšších: 600 Kč čínština v roce 2018

Srovnání angličtiny:

nejnižší honorář z nejvyšších: 135 Kč u jednoho respondenta v roce 2018 vs. nejvyšší honorář z nejvyšších: 300 Kč u jednoho respondenta, kdy rok nelze s přesností určit (šlo o komiks) nebo 260 Kč u jednoho respondenta v roce 2013

Nejčastější nejvyšší honorář se pohybuje v rozmezí 151–200 Kč, do nějž spadá i cena za normostranu doporučená Obcí překladatelů. Na tento honorář dosáhlo 63 % všech respondentů. Téměř 30 % všech respondentů dokonce už pracovalo za ještě vyšší honorář. Opět lze sledovat tendence, že čím exotičtější jazyk, tím výše honoráře stoupá.

Mnohem více respondentů uvedlo, že nejvyšší honorář dostalo v posledních letech. Domníváme se, že je to opět způsobenou početnou skupinou respondentů, kteří jako překladatelé literárních textů začali pracovat nedávno. Ovšem jelikož počet těch, kdo

uvedli roky 2018 nebo 2019 převyšuje počet respondentů-nováčků, můžeme se také domnívat, že za touto skutečností stojí i jiné důvody.

Na otázku, jaké faktory ovlivňují výši honoráře, odpovídali nakladatelé následovně (citujeme): (1) zkušenost, kvalita práce, rychlost dodání; (2) ceny jsou dané; (3) finanční možnosti v rámci ekonomiky knihy; (4) máme v naprosté většině standardní sazbu; (5) Máme standardní sazbu, kterou dostává většina překladatelů. Vyšší sazbu dáváme již zavedeným překladatelům, se kterými dlouhodobě spolupracujeme a máme s nimi dobré zkušenosti. V některých případech se na vyšší sazbě domluvíme i tehdy, kdy se jedná o exotický jazyk nebo obzvlášť náročný text. Nižší sazbu pak nabízíme překladatelům bez předchozích zkušeností, protože očekáváme náročnější a pracnější redakci; (6) zkušenost překladatele – kvalita a spolehlivost, prodejnost titulu; (7) zkušenost, grant, obvyklost jazyka; (8) průsečík možného a požadovaného; (9) náročnost a rozsah; (10) podpory, zkušenosti; (11) náročnost textu a kvalita překladu.

Výše honoráře se tedy často odvíjí od zkušenosti překladatele, náročnosti díla, kvality odvedené práce (předpokládáme, že kvalitně odvedený překlad může mít dopad na výši honoráře následující zakázky) či finanční podpory vydání díla ze strany kulturních institucí. Někteří nakladatelé mají ovšem ceny za překlad pevně stanovené a nehýbou s nimi.

4.2.23 Smlouvání o výši honoráře

Ptali jsme se, zda respondenti smlouvají o výši honoráře.

O výši honoráře nesmlouvá ani se o to nikdy nepokusilo 30 % respondentů. Zbýlých 70 % respondentů o honoráři smlouvalo alespoň jednou; někteří smlouvají více či méně pravidelně. Někdo uvádí, že záleží na konkrétním nakladateli a třeba časových podmínkách, které nabídne, někdo by to raději nazýval jako vyjednávání, někdo to zkusil jednou a nepodařilo se mu to, tak už to dále nezkouší, někteří uvádějí, že záleží na obtížnosti díla.

Zajímavé je srovnání dotazníkových odpovědí, z nichž se smlouvání nezdá vždy marné, s odpověďmi překladatelů v rozhovorech (viz níže), kteří nebyli úspěšní.

4.2.24 Ideální výše honoráře

Ptali jsme se, jaká sazba za překlad normostrany jednotlivých žánrů literárních textů by podle respondentů byla v tuto chvíli adekvátní vzhledem k jejich vzdělání, zkušenostem, vynaložené námaze a strávenému času.

U této otázky vyřazujeme 5 odpovědí.

Tuto otázku respondenti hodně komentovali. Upozorňovali na to, že honorář za překlady ne všech typů textů se dá počítat na normostrany. Mnoho respondentů, kteří neměli zkušenosti s překlady poezie nebo komiksu, si nevědělo rady, jak tyto dvě kategorie nacenit. Někteří upozorňovali, že se tyto typy textů nepočítají na normostrany (poezie buď na verš, nebo za celek). Stejně tak respondenti živící se překlady divadelních textů uváděli, že překlady divadelních her se nehonorují na normostrany.

Pro zjednodušení situace jsme se rozhodli vypočítat odchylku mezi nejvyšším dosaženým honorářem (ať už ho respondent dostal za překlad jakéhokoli typu textu) a nejvyšším uvedeným ideálním honorářem za překlad fiction.

Pokud u ideálního honoráře za překlad fiction překladatel uvedl rozdílné ceny u rozdílných jazyků, zohledňujeme ten samý, u něhož uvedl nejvyšší dosažený honorář.

IDEÁLNÍ VÝŠE HONORÁŘE	POČET
nižší než nejvyšší dosažený honorář	7
stejná jako nejvyšší dosažený honorář	6
o 1–99 Kč vyšší než nejvyšší dosažený honorář	39
o 100–199 Kč vyšší než nejvyšší dosažený honorář	18
o 200–299 Kč vyšší než nejvyšší dosažený honorář	8
o více než 300 Kč vyšší než nejvyšší dosažený honorář	4

Tabulka 20 Ideální výše honoráře za literární překlad.

Pro 15 % respondentů je jejich nejvyšší dosažený honorář vyšší nebo stejně vysoký jako ideální honorář. 46 % respondentů by na ideální honorář dosáhlo, pokud by nakladatelé jejich nejvyšší dosažený honorář navýšili o 1–99 Kč. Ukazuje se, že přese všechny zprávy o tom, jak jsou překladatelé literárních textů za svou práci špatně finančně odměňováni, jsou překladatelé spíše skromní a za ideální odměnu nežádají nikterak astronomické částky.

4.2.25 Ochota překladatelů přistupovat na nižší tarif

Zjišťovali jsme, jestli by respondenti byli ochotní přistoupit na nižší tarif, aby získali zakázku, o kterou mají velký zájem.

- 14 respondentů odpovědělo negativně
- 76 respondentů odpovědělo pozitivně

4.2.26 Praxe přistupování překladatelů na nižší tarif

Zjišťovali jsme, jestli už se někdy stalo, že respondenti přistoupili na nižší tarif, aby získali zakázku, o kterou mají velký zájem.

- 28 respondentů odpovědělo negativně
- 62 respondentů odpovědělo pozitivně

V 7 případech odpověděli respondenti „ne“ na obě otázky.

Ve 21 případech odpověděli respondenti „ne“ na druhou otázku, ale „ano“ na první otázku. Předpokládáme, že zatím nedostali příležitost.

V 7 případech odpověděli negativně na první otázku, ale pozitivně na druhou otázku. Přistoupili snad na nižší tarif z donucení?

Z odpovědí respondentů se dá usuzovat, že pro překladatele literárních textů je důležitější překládat to, co je baví, a finanční odměna pro ně nehraje takovou roli. Zdá se, že to platí i v případě těch, kdo se živí výhradně překladem literárních textů, neboť až na jednu výjimku všichni z nich uvedli, že by byli ochotní na nižší tarif přistoupit a že na nižší tarif již také přistoupili.

4.2.27 Pracovní poměr

Ptali jsme se, na základě jakého pracovního poměru už respondenti jako literární překladatelé pracovali. Zaškrtat mohli několik z následujících možností: (1) živnostenský list, (2) smlouva o dílo, (3) klasická pracovní smlouva, (4) DPP a (5) jiné.

Tato otázka se ukázala být jako problematická. Jednak byla nejednoznačně položena, jednak respondenti ne vždy dobře znají právní terminologii a ne vždy odhalili rozdíl mezi smlouvami nazvanými: (1) smlouva o dílo a (2) smlouva o vytvoření díla a licenční smlouva nakladatelská. Analýzu odpovědí této skutečnosti uzpůsobujeme a nezkoumáme, kolik respondentů zaškrtnulo, že již pracovali na smlouvu o dílo.

- 61 respondentů uvedlo, že již za překlady fakturovalo;
- 10 respondentů uvedlo, že již pro nakladatele pracovali na DPP.

Většina překladatelů literárních textů má tedy na překládání založenou živnost. Domníváme se, že na DPP pracovali zřejmě ti, jimž byl honorář vyplacen z grantu.

Potvrzuje se, jak vyplývá z publikace Vladimíra Pistoriuse, že mezi překladateli a nakladateli neexistuje zaměstnanecký vztah (PISTORIUS 2005: 117–118).

4.2.28 Lektorské posudky

Zjišťovali jsme, jak často se vám stává, že ke knize, kterou překladatel překládá, nejprve píše lektorský posudek. Zaškrtnout mohli jednu možnost z výběru v následující tabulce.

	POČET
ještě se mi to nestalo	43
skoro vůbec	36
tak v polovině případů	8
téměř pokaždé	2
pokaždé	1

Tabulka 21 Četnost, s jakou překladatelé píšou lektorské posudky na dílo, jež posléze překládají.

Na otázku, jestli k cizojazyčnému dílu nechávají sepsat lektorský posudek, odpovědělo 7 nakladatelů „tak v polovině případů“, 2 „skoro vůbec“, 1 „nikdy“ a 1 „téměř vždy“.

Ze zjištěných dat vyplývá, že překladatelé pro psaní lektorských posudků spíše nejsou osloveni, přitom většina nakladatelů posudky využívá zhruba u poloviny vydávaných děl. Tento nepoměr by mohl být způsoben tím, že k sepsování posudků neoslovují vždy překladatele, ale třeba odborníky na dané téma.

4.2.29 Prosazování děl podle vlastního výběru k vydání

Ptali jsme se, jak často se respondentům stává, že překládají knihu, kterou nakladatel zařadil do edičního plánu na jejich doporučení.

Respondent věnující se překladu divadelních her otázku nevyplnil.

	POČET
ještě se mi to nestalo	44
skoro vůbec	25
tak v polovině případů	10
téměř pokaždé	7
pokaždé	3

Tabulka 22 Prosazování děl dle vlastního výběru.

Na otázku, zda se stává, aby vydali dílo na doporučení překladatele, odpovědělo 7 nakladatelů „skoro vůbec“, 3 nakladatelé „tak v polovině případů“ a 1 malý nakladatel, pro něhož překladové knihy netvoří ani polovinu produkce „téměř vždy“.

Zdá se, že nakladatelé se spíše drží vlastního výběru a vlastních edičních plánů a k vydání děl vybraných překladateli přistupují zřídka.

4.2.30 Podíl na přípravě knihy

Zjišťovali jsme, zda se respondenti obvykle podílejí i na jiné fázi přípravy knihy k vydání, než je překlad. Na výběr měli následující možnosti (zaškrtnout jich bylo možné několik): (1) vymýšlení názvu, (2) konzultace obálky, (3) grafické zpracování obálky, (4) zajištění korektury, (5) zajištění grafické úpravy a zlomu, (6) sepisování anotace, doslovu a jiných nakladatelských textů, (7) vytváření rejstříku, (8) pomoc s propagačními kampaněmi, (9) účast na autorských a jiných čteních a (10) jiné.

U této otázky chyběla možnost „nepodílím se na ničem“. 3 respondenti na otázku neodpověděli a 1 respondent do položky jiné vepsal „ne“. Předpokládáme tedy, že tito 4 respondenti se na žádné další fázi přípravy knihy nepodílejí.

RŮZNÉ FÁZE PŘÍPRAVY KNIHY K VYDÁNÍ	POČET
vymýšlení názvu	77
sepisování anotace, doslovu a jiných nakladatelských textů	73
konzultace obálky	38
účast na autorských a jiných čteních	32
zajištění korektury	29
vytváření rejstříku (hlavně pro non fiction)	26
pomoc s propagačními kampaněmi	21
grafické zpracování obálky	13
zajištění grafické úpravy a zlomu	3

Tabulka 23 Zapojení překladatelů do jiných fází přípravy knihy, než je samotný překlad.

Do políčka jiné překladatelé vepisovali (citujeme): zajištění redakce; v divadle: rád bývám na prvních čtených zkouškách, a umožní-li to čas a nálada v týmu, chodím na zkoušky průběžně; o některých překladech mluvím v médiích; překlad anotace a ohlasů, popř. jejich vyhledání; domlouvání práv pro české vydání; na korekturách a redakční práci s textem se nepodílím přímo, ale obvykle je s redaktory konzultuji (dovolí-li mi moje časové možnosti).

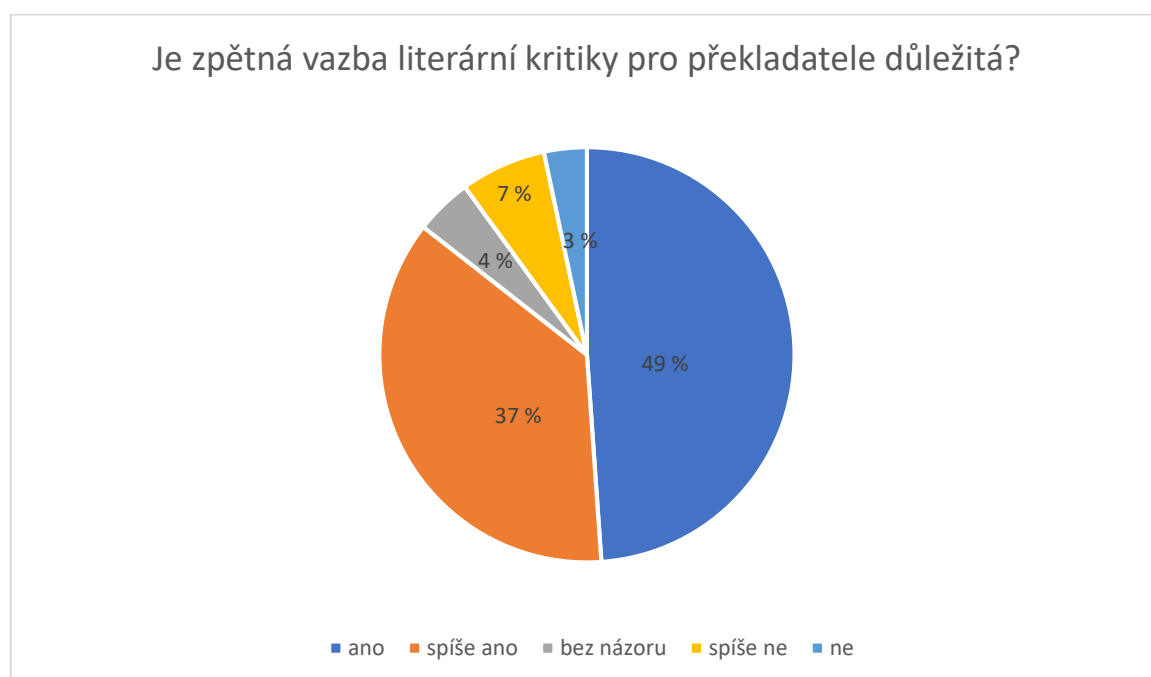
Nakladatelé uváděli nejčastěji, že překladatele zapojují do vymýšlení názvu, ostatní možnosti zmiňovali pouze okrajově. Jeden nakladatel specifikoval, že se jedná o volitelnou nabídku pomoci, dva nakladatele uvedli, že překladatele do dalších fází přípravy knihy k vydání nezapojují. Grafické práce neuvedl ani jeden nakladatel.

Vyhotovením překladu tedy práce překladatele na knize většinou nekončí. Za pozornost stojí, že překladatelé se kromě vymýšlení názvu velice často podílejí také na

sepisování paratextů (srov. s výpovědí redaktora koncernu Albatros Media, který uvádí, že tento typ textů musí v případě bestsellerů projít kontrolou marketingového oddělení). Překvapilo nás, jak málo překladatelů zaškrtno možnost „zajištění korektury“. Při bližším ohledání této možnosti jsme dospěli k závěru, že jsme ji nešťastně formulovali. Zjišťovat jsme chtěli, kolik překladatelů provádí revizi korektury učiněné někým jiným. Naše formulace však zřejmě sváděla k interpretaci, že překladatel si má korekturu vlastního textu provést sám.

4.2.31 Důležitost zpětné vazby literární kritiky pro překladatele

Ptali jsme se, zda je pro respondenty důležitá zpětná vazba na jejich překladatelskou práci ze strany literární kritiky.

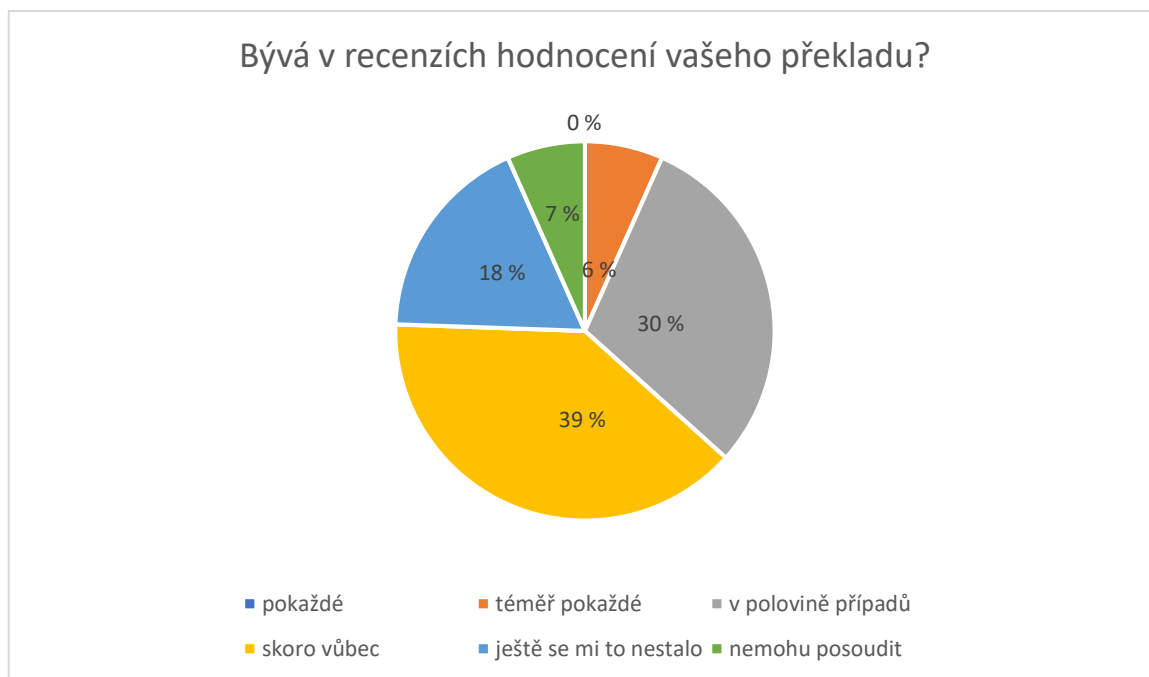
Obrázek 7 Důležitost zpětné vazby ze strany literární kritiky (procentuální podíl).

JE ZPĚTNÁ VAZBA LITERÁRNÍ KRITIKY PRO PŘEKLADATELE DŮLEŽITÁ?	POČET
ano	44
spíše ano	33
bez názoru	4
spíše ne	6
ne	3

Tabulka 24 Důležitost zpětné vazby ze strany literární kritiky (podle počtu překladatelů).

4.2.32 Hodnocení překladu v recenzích překladových děl

Ptali jsme se, jak často se respondentům stává, že v recenzi jimi přeloženého díla je zahrnuto i zhodnocení překladu.

Obrázek 8 Hodnocení překladu v recenzích (procentuální podíl).

BÝVÁ V RECENZÍCH HODNOCENÍ VAŠEHO PŘEKLADU?	POČET
pokaždé	0
téměř pokaždé	6
v polovině případů	27
skoro vůbec	35
ještě se mi to nestalo	16
nemohu posoudit	6

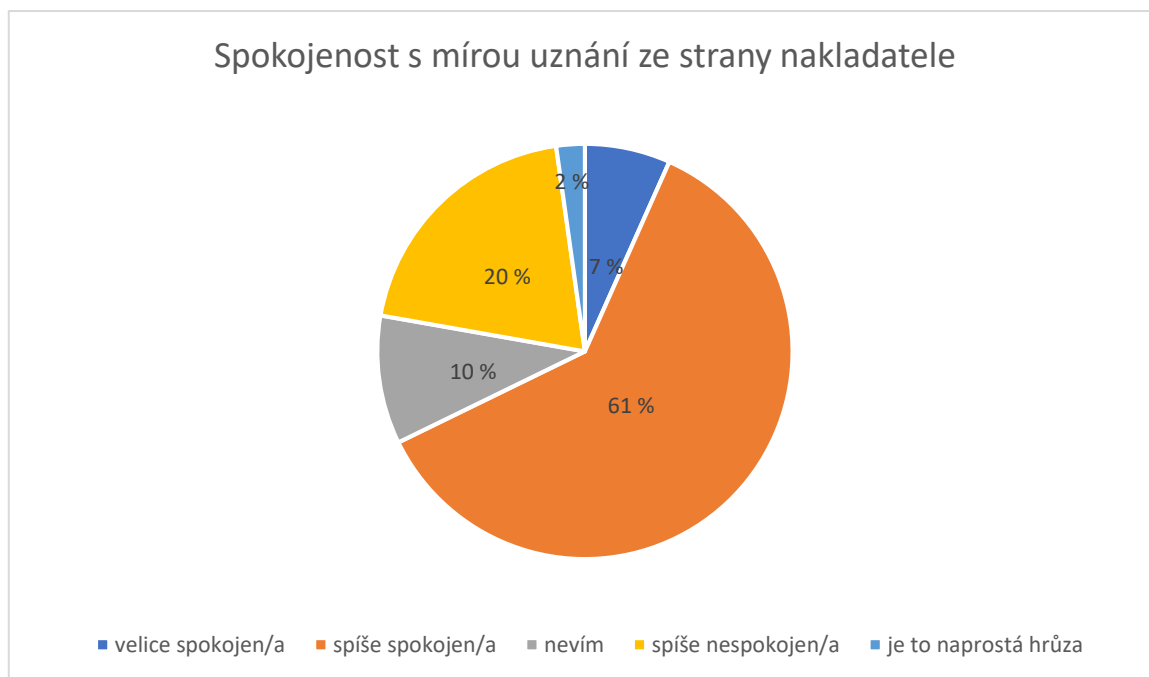
Tabulka 25 Hodnocení překladu v recenzích (podle počtu překladatelů).

Ukazuje se, že překladatelé literárních textů stojí o zpětnou vazbu ze strany literární kritiky, avšak ve většině případů se jim této vazby nedostává. Důvodem může být, že v tištěných recenzích pro to nebývá prostor. A v českém prostředí ani není přímo pro hodnocení literárních překladů dostatek platforem (iLiteratura.cz, Plav). Navíc možná platí to, co zmiňuje Hana Linhartová (2008), tedy že kritika překladu je činnost náročná a bývá velmi špatně ohodnocená.

Jako jistá forma kritiky překladu se však v Česku pěstuje udílení cen za výtečné překlady (Soutěž Jiřího Levého, Cena Josefa Jungmanna, Státní cena za překladatelské dílo, Magnesia Litera) a anticeny Skřípec.

4.2.33 Spokojenost s mírou uznání ze strany nakladatele

Zjišťovali jsme, zda jsou respondenti spokojeni s mírou uznání jejich práce, které se jim dostává od nakladatelů.

Obrázek 9 Spokojenost překladatelů s mírou uznání ze strany nakladatele (procentuální podíl).

SPOKOJENOST S MÍROU UZNÁNÍ ZE STRANY NAKLADATELE	POČET
velice spokojen/a	6
spíše spokojen/a	55
nevím	9
spíše nespokojen/a	18
je to naprostá hrůza	2

Tabulka 26 Spokojenost překladatelů s mírou uznání ze strany nakladatele (procentuální podíl).

Navzdory tomu, že z úst překladatelů slýcháme, jak je spolupráce s nakladateli občas obtížná z hlediska redigování textu, výše odměny, platební morálky atd., je zvláštní, že 68 % překladatelů je velmi spokojeno nebo spíše spokojeno s mírou uznání, jaké se od nakladatelů dostává jejich práci.

4.2.34 Uznání překladatelovy práce ze strany nakladatele

Ptali jsme se, jaké uznání překladatelovy práce ze strany nakladatele je pro respondenty nejdůležitější.

U této otázky vyřazujeme 2 odpovědi.

Respondenti mohli seřazovat možnosti: (1) věrnost ze strany nakladatele (opakované zakázky); (2) uvedení překladatelova jména na obálce knihy; (3) uvedení

překladačova jména na viditelném místě v knižním e-shopu; (4) výše finančního ohodnocení; (5) nominace překladu na ocenění (Magnesia Litera, Cena Josefa Jungmanna atd.); (6) poskytnutí větší rozhodovací pravomoci překladateli ohledně velikosti nákladu, v jakém se kniha bude tisknout, vzhledu obálky atd.

13 respondentů neseřadilo všechny možnosti. Předpokládáme, že seřadili pouze ty, které jsou pro ně důležité. 1 respondent uvedl, že je pro něj vše stejně důležité. Někteří respondenti označili několik položek na zadních pozicích za stejně důležité. Vypovídající hodnotu pro nás tedy mají hlavně položky na prvních dvou pozicích (všichni, kdo seřadili jen několik možností, seřadili alespoň 2).

Na první pozici se vyskytly možnosti:

- věrnost ze strany nakladatele – 46 výskytů
- výše finančního ohodnocení – 33 výskytů
- nominace překladu na ocenění – 6 výskytů
- uvedení překladačova jména na obálce knihy – 1 výskyt
- uvedení překladačova jména na viditelném místě v knižním e-shopu – 1 výskyt

Na druhé pozici se vyskytly možnosti:

- výše finančního ohodnocení – 36 výskytů
- věrnost ze strany nakladatele – 29 výskytů
- uvedení překladačova jména na obálce knihy – 8 výskytů
- nominace překladu na ocenění – 5 výskytů
- uvedení překladačova jména na viditelném místě v knižním e-shopu – 3 výskyty
- poskytnutí větší rozhodovací pravomoci překladateli ohledně velikosti nákladu, v jakém se kniha bude tisknout, vzhledu obálky atd. – 4 výskyty

Jeden respondent uvedl, že na druhé pozici je pro něj shodně důležité věrnost ze strany nakladatele (opakované zakázky), uvedení překladačova jména na obálce knihy, uvedení překladačova jména na viditelném místě v knižním e-shopu.

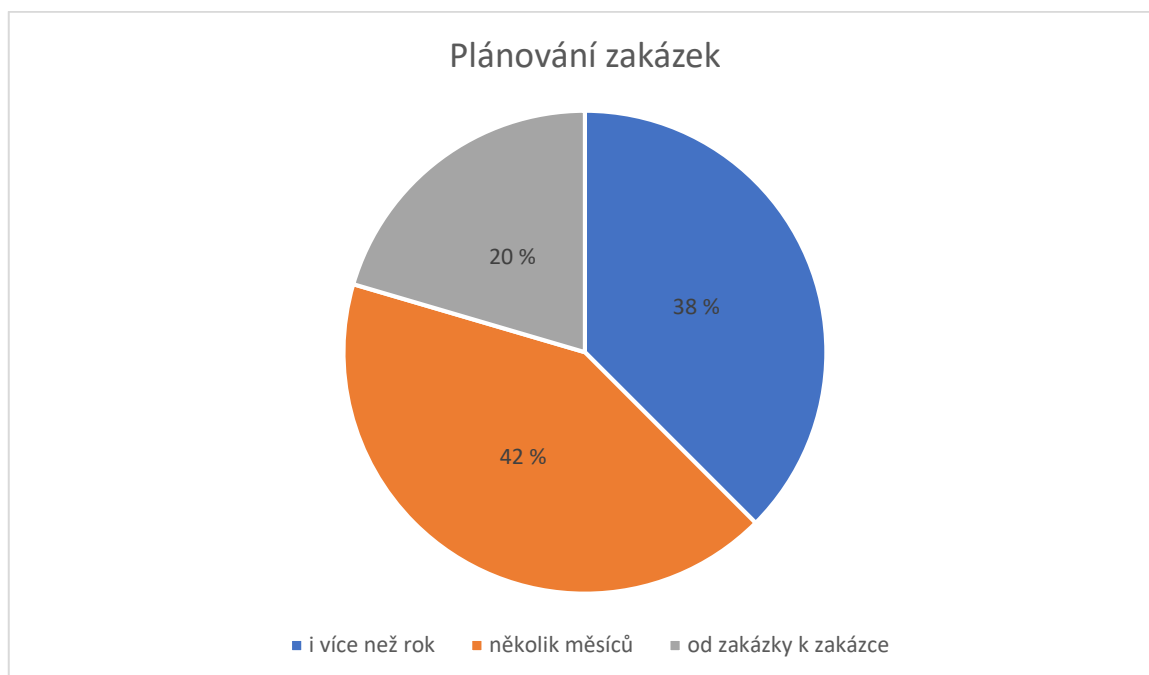
Jeden respondent uvedl, že by uvítal hlavně kvalitní redakci.

Kombinaci věrnost nakladatele na prvním místě a výše honoráře na místě druhém uvedlo 35 respondentů. Tyto položky v opačném pořadí uvedlo 24 respondentů.

Ačkoli se v médiích a na sociálních sítích mluví o uvádění jména překladatel na viditelných místech, např. na obálkách knih, z dotazníkového šetření vyplývá, že překladatelům více záleží na stabilní spolupráci s nakladatelem a adekvátní finanční odměně za odvedenou práci.

4.2.35 Plánování zakázek

Zjišťovali jsme, jak dlouho dopředu si respondenti obvykle plánují zakázky na knižní překlady. Na výběr měli jednu z možností uvedených v tabulce níže nebo mohli vyplnit vlastní odpověď.

Obrázek 10 Předstih, s jakým si překladatelé plánují zakázky (procentuální podíl).

PLÁNOVÁNÍ ZAKÁZEK	POČET
i více než rok dopředu	33
několik měsíců	37
od zakázky k zakázce	18
jiné	2

Tabulka 27 Předstih, s jakým si překladatelé plánují zakázky (podle počtu překladatelů).

Jeden respondent uvedl, že když je hodně práce, zakázky si plánuje, ale jindy jde od zakázky k zakázce; druhý respondent upřesnil, že zakázky plánuje týdnů dopředu.

Nakladatelé na otázku, kolik času obvykle dělí dohodnuté zakázky s překladatelem od chvíle, kdy je mu text k překladu zaslán, odpovídali různě:

- ihned – 3 nakladatelé

- v rámci týdnů – 3 nakladatelé
- několik měsíců – 3 nakladatelé
- 1 nakladatel neodpověděl
- 1 nakladatel odpověděl, že časový předstih je různý

Plánování zakázek se ukazuje být variabilním aspektem překladatelovy práce a je těžké vystopovat nějaké tendence. Záleží na tom, kdo je zadavatelem překladu a o jakou knihu se jedná.

Považujeme za důležité zmínit, že pokud plánování překladatelům nevyjde a zpozdí se s odevzdáním překladu, za určitých podmínek to pro nakladatele nebývá zásadní problém (srov. vyjádření redaktora z koncernu Albatros Media, výpověď nakladatele v kapitole č. 4.2.12 a rozhovory s překladateli).

4.2.36 Překladatelé a marketing

Zjišťovali jsme, jestli se respondenti starají se o vlastní marketing.

Na výběr měli následující možnosti (zaškrtnout jich mohli několik): (1) mám webové stránky; (2) mám profil na LinkedIn; (3) snažím se být aktivní na FB; (4) snažím se být aktivní na Twitteru; (5) snažím se být aktivní na NYX; (6) pravidelně aktualizuji své heslo v databázi Obce překladatelů; (7) účelně se snažím zviditelňovat psaním recenzí; (8) investování peněz a času do marketingu vlastní činnosti nepovažuji v branži literárního překladu za důležité; (9) jiné.

Všechny respondenty, kteří zvolili možnost 1–7, jsme zařadili do kategorie „zviditelňuji se“. Respondenti ze skupiny „zviditelňuji se, ale vlastně to nepovažuji za důležité“ zaškrtnuli možnost 8 a k ní minimálně jednu další odpověď 1–7.

MARKETING	POČET
zviditelňuji se	48
nepovažuji to za důležité	16
zviditelňuji se, ale vlastně to nepovažuji za důležité	10
nestandardní odpovědi	16

Tabulka 28 Zapojení překladatelů do vlastního marketingu.

Respondenti z poslední kategorie uváděli mimo jiné následující odpovědi (citujeme): osobní přístup, příjemné vztahy pracovní a lidské; nijak se nepropagují; na nic z toho nemám čas a asi by mě to ani netěšilo; vzhledem k výlučnosti jazyka, ze kterého překládám, není žádný masivní marketing nutný; snažím se odvádět dobrou práci a udržovat síť kontaktů s nakladateli; momentálně je to pro mě spíš koníček, takže

marketing neřeším; překládám „na vedlejšák“, nestihnu přeložit víc než dvě knihy ročně, což pokrývají už započaté řady; považuji to sice za důležité, ale překládání je jen velmi malá část mé pracovní náplně (víc bych kvůli první práci nezvládla), nesnažím se proto ani vyhledávat příliš mnoho zakázek; jsem asociál, takže nijak, i když vím, že to není na škodu; domluva s konkrétním nakladatelstvím; aktivní nejsem vůbec, nemám na to čas a nepovažuji to za důležité; investování peněz a času do marketingu vlastní činnosti nepovažuji v branži literárního překladu za důležité, ale jen proto, že mě to nebaví a mou jistotou je důchod, byť nevelký, možná je to jinak nutné.

V otázce vlastního marketingu se překladatelé literárních textů dělí přibližně na polovinu. Jedna polovina se na trhu zviditelňuje a ta druhá to nepovažuje za důležité, ačkoli někteří, kdo do této skupiny spadají, se na trhu stejně zviditelňují. Z upřesnění možnosti „jiné“ plyne, že překladatelům záleží na udržování dobrých osobních vztahů s nakladatelem, prostředí marketingu je některým cizí a kromě toho jim nepřijde podstatné se mu věnovat, když překlad literárních textů vykonávají jako svůj koníček.

4.2.37 Znalost díla v době zadání překladu

Ptali jsme se, jak moc jsou respondenti obvykle obeznámeni s výchozím dílem ve chvíli, kdy se s nakladatelem dohodnou na překladu. Vybírat mohli z následujících možností (zaškrtnout šlo více odpovědí): (1) originál jsem si přečetl celý; (2) originál jsem prolistoval; (3) informoval jsem se o recepci díla v zahraničí; (4) dílo jsem už četl v jiném než výchozím jazyce; (5) mám k dispozici informační materiály od nakladatele; (6) nevím vůbec nic; (7) jiné.

OBEZNÁMENOST S DÍLEM	POČET
originál jsem si přečetl celý	38
originál jsem prolistoval	57
informoval jsem se o recepci díla v zahraničí	59
dílo jsem už četl v jiném než výchozím jazyce	2
mám k dispozici informační materiály od nakladatele	38
nevím vůbec nic	1

Tabulka 29 Obeznámení překladatelů s dílem ve chvíli, kdy dojde k zadání zakázky.

Jako upřesnění možnosti „jiné“ uváděli respondenti např. tyto komentáře (citujeme): Informační materiály mám k dispozici od nakladatele vždy, ale celou knihu čtu pouze v případě, že jde o pro mě neznámého autora a nevím, co od něj čekat. V případě rozpracovaných sérií nikoli; originál mám alespoň částečně přečtený; u dalších dílů řady knihu většinou jen prolétnu; před domluvou s nakladatelem mám

vždy jasnou představu o tom, co od díla mohu očekávat (což ovšem zároveň nutně nemusí znamenat jeho podrobnou a kompletní znalost).

Z toho vyplývá, že před domluvou s nakladatelem respondenti zhruba nastejno knihu čtou, nebo jí prolistovávají a ve velké míře se o dílu informují (ať už sami, nebo mají k dispozici materiály od nakladatele).

4.2.38 Znalost díla na začátku překládání

Ptali jsme se, jak moc jsou respondenti obvykle obeznámeni s výchozím dílem ve chvíli, kdy reálně zasedají k překladu. Možnosti na výběr byly stejné jako u předchozí otázky. Opět mohli respondenti zaškrtnout více možností.

OBEZNÁMENOST S DÍLEM	POČET
originál jsem si přečetl celý	70
originál jsem prolistoval	24
informoval jsem se o recepci díla v zahraničí	55
dílo jsem už četl v jiném než výchozím jazyce	1
mám k dispozici informační materiály od nakladatele	28
nevím vůbec nic	1

Tabulka 30 Obeznámení překladatelů s dílem ve chvíli, kdy začínají překládat.

V poli pro upřesnění možnosti „jiné“ zanechávali respondenti mimo jiné tyto komentáře (citujeme): Mám načtenou sekundární literaturu; občas začnu překládat dřív, než knihu dočtu, ale vždy ji mám přečtenou alespoň z větší části a mám načtené recenze atp.; originál jsem přečetla zhruba do půlky; buď mám přečtenou knihu už celou, nebo jsem alespoň o několik kapitol dopředu.

Z porovnání této otázky s otázkou předchozí vyplývá, že překladatelé před usednutím k překladu dílo načítají. Pokud ho na začátku překládání nemají dočteno, jsou alespoň několik kapitol napřed. Nepsané pravidlo, které se např. vštěpuje studentům překladatelství, že je vhodné znát celou knihu, než překladatel usedne k práci, tedy zcela neplatí.

Za zvláštní považujeme skutečnost, že se hodnoty uvedené u možností 3, 4, 5 první tabulky ve druhé tabulce snižují. Předpokládali bychom, že pokud si někdo při domluvě s nakladatelem vyhledá např. informace o recepci díla v zahraničí, bude tato hodnota platit i ve chvíli, kdy na překladu začíná pracovat.

4.3. Korelační analýza dat

Vzorem pro korelační analýzu dat nám byl výzkum slovenských translatologů Martina Djovčoše a Pavola Švedy (DJOVČOŠ – ŠVEDA 2017), kteří pro výpočet míry provázanosti dvou charakteristik zjištěných na základě dotazníkového šetření použili test chí-kvadrát. Pearsonův test dobré shody je jeden z chí-kvadrát testů, jenž testuje vztah mezi dvěma jevy, z nichž každý nabývá diskrétních proměnných. Test pracuje s nulovou hypotézou (H_0), podle které žádný vztah mezi jevy neexistuje. Během testu porovnáváme četnosti kombinací všech možných hodnot obou jevů (zapsaných v kontingenční tabulce T1) s teoretickými četnostmi (zapsanými v tabulce T2), při nichž by dané jevy byly zcela nezávislé.

O tom, zda je rozdíl mezi T1 a T2 dostatečně velký, aby H_0 byla zamítnuta, nás informuje p-hodnota, která může nabývat hodnoty mezi 0 a 1. Představuje pravděpodobnost existence vztahu mezi zkoumanými jevy nebo jejich nezávislosti. Jakmile je p-hodnota pod hladinou významnosti (nejčastěji 0,05), znamená to, že existuje pouze 5% pravděpodobnost, že rozdíly jsou náhodné. Můžeme tedy zamítnout nulovou hypotézu a předpokládáme, že oba jevy jsou provázané.

Aby Pearsonův test dobré shody byl dostatečně statisticky silný, každá hodnota v kontingenční tabulce by měla dosahovat četnosti alespoň 5.

K výpočtu testu jsme použili statistický počítačový program R (verze 3.6.0), ke grafickému znázornění jsme použili balíčky MASS a gplots. Program nás v několika případech upozornil, že výsledek může být zkreslený kvůli malým četnostem některých hodnot. Z výsledků testu tedy nemůžeme vyvozovat žádné směrodatné závěry.

4.3.1 Hypotéza č. 1:

Překladaelé vykonávající praxi delší dobu mají ke své práci pečlivější přístup.

Vycházíme z odpovědí na otázky:

1) Jak moc jste obvykle obeznámen/a s výchozím dílem ve chvíli, kdy se s nakladatelem dohodnete na překladu? (Lze zaškrtnout více možností.)

- originál jsem si přečetl celý
- originál jsem prolistoval
- informoval jsem se o recepci díla v zahraničí
- dílo jsem už četl v jiném než výchozím jazyce
- mám k dispozici informační materiály od nakladatele
- nevím vůbec nic
- jiné:

2) Jak dlouho překládáte literární texty?

Zkoumaná kontingenční tabulka:

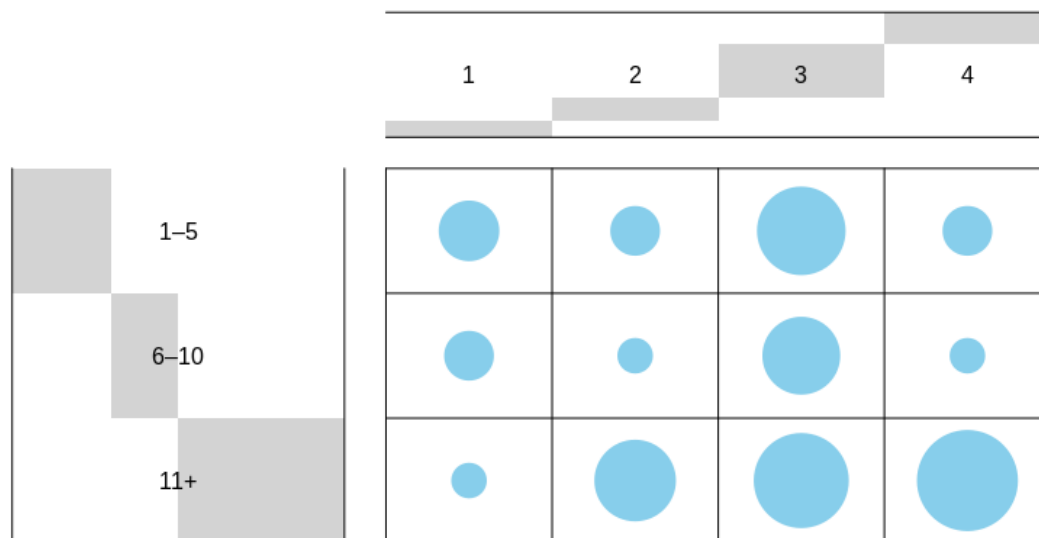
	ani jedna možnost	originál jsem přečetl celý	informoval jsem se o recepci díla v zahraničí	obě možnosti
1–5 let	6	4	13	4
6–10 let	4	2	10	2
11 let a více	2	11	15	17

Očekávaná tabulka v případě nezávislosti obou proměnných:

	ani jedna možnost	originál jsem přečetl celý	informoval jsem se o recepci díla v zahraničí	obě možnosti
1–5 let	4	5	11	7
6–10 let	2	3	8	5
11 let a více	6	8	19	12

Tabulky 31 Zkoumaná a očekávaná kontingenční tabulka pro hypotézu číslo 1.

Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 1

Obrázek 11 Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 1.

Hodnoty 1, 2, 3 a 4 značí hodnoty z kontingenční tabulky.

$X\text{-squared} = 14,026$, $df = 6$, $p\text{-value} = 0,02935$

$P\text{-value} < 0,05$ znamená, že lze vyloučit H_0 , tj. mezi oběma proměnnými pravděpodobně existuje vztah.

Hypotéza se potvrdila.

4.3.2 Hypotéza č. 2:

Překladaelé, kteří se aktivně zviditelňují, spolupracují s více nakladateli.

Vycházíme z odpovědí na otázky:

1) Jak jste na tom jako literární překladatel/ka s vlastním marketingem? (Lze zaškrtnout více možností.)

- mám webové stránky
- mám profil na LinkedIn
- snažím se být aktivní na FB
- snažím se být aktivní na Twitteru
- snažím se být aktivní na NYX
- pravidelně aktualizuji své heslo v databázi Obce překladatelů
- účelně se snažím zviditelňovat psaním recenzí
- investování peněz a času do marketingu vlastní činnosti nepovažuji v branži literárního překladu za důležité
- jiné:

2) Pro kolik nakladatelů už jste pracoval/a? Uved'te číselný údaj.

Zkoumaná kontingenční tabulka:

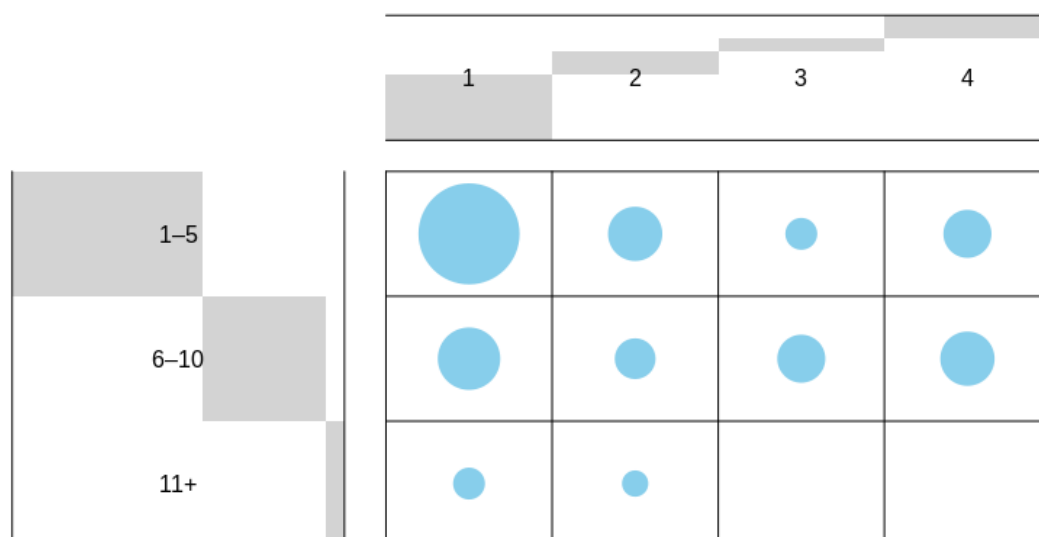
	zviditelňují se na sociálních sítích, prostřednictvím svého webu, psaním recenzí, aktualizací hesla v databázi OP (v jakékoli kombinaci)	zviditelňovat se nepovažují za důležité	jakákoli odpověď v kombinaci s odpovědí „nepovažuji za důležité“	nestandardní odpověď
1–5 nakladatelů	32	9	3	7
6–10 nakladatelů	12	5	7	9
11 a více nakladatelů	3	2	0	0

Očekávaná tabulka v případě nezávislosti obou proměnných:

	zviditelňují se na sociálních sítích, prostřednictvím svého webu, psaním recenzí, aktualizací hesla v databázi OP (v jakékoli kombinaci)	zviditelňovat se nepovažují za důležité	jakákoli odpověď v kombinaci s odpovědí „nepovažují za důležité“	nestandardní odpověď
1–5 nakladatelů	27	9	6	9
6–10 nakladatelů	17	6	4	6
11 a více nakladatelů	3	1	1	1

Tabulky 31 Zkoumaná a očekávaná kontingenční tabulka pro hypotézu číslo 2.

Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 2

Obrázek 12 Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 2.

Hodnoty 1, 2, 3 a 4 značí hodnoty z kontingenční tabulky.

X-squared = 11,975, df = 6, p-value = 0,06254

P-value > 0,05 znamená, že nelze vyloučit nezávislost obou proměnných.

Hypotéza se nepotvrdila.

4.3.3 Hypotéza č. 3:

Překladaatelé, kteří se aktivně zviditelňují, si musejí zakázky plánovat více dopředu.

Vycházíme z odpovědí na otázky:

1) Jak jste na tom jako literární překladaatel/ka s vlastním marketingem? (Lze zaškrtnout více možností.)

- mám webové stránky
- mám profil na LinkedIn
- snažím se být aktivní na FB
- snažím se být aktivní na Twitteru
- snažím se být aktivní na NYX
- pravidelně aktualizuji své heslo v databázi Obce překladaatelů
- účelně se snažím zviditelňovat psáním recenzí
- investování peněz a času do marketingu vlastní činnosti nepovažuji v branži literárního překladaatelství za důležité
- jiné:

2) Plánujete si zakázky dopředu?

- ano, i více než rok dopředu
- ano, několik měsíců dopředu
- ne, jdu od zakázky k zakázce
- jiné:

Zkoumaná kontingenční tabulka:

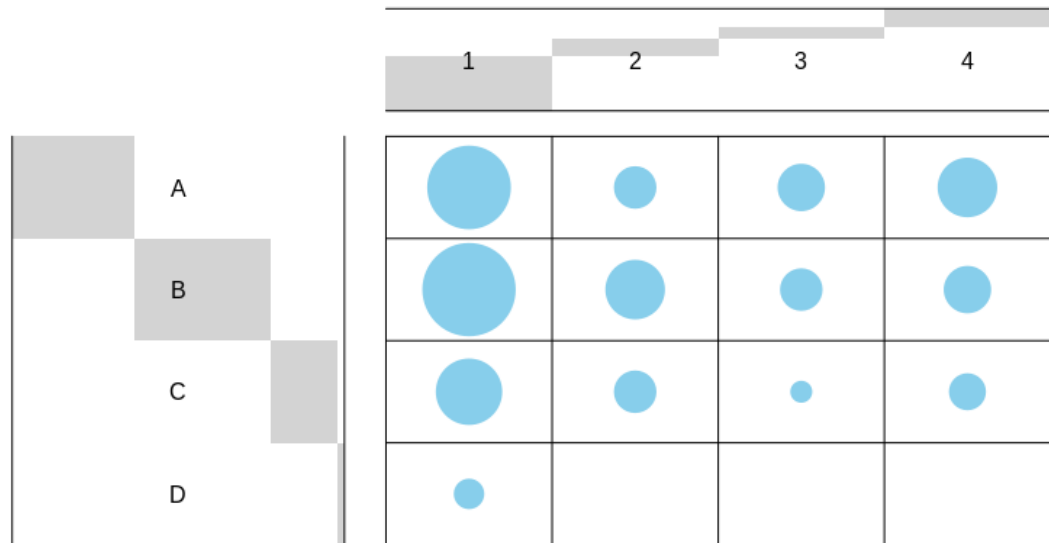
	zviditelňují se na sociálních sítích, prostřednictvím svého webu, psaním recenzí, aktualizací hesla v databázi OP (v jakékoli kombinaci)	zviditelňovat se nepovažují za důležité	jakákoli odpověď v kombinaci s odpovědí „nepovažují za důležité“	nestandardní odpověď
více než rok	16	4	5	8
několik měsíců	20	8	4	5
od zakázky k zakázce	10	4	1	3
nestandardní odpověď	2	0	0	0

Očekávaná tabulka v případě nezávislosti obou proměnných:

	zviditelňují se na sociálních sítích, prostřednictvím svého webu, psaním recenzí, aktualizací hesla v databázi OP (v jakékoli kombinaci)	zviditelňovat se nepovažují za důležité	jakákoli odpověď v kombinaci s odpovědí „nepovažují za důležité“	nestandardní odpověď
více než rok	18	6	4	6
několik měsíců	20	7	4	7
od zakázky k zakázce	10	3	2	3
nestandardní odpověď	1	0	0	0

Tabulky 32 Zkoumaná a očekávaná kontingenční tabulka pro hypotézu číslo 3.

Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 3

Obrázek 13 Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 3.

Hodnoty 1, 2, 3 a 4 a A, B, C a D značí hodnoty z kontingenční tabulky.

X-squared = 5,1717, df = 9, p-value = 0,8191

P-value > 0,05 znamená, že nelze vyloučit nezávislost obou proměnných.

Hypotéza se nepotvrdila.

4.3.4 Hypotéza č. 4:

Respondenti s překladatelským vzděláním mají ke své práci pečlivější přístup.

Vycházíme z odpovědí na otázky:

1) Prošel/prošla jste nějakou teoretickou přípravou překladu?

- mám vystudované překladatelství
- jako úplný samouk jsem si prostudoval/a teorie překladu
- studoval/a jsem cizí jazyk / literaturu
- učím se pouze výkonem praxe
- jiné:

2) Jak moc jste obvykle obeznámen/a s výchozím dílem ve chvíli, kdy se s nakladatelem dohodnete na překladu? (Lze zaškrtnout více možností.)

- originál jsem si přečetl celý
- originál jsem prolistoval
- informoval jsem se o recepci díla v zahraničí
- dílo jsem už četl v jiném než výchozím jazyce
- mám k dispozici informační materiály od nakladatele
- nevím vůbec nic
- jiné:

Zkoumaná kontingenční tabulka:

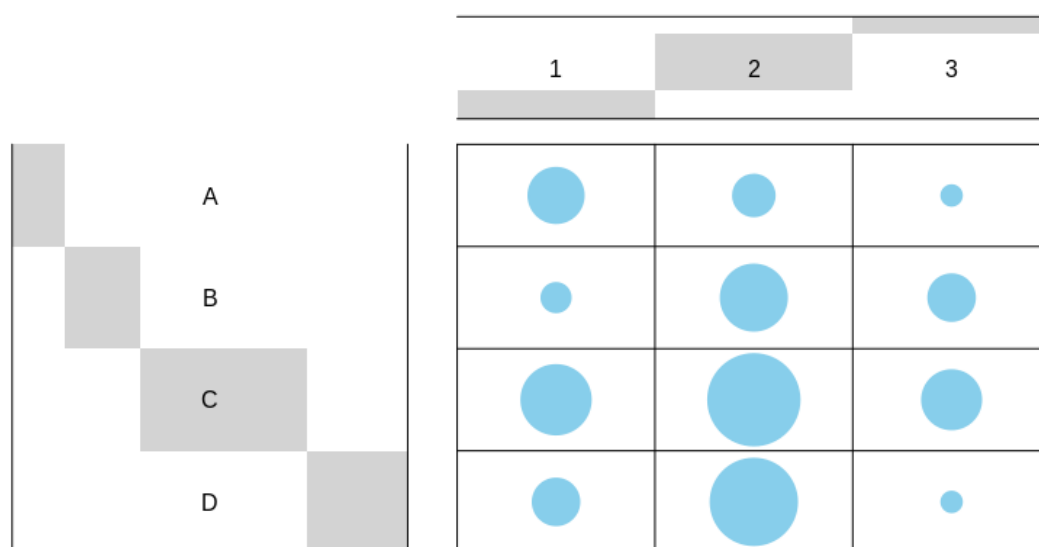
	překladatelství	cizí jazyk / literatura	nestandardní odpověď
ani jedna možnost	7	4	1
originál jsem přečetl celý	2	10	5
informoval jsem se o recepci díla v zahraničí	11	19	8
obě možnosti	5	17	1

Očekávaná tabulka v případě nezávislosti obou proměnných:

	překladařství	cizí jazyk / literatura	nestandardní odpověď
ani jedna možnost	3	7	2
originál jsem přečetl celý	5	9	3
informoval jsem se o recepci díla v zahraničí	11	21	6
obě možnosti	6	13	4

Tabulky 33 Zkoumaná a očekávaná kontingenční tabulka pro hypotézu číslo 4.

Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 4

Obrázek 14 Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 4.

Hodnoty 1, 2 a 3 a A, B, C a D značí hodnoty z kontingenční tabulky.

X-squared = 13,319, df = 6, p-value = 0,03825

P-value < 0,05 znamená, že lze vyloučit H₀, tj. mezi oběma proměnnými pravděpodobně existuje vztah.

Hypotéza se potvrdila.

4.3.5 Hypotéza č. 5:

Respondenti, jejichž nejvyšší dosažený titul je z oborů translatologie či filologie, mají mírnější požadavky na výši honoráře.

Vycházíme z odpovědí na otázky:

1) Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání? Uveďte název školy, obor a titul.

2) Porovnání otázek (A) Jaká byla od roku 2004 nejvyšší sazba za překlad normostrany literárního textu, za niž jste pracoval/a? a (B) Jaká sazba za překlad normostrany následujících textů by podle vás byla v tuto chvíli adekvátní vzhledem k vašemu vzdělání, vašim zkušenostem, vynaložené námaze a strávenému času?

Zkoumaná kontingenční tabulka:

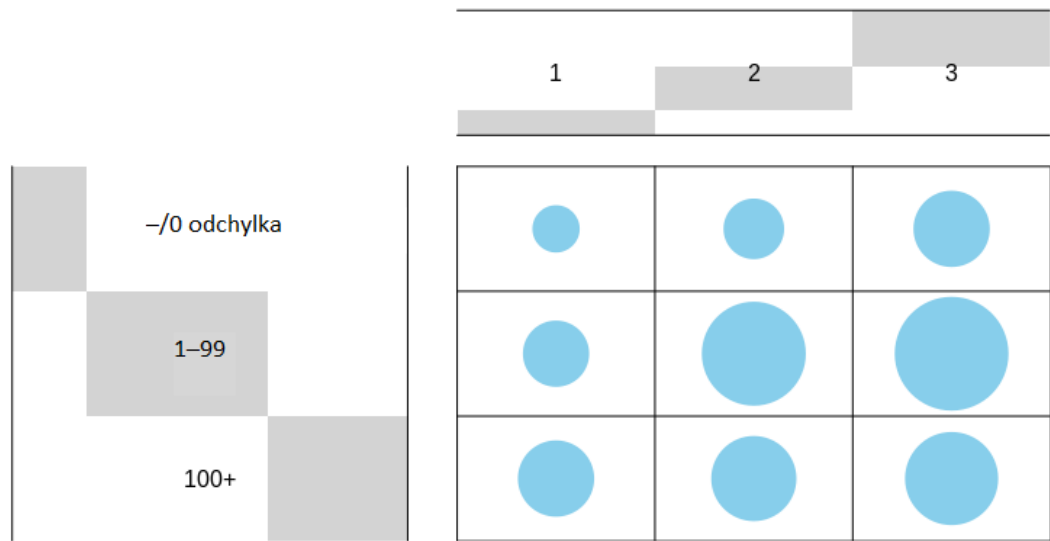
	translatologie	filologie	ostatní
minusová nebo nulová odchylka	3	5	8
odchylka 1–99 Kč	6	15	18
odchylka 100 Kč a více	8	10	12

Očekávaná tabulka v případě nezávislosti obou proměnných:

	translatologie	filologie	ostatní
minusová nebo nulová odchylka	3	6	7
odchylka 1–99 Kč	8	14	17
odchylka 100 Kč a více	6	11	13

Tabulky 34 Zkoumaná a očekávaná kontingenční tabulka pro hypotézu číslo 5.

Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 5

Obrázek 15 Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 5.

Hodnoty 1, 2 a 3 značí hodnoty z kontingenční tabulky.

X-squared = 1,5794, df = 4, p-value = 0,8125

P-value > 0,05 znamená, že nelze vyloučit nezávislost obou proměnných.

Hypotéza se nepotvrdila.

4.3.6 Hypotéza č. 6:

Respondenti žijící jinde než ve velkém městě nebo v jeho bezprostřední blízkosti mají mírnější požadavky na výši honoráře.

Vycházíme z odpovědí na otázky:

1) Kde bydlíte?

- ve velkém městě
- na předměstí nebo v sídle v bezprostřední blízkosti velkého města
- v menším městě
- na vesnici
- na samotě
- v zahraničí

2) Porovnání otázek (A) Jaká byla od roku 2004 nejvyšší sazba za překlad normostrany literárního textu, za niž jste pracoval/a? a (B) Jaká sazba za překlad normostrany následujících textů by podle vás byla v tuto chvíli adekvátní vzhledem k vašemu vzdělání, vašim zkušenostem, vynaložené námaze a strávenému času?

Zkoumaná kontingenční tabulka:

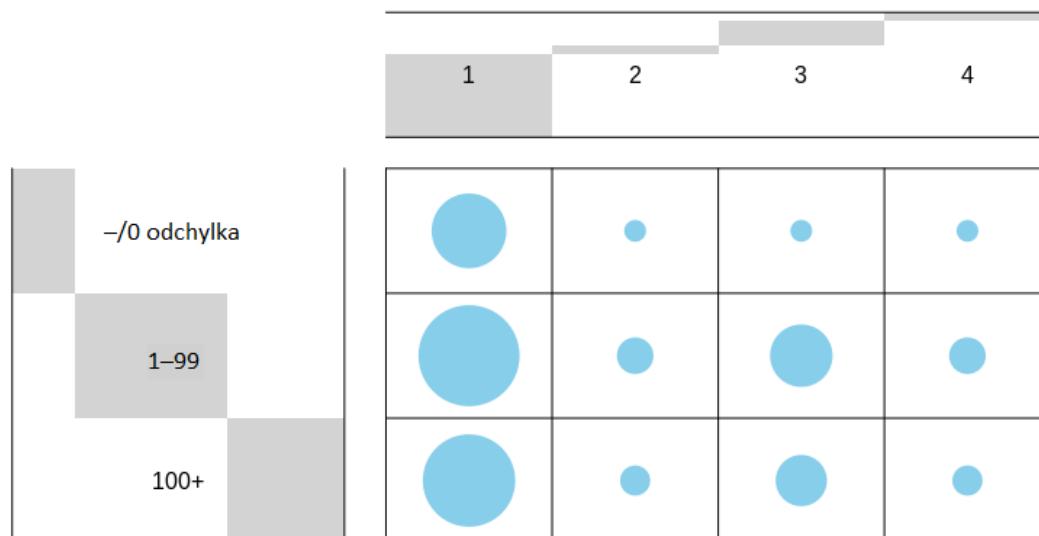
	velké město	předměstí	menší město	vesnice
minusová nebo nulová odchylka	13	1	1	1
odchylka 1–99 Kč	24	3	9	3
odchylka 100 Kč a více	20	2	6	2

Očekávaná tabulka v případě nezávislosti obou proměnných:

	velké město	předměstí	menší město	vesnice
minusová nebo nulová odchylka	11	1	3	1
odchylka 1–99 Kč	26	3	7	3
odchylka 100 Kč a více	20	2	6	2

Tabulky 35 Zkoumaná a očekávaná kontingenční tabulka pro hypotézu číslo 6.

Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 6

Obrázek 16 Grafické znázornění výsledku testu u hypotézy č. 6.

Hodnoty 1, 2, 3 a 4 značí hodnoty z kontingenční tabulky.

$X^2 = 2,4862$, $df = 6$, $p\text{-value} = 0,87$

$P\text{-value} > 0,05$ znamená, že nelze vyloučit nezávislost obou proměnných.

Hypotéza se nepotvrdila.

4.4 Medailony překladatelů

Otázky k rozhovoru jsme zaslali e-mailem 6 překladatelům, kteří vyplnili dotazník; 4 překladatelé nám zaslali odpovědi zpět. Při zvažování, jaké respondenty vybrat pro rozhovor, jsme nejprve analyzovali odpovědi získané v dotazníkové části. Naším cílem bylo oslovit především takové respondenty, kteří se některými odpověďmi navzájem různí. Kontaktovali jsme proto překladatele podle odlišného místa bydliště; členy i nečleny profesních organizací (nejen Obce překladatelů, ale i Překladatelů Severu); někoho, kdo uvedl, že překlad vypracoval na smlouvu o dílu; z hlediska profesí učitele, důchodce i někoho zaměstnaného na plný úvazek v oblasti nijak nesouvisející s jazykem. Všichni kontaktovaní překladatelé v dotazníku shodně odpověděli, že by byli ochotni pracovat za nižší honorář kvůli titulu, jehož překlad by rádi vyhotovili.

4.4.1 Překladatel 1⁴³

Překladatel 1 nemá pro překládání žádnou odbornou průpravu, vystudoval Právnickou fakultu UJEP (nyní Masarykovy univerzity) v Brně. K překládání se dostal díky bratrovi, který ze zahraničí přivážel anglicky psané tituly. Někdy na konci gymnaziálních studií zkusil Překladatel 1 začít překládat. „Protože se mi to tehdy příliš nedařilo, věnoval jsem se psaní vlastních textů a později jsem se k překladům vrátil, zejména jsem překládal SF povídky ze sborníku, který mi bratr přivezl,“ vysvětluje. V 90. letech začal překládat i rozsáhlejší díla a jeho překlady začaly vycházet knižně. Překládá z angličtiny a dominantní podíl tvoří žánr fiction (86 %) a poté dětská literatura (10 %).

Pracoval jako státní zaměstnanec, nyní je již v důchodu, a má tudíž více času na překládání, ačkoli se věnuje i jiným povinnostem (starost o rodinný dům, polnosti). Vlastní umělecké tvorbě se již nevěnuje. Jeho příjem z důchodu je vyšší než z překladů. Otázku honoráře ani nepovažuje za tak důležitou jako obsah knihy. Z toho důvodu o výši honoráře nesmlouvá a byl by ochotný přistoupit na nižší finanční odměnu, pokud by ho dílo zajímalo. Jeho nejnižší honorář za normostranu byl v roce 2005 120 Kč, nejvyšší 140 Kč, a to v roce 2019.

Překládání vnímá jako zábavu, nikoli jako profesi. Obec překladatelů považuje za organizaci pro překladatele-profesionály, a proto není jejím členem. Roli zřejmě hraje i to, jak Překladatel 1 nahlíží na členství v organizacích před rokem 1989: „Já po řadě let,

⁴³ Rozhovor je součástí přílohy č. 4.

kdy se vyžadovalo být organizován v nějaké instituci, tuto potřebu nemám, nevím, co bych mohl po OP požadovat a co bych jí naopak mohl nabídnout.“

Zakázky si Překladatel 1 plánuje několik měsíců dopředu. Než se s nakladatelem domluví na překladu konkrétního díla, obvykle se informuje o jeho v recepci v zahraničí, ovšem než zasedne k překladu, mívá již celé dílo přečtené.

Se spoluprací s redaktory má dobré zkušenosti. „Při překladu knižní série jsme s nakladatelem a redaktorem velmi úspěšně kooperovali,“ říká například. Problém ani nečinilo, když se kvůli jiné zakázce opozdil s jiným překladem, což vyřešil dohodou s nakladatelem. Takové vyjádření je v souladu s tím, co říká jeden z nakladatelů, který odpověděl na dotazník, tedy že opoždění termínu nevadí, jsou-li v nakladatelství průběžně informováni.

O překládání knižních sérií Překladatel 1 též uvádí: „Mám eminentní zájem překládat celou sérii, pokud je to technicky možné, zejména když jsem si pro překlad vytvořil vlastní kánon a repertoár ustálených převodů některých specifických termínů. Proto také, pokud ‚naskočím‘ do už překládané série, požaduji po nakladateli její předešlý publikovaný díl, abych se do ‚kánonu‘ svého kolegy strefil a nevymýšlel jiný výklad něčeho, co už v sérii funguje.“

Kromě investic, které nevnímáme jako překvapivé (výkonný počítač, výkonný internet, tištěné i elektronické slovníky a další příručky), uvádí též kvalitní stereo soupravu, aby si pro práci mohl vytvořit příjemnou hudební kulisu.

O udržování jazyka, z nějž překládá, i češtiny říká: „Bohužel mi nebylo dopřáno trávit delší dobu v anglicky mluvící zemi, moje návštěvy v Anglii byly vždycky spíš krátkodobé, takže s mluveným projevem na tom nejsem valně. Udržovat svou angličtinu ve slušné kondici mi hodně napomáhá práce s internetovými slovníky angličtiny (The Free Dictionary by Farlex, Merriam-Webster, Urban Dictionary a další). Pokud jde o češtinu, velký dík si zaslouží Internetová jazyková příručka UJČ a Portál o českém jazyce – Lingea, kam zavítám, když si nejsem jistý.“

Smlouvy s nakladatelem pročítá, jde-li o první spolupráci – domníváme se, že může mít vlit to, že jde o osobu s právnickým vzděláním. Při opakované spolupráci se stejným nakladatelem vkládá do nakladatele důvěru. Smlouvu však přesto namátkově kontroluje (odstavce, počty stran apod.). Jednou pracoval i na smlouvu o dílo, což vysvětluje (jak se domnívá) nedostatečnou erudicí začínajícího nakladatele.

4.4.2 Překladatelka 2⁴⁴

Překladatelka 2 vystudovala překladatelství a tlumočnictví pro jazyk angličtina na FF UK v Praze. Překládání se věnuje 6 let. Překládá z angličtiny, ze 70 % jde o fiction, ze 30 % o dětskou literaturu. Ve většině případů šlo o práci na zakázku, ale stalo se rovněž, že na sociální síti objevila zprávu, že nakladatelství hledá nové překladatele, na což odepsala. K prvnímu překladu se dostala díky spolužákovi, jenž začal pracovat v nakladatelství. Rok učila cizí jazyky, nyní pracuje na plný úvazek mimo obor. Je jí 35 let.

Její nejnižší honorář v letech 2004–2019 byl 150 Kč za normostranu, nejvyšší 175 Kč, a to v roce 2018.

Překládání považuje především za zábavu, ale například dohledávání reálií vnímá spíše jako práci. Jelikož překlad vnímá jako svůj koníček, na výši honoráře tolik nehledí. Byla by ochotná přistoupit na nižší honorář, aby dostala zakázku, o kterou má zájem, ale na dumpingovou cenu by nepřistoupila. Zakázky si dopředu neplánuje. Než se s nakladatelem na překladu dohodne, dílo si prolistuje, a než zasedne k překladu, buď už ho má celé přečtené, nebo je ve čtení napřed.

Překládání se nyní věnuje hlavně při cestě z práce a do práce, překládá při cestě vlakem, dokonce několikrát odmítla odvoz autem, aby mohla ve vlaku překládat. Potřebuje-li k dohledávání internet, pracuje i doma.

Pro práci doma si koupila velký monitor, ergonomickou podložku pod myš a před klávesnici, záložku, která drží knihu otevřenou a stojánek na tablet z IKEA. Při výběru notebooku klade důraz na klávesnici a volí velikost 13", aby byl monitor dostatečně velký, ale zároveň notebook nebyl příliš těžký.

V roce 2018 si pořídila *Onomaziologický slovník*, jiné slovníky má ještě z dob studií.

Doba před odevzdáním překladu je podle ní někdy hektická. Pokud ví, že se s odevzdáním překladu opozdí, včas komunikuje s nakladatelem. Naopak ze strany nakladatele je většinou zpoždění při placení honoráře. Smlouvy čte pečlivě. Jednou zkoušela vyjednávat o honoráři, ale neúspěšně, podle nakladatele šlo o maximum, které mohou zaplatit.

Její zkušenosti s prací redaktorů jsou různé. Od velkých nakladatelských domů obdržela zredigovaný text s komentáři a měla možnost číst i sazbu. Stalo se jí však rovněž, že si musela zredigovanou verzi vyžádat nebo neviděla zlom. O jednom

⁴⁴ Na přání překladatelky rozhovor neuveřejňujeme v přílohách této práce.

nakladatelství uvádí, že zřejmě proběhla jen korektura a ani příliš nezohlednili její komentáře.

Členkou Obce spisovatelů není, ale členství zvažuje. Uvítala by zastání ohledně smluvních podmínek či honoráře a také možnost networkingu s nakladateli a redaktory. Dění v oboru sleduje v překladatelských skupinách na Facebooku, chodí na přednášky či besedy se severskými autory, absolvovala školení pro začínající překladatele ze severských jazyků, čte teoretickou literaturu z oboru apod.

4.4.3 Překladatelka 3⁴⁵

Překladatelka 3 vystudovala obor angličtina-čeština na FF UK v Praze. Po absolvování školy nastoupila do Československé akademie věd, kde pracovala na úseku lingvistiky překlada. „Tam jsem brzy zjistila, že daleko víc než teoreticky bych se chtěla překladem zabývat prakticky. Úspěšně jsem se účastnila soutěží, ale věnovat se překlada beletrie jsem mohla až po roce 1989.“ Její první knižní překlad byl publikován v roce 1992.

Překladatelce je 58 let a kromě překlada literárních textů se věnuje výuce cizího jazyka. Nejvíce času věnuje překládání, což jí rovněž vynáší největší příjem.

Překládá z angličtiny, a to zejména fiction (90 %), dále literaturu pro děti, zkusila si také komiks a literaturu faktu. Z beletrie v současnosti překládá především fantasy. „V té mě baví překládat to, co vypadá na první pohled nepřeložitelně – vlastní jména plná narážek a konotací, obrazy fiktivního světa se změněnou fyzikou atd. Baví mě hledat ekvivalenci ve stylistických nuancích. Baví mě překládat přímou řeč vykreslující postavy,“ uvádí.

Překládání považuje za práci i zábavu, ale v překládání vždy „aspoň špetka potěšení je“. Kvalitní originál by byla ochotna překládat bez ohledu na výši honoráře. „Prostě jen proto, že je to krásná práce. Brakovou literaturu bych naopak nepřekládala ani za velmi zajímavý honorář.“

Pracuje z domova, což má vliv na její rodinu, která má pocit, že má čas zastat jiné povinnosti. O svém pracovním prostředí říká: „Používám ultrawide monitor, abych mohla mít stále paralelně viditelná okna textového editoru, slovníku a internetového vyhledávače, pravidelně investuji do počítače, v pracovním koutě mám podle svých představ vyřešené osvětlení, ventilaci v horkém počasí, 2 tiskárny atd. Komfort při práci je pro mě dost důležitý.“

Je členkou Obce překladatelů. Považuje ji za zdroj informací a zároveň ji tato organizace dává pocit sounáležitosti. Literárních akcí apod. se neúčastní, ale překladatelské dění sleduje v médiích či na Facebooku. Sleduje odbornou a populárně-naučnou literaturu oboru. Vyučuje angličtinu a přípravu na hodinu pro žáka s úrovní jazyka C1 považuje za opakování i pro sebe samu. Využívá též on-line kurzy pokročilé angličtiny. Znalost angličtiny i mateřštiny si snaží udržovat také tím, že v obou jazycích čte.

⁴⁵ Rozhovor je součástí přílohy č. 5.

Její nejnižší honorář za normostranu byl 110 Kč (v roce 2005) a nejvyšší 145 Kč (roku 2011). O výši honoráře smlouvat zkoušela, ale uvádí, že na toto téma nakladatel většinou není ochotný diskutovat. S vyplacením honoráře problémy nemívá.

Zakázky si plánuje několik měsíců dopředu. Než se s nakladatelem na překladu dohodne, dílo si většinou prolistuje a informuje se o jeho recepci v zahraničí. Před usednutím k překladu již mívá celé dílo přečtené.

S nakladatelem diskutuje o termínu odevzdání a daří se jí domlouvat se na kompromisu. S odevzdáním překladu se jednou opozdila kvůli neočekávaným komplikacím. Situace se po domluvě vyřešila tím, že překlad odevzdávala po částech, aby mohla začít probíhat redakce.

Se spoluprací s redaktory má většinou dobré zkušenosti, komunikují spolu a snaží se často pro překlad hledat společné řešení některých jevů. Jednou se jí však stalo, že redaktorka provedla bez jejího vědomí takové úpravy, s nimiž nesouhlasila.

4.4.4 Překladatel 4⁴⁶

Překladatel 4 vystudoval učitelství českého jazyka a rodinné výchovy na Univerzitě Palackého v Olomouci. V oboru překládání se považuje za samouka. Uvádí, že si přečetl teoretické texty; později – když už aktivně překládal – absolvoval Kurz literárního překladu, pořádaný Obcí překladatelů. Je mu 32 let.

S překládáním z angličtiny začal kvůli vlastnímu čtenářskému zájmu: „Nedokázal jsem si sehnat jednoho autora česky (jeho knihy byly vyprodané a nějaký mentální blok mi bránil si je půjčit nebo si je koupit v antikvariátu), tak jsem si jeho povídky obstaral v anglickém originále. Posléze jsem zjistil, že ještě anglicky neumím dost dobře a četba mě vyčerpává, a napadlo mě, že si je přeložím, abych si je pak mohl přečíst bez větší námahy. Během překládání jsem zjistil, že mě to opravdu baví, a následně jsem si přeložil pár věcí do šuplíku s tím, že je časem někde udám. To se ale nedařilo, a abych tedy měl na trhu nějakou šanci, zkusil jsem štěstí v Překladatelské soutěži Jiřího Levého. Získal jsem třetí cenu a ta už mi otevřela dveře do jednoho nakladatelství, kde jsem chtěl vydat ty svoje šuplíkové překlady a další texty, nakonec jsem ale pouze překládal, co mi zadali.“ Kratší překlady v antologiích mu vyšly v roce 2008, v roce 2009 první překladová kniha.

⁴⁶ Rozhovor je součástí přílohy č. 6.

Nyní učí na základní škole angličtinu a východu ke zdraví (občanskou výchovu), neboť kvůli rodinné situaci (děti, dům) potřeboval stálý příjem. Hlavní příjem má však z překládání a této činnosti také věnuje z pracovních aktivit nejvíce času. Dříve se však živil jen překládáním a přeje si, aby se mu to brzy opět podařilo.

Překlad vnímá jako práci (jde dle něj z velké části o řemeslo) i zábavu (většina textů, jež překládal, ho velice bavila). Překládá výhradně beletrii – sci-fi, fantasy či detektivky.

Organizace pracovního času je pro něj náročná. „Zatím se mi nejvíce osvědčil pracovní poměr na zkrácený úvazek v kombinaci s překládáním ráno před odjezdem do práce a potom zase večer před spaním,“ uvádí. Při přijetí zakázky si spočítá, kolik normostran musí denně přeložit, a podle toho si organizuje práci. Když se mu plán nedaří dodržet, musí poté překládat dlouho do noci, což má vliv na jeho rodinný a společenský život. Z investic do příjemného a efektivního pracovního prostředí uvádí tyto položky: „Vertikální myš, ergonomická klávesnice, gelové podložky k myši a klávesnici, kvalitní křeslo, balanční podložka, masážní míček. Taky je potřeba investovat nemalé částky do kvalitní četby, ať už původní, nebo překladové.“

Vyjednávání o výši honoráře s nakladatelem není vždy úspěšné. Při jednání o podobě smlouvy se odvolává na doporučení Obce překladatelů, jíž je členem. „Jinak mi členství moc nedalo, spíš se já snažím dát něco Obci, aby trochu ožila a lépe plnila svou funkci,“ říká.

V jednání s nakladatelem však bývá úspěšnější, co se týče licence na audioknižní zpracování či termín odevzdání. S termínem odevzdání se již opozdil. Zdržení včas nahlásil nakladateli a překlad odevzdával po částech, aby se nezdrželo redigování. Nakladatel zpoždění přijal s pochopením.

Zakázky si plánuje i více než rok dopředu. Než se s nakladatelem na překladu díla domluví, většinou ho prolistuje a informuje se o recepci díla v zahraničí. K tomu nahlíží do materiálů, které mu nakladatel poskytne. Když pak usedá k překladu, dílo již má zpravidla přečtené.

Jeho zkušenosti z hlediska redakce překladu a platební morálky nakladatele jsou různé. Jak uvádí, „od těch nejlepších po ty nejhorší“, zažil několikaměsíční zpoždění výplaty honoráře i neodborné zásahy redaktora.

Nejnižší honorář za překlad normostrany byl 100 Kč (v roce 2009) a nejvyšší 210 Kč (v roce 2019). Nedávno dostal od nakladatele nabídku přeložit knihu, jejíž

překlad předtím zkoušel prosadit jinde. Přijal tedy nižší honorář, než by měl od „hlavního“ nakladatele, ale pořád akceptovatelný. „Obětuji se tedy jen trochu a budu dělat na něčem, po čem jsem opravdu toužil,“ vysvětluje. Nižší (ale nikoli dumpingový) honorář je ochoten akceptovat také, když ví, že se kniha bude více než jiné jeho překlady půjčovat v knihovnách, a tudíž mu agentura Dilia vyplatí větší honorář (odvíjející se od počtu výpůjček daného titulu).

Bydlí dál od Prahy, ale akcí týkajících se překládání se snaží účastnit – Soutěž Jiřího Levého, Tvrdohlavá (překladatelská) stvoření, občas autorská čtení, někdy se i podílí na organizování akcí tohoto typu.

Jako vzdělávání v oblasti překladu vnímá četbu kvalitních překladů, rozhovory s kolegy a spolupráci s dobrým redaktorem (spolupráce napomáhá i k udržení úrovně jeho češtiny). Jazyk si udržuje i poslechem (podcasty, rozhovory, audioknihy), v angličtině čte i ty knihy, jež nepřekládá. O češtině komunikuje kromě redaktorů s Jazykovou poradnou Ústavu pro jazyk český AV ČR.

5. ZÁVĚR

Tématem předkládané práce bylo povolání překladatele literárních textů. Naším cílem bylo zjistit, jaký je sociodemografický profil českých překladatelů literárních textů, do jaké věkové skupiny spadají, jak dlouho se překlada literárních textů věnují, z jakých jazyků překládají a na překlad jakých literárních žánrů se zaměřují. Zkoumali jsme, kde překlady literárních textů vznikají, jaké nástroje a pomůcky překladatelé používají, jak si organizují čas i zda se překladem literárních textů dokážou uživit. Zaměřili jsme se také na spolupráci překladatele s nakladatelem, výši finančního ohodnocení překladatelovy práci a jeho roli na cestě knihy na knižní pult. Zajímala nás rovněž příslušnost překladatelů k profesním organizacím, pečlivost jejich přístupu k práci, chování na překladatelském trhu a to, jestli jsou spokojeni s uznáním, které se jejich práci dostává.

V první části práce popisujeme výzkum mezinárodní organizace CEATL, který doposud jako jediný přinesl data o překladatelích literárních textů v českém prostředí. Dále referujeme o ohlasech výsledků tohoto výzkumu mezi českými intelektuály. Povolání překladatele literárních textů zasazujeme do širších sociologických souvislostí popsaných francouzským sociologem Pierrem Bourdieuem v rámci teorie pole. Překladatele literárních textů vymezujeme vůči překladatelům textů odborných, upřesňujeme, v čem se práce s krásnou literaturou liší od práce s textem odborným, a uvádíme souhrnný přehled, na jakých českých univerzitách je možné získat průpravu k výkonu této činnosti. Dále se zaměřujeme na pracovněprávní vztah mezi překladatelem a nakladatelem v kontextu autorského zákona, nového občanského zákoníku a zákonu o neperiodických publikacích. Na závěr první části zasazujeme činnost překladatele literárních textů do kontextu porevolučního vývoje českého knižního trhu.

Ústřední část empiricky zaměřeného dílu této práce byla deskriptivní analýza dotazníkového šetření, jež jsme se snažili uskutečnit takovým způsobem, abychom získali odpovědi jak od členů Obce překladatelů, tak od těch, kteří se k této ani k žádné další profesní organizaci nehlásí. Analýzu některých odpovědí jsme doplňovali o vyjádření nakladatelů, jež jsme získali ze stručného dotazníku distribuovaného mezi vybranými nakladateli, jejichž produkci tvoří alespoň částečně překladová literatura. Deskriptivní analýzu jsme doplnili o korelační analýzu několika vybraných odpovědí. Tuto analýzu by bývalo bylo vhodné provést u více odpovědí, avšak nebylo v našich silách ani v rozsahových možnostech této práce, abychom se do takového projektu

pouštěli. Na závěr empirické části přinášíme pro ilustraci individuálních variant překladatelské profese medailony čtyř překladatelů. Vypracovali jsme je na základě jejich odpovědí z dotazníku a rozhovoru, který nám laskavě poskytli přes e-mail.

Považujeme za úspěch, že se nám na rozdíl od výzkumu CEATL, který byl šířen pouze mezi členy Obce překladatelů, podařilo oslovit i překladatele, kteří členy této profesní organizace nejsou. Ačkoli jsme dosáhli velké návratnosti dotazníků (108, zpracovatelných 90), nemůžeme kvůli neznalosti rozsahu a struktury zkoumané populace považovat závěry z této práce za směrodatné.

Z hlediska sociodemografického profilu je v Česku překladatel literárních textů zpravidla člověk do 50 let, který už má za sebou více než 10 let praxe. Má magisterské vzdělání, ale spíše než překladatelství vystudoval jiný humanitně zaměřený obor, nejčastěji nějakou filologii. Nejrozšířenějším jazykem je angličtina, překládá z ní až 70 % všech překladatelů. Překlady z angličtiny také ročně tvoří více než 50 % veškeré překladové produkce v Česku.

Z hlediska literárních žánrů překladatelé nejvíce překládají fiction, někteří se na tento žánr vyloženě specializují a nic jiného nepřekládají. Druhým nejčastěji překládaným žánrem je literatura pro děti. Mezi respondenty ovšem nebyl nikdo, kdo by se věnoval výhradně překladu těchto textů. Několik překladatelů se specializuje na překlady literatury faktu či překlady divadelních her. Překladům poezie či komiksu se překladatelé věnují spíše okrajově.

Vstup do profese není v českém prostředí regulován zákonem ani žádnou profesní komorou, zato nakladatelé si hlídají, aby překlad nesvěřili nikomu nekompetentnímu. Spolupráci s nováčky se nestranní, ale nechávají je projít zkušebním testem. Větší nakladatelské domy s nováčky spolupracují častěji než malí nakladatelé. Na trhu funguje také vyloučení z profese, a to hlavně ze strany nakladatele. Hlavními důvody pro rozvázání spolupráce je pro ně odbytý překlad či opakované zpoždění s odevzdáním zakázky. Na druhou stranu nakladatelé přiznávají a vyplývá to i ze svědectví zpovídaných překladatelů, že pokud překladatel s nakladatelem o zpoždění včas komunikuje, nebývá tato nepříjemnost zásadní problém pro další spolupráci.

Co se týče spolupráce mezi překladatelem a nakladatelem, pokud se spolupráce osvědčí, vzniká stabilní pracovní vztah. Nejčastěji překladatel spolupracuje s 1–5 nakladateli. Pro nakladatele je pro bezproblémovou spolupráci důležitá především

kvalita překladu, pro překladatele pak zejména výše finančního ohodnocení a platební morálka nakladatelů.

V roce 2008 předsedkyně Obce překladatelů veřejně pronesla, že k tomu, aby překladatel literárních textů dosáhl na průměrný plat, musel by pobírat 400–500 Kč za normostranu (místo 150 Kč). Z našeho výzkumu ovšem vyplývá, že většina překladatelů literárních textů se neživí pouze touto činností, a tak ideální výši za překlad definují níže – ve skutečnosti jich většina skromně požaduje pouze o 1–99 Kč více, než byl jejich nejvyšší dosažený honorář.

Ohledně výběru překladového díla k vydání a cesty knihy na knižní pult obecně nesehrává překladatel nijak významnou roli. Nakladatelé většinou nejsou nakloněni tomu vydávat dílo, jež jim překladatel doporučí, byť mezi nakladateli existují výjimky a několika překladatelům se tímto způsobem podařilo začít překladatelskou kariéru. Během přípravy knihy k vydání bývají překladatelé často žádáni o pomoc s vymýšlením názvu či sepisováním paratextů. Z jednoho upřesnění nakladatele ovšem vyplývá, že se jedná o pomoc dobrovolnou.

Na trhu práce působí překladatel literárních textů jako „solitér“. V polovině případů není členem žádné profesní organizace, stará se o vlastní marketing, a pokud se mu naskytne zajímavá zakázka, o niž má eminentní zájem, neváhá snížit požadavek na výši honoráře, aby ji získal. Při jeho rozhodování přitom vůbec nehraje roli, zda se živí pouze překladem literárních textů, nebo se věnuje i jiným aktivitám. Překládat text, který ho baví a zajímá, je pro něj v každém případě přednější než výše honoráře (a kolegiálnost vůči ostatním překladatelům).

Na překladu textu pracují většinou doma, kde mají zařízený pracovní prostor, který si vybavují tak, aby se jim pracovalo příjemně. Avšak na překladu se dá pracovat kdekoli. Stačí s sebou mít počítač a v něm případně elektronický slovník pro svůj jazyk.

Vzhledem k rozsáhlosti tématu se nám nepodařilo pokrýt všechny aspekty povolání překladatele literárních textů. Všechny námi zkoumané jevy by si zasloužily detailnější analýzu a zasazení do širších souvislostí. U některých analýz explicitně uvádíme, kudy by mohl směřovat další výzkum. Některé aspekty jsme vynechali záměrně, neboť by se do této práce nevešly – např. spolupráce překladatele a redaktora, prestiž a uznání profese ve společnosti, srovnání se situací překladatelů literárních textů s překladateli v zahraničí.

Jelikož se jedná o teoreticky nedostatečně zpracované téma, neboť většina teoretických pojednání vztahujících se k práci literárního překladatele se soustředí na jeho přístup k textu, bylo naším cílem vypracovat alespoň první sondu do této specifické profese. Doufáme, že poslouží jako výchozí bod pro další bádání.

6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BASTIN, Georges L. – CORMIER, Monique C.

2012 *Profession traducteur*. Montréal: Presses de l'Université de Montréal.

BĚLUNKOVÁ, Libuše

2009 Never more. *Reflex*, 5. 2., s. 51.

BĚLUNKOVÁ, Libuše – RŮŽIČKA, Jiří G.

2009 Překladatelské peklo. S Robertem Novotným o Skřipci, zlotřilých knihkupcích a skuhrání [rozhovor]. *A2*, 22. 7., s. 9. Dostupné též on-line na:

<https://www.advojka.cz/archiv/2009/15/prekladatelske-peklo> (poslední přístup: 24. 7. 2019).

BOROVÍČKA, Jaroslav

2008 Levná pracovní síla překladatelská. *Pinus-chicago*. Dostupné on-line na:

http://pinus-chicago.blogspot.com/2008/08/levna-pracovni-sila-prekladatelska_5648.html (poslední přístup: 24. 7. 2019).

BOURDIEU, Pierre

1980 *Le sens pratique*. Paris: Les éditions de minuit.

1998 *Teorie jednání*. Přel. Věra Dvořáková. Praha: Karolinum.

2010 *Pravidla umění*. Přel. Petr Kyloušek a Petr Dytrt. Brno: Host.

DISMAN, Miroslav

2011 *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

DJOVČOŠ, Martin

2012 *Kto, čo a za akých podmienok prekladá: Prekladateľ v kontexte doby*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.

DJOVČOŠ, Martin – ŠVEDA, Pavel

2017 *Mýty a fakty o preklade a tlmočení na Slovensku*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.

EVEN-ZOHAR, Itamar

1990 Polysystem Studies. *Poetics Today* 11, 1, jaro. Dostupné též on-line na:

https://m.tau.ac.il/~itamarez/works/books/Even-Zohar_1990--PolysystemStudies%20%5BPT11-1%5D.pdf (poslední přístup: 24. 7. 2019).

FANTYS, Petr

2008 Chudý jako český překladatel. *Mladá fronta Dnes*, 26. 7., příloha *Kavárna*, s. 25.

Dostupné též on-line na: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/chudy-jako-cesky-prekladatel.A080820_155841_kavarna_bos (poslední přístup: 24. 7. 2019).

GOUADEC, Daniel

1989 *Le traducteur, la traduction et l'entreprise*. Paris: Afnor.

- HOLÝ, Jiří
2008 Léta devadesátá. Proměny společnosti a literatury. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, s. 919–924.
- JANIŠ, Viktor
2009 Never more. *Reflex*, 26. 3., s. 61
- JÜRGENSOVÁ, Zuzana
2016 Já práva neprodávám [rozhovor s Alexem Zuckerem]. *Host*, 13. 12., s. 52.
- CHROMÝ, Jan
2014 *Práce s empirickými daty*. Praha: Nakladatelství Karolinum. Dostupné on-line na: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/32/71/63/prace_s_empirickymi_daty.pdf (poslední přístup 24. 7. 2019).
- KIRKOSOVÁ, Kateřina
2016 *Mezi rukopisy a knihami: logika a dynamika současného českého literárního pole prizmatem knižních nakladatelů*. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie. Vedoucí práce Jiří Pavelka. Dostupné on-line na: <https://is.muni.cz/th/rynk2/dizertace-fin.pdf> (poslední přístup 24. 7. 2019).
- KOVAČIČOVÁ, Oľga – KUSÁ, Mária (eds.)
2015–2017 *Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry 20. storočia*. 2 svazky. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV, Veda, vydavateľstvo SAV.
- LAHIRE, Bernard
2006 *La condition littéraire : la double vie des écrivains*. Spolupráce Géraldine Bois. Paris: Découverte.
- LANSON, Gustave
1931 *Metoda literárního dějepisu*. Přel. Josef Kopal. Praha: Jednota českých filologů.
- LEVÝ, Jiří
2012 *Umění překladu*. Přel. Karel Hausenblas. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof.
- LHOTOVÁ, Alena
2009a Jak se žije literárnímu překladateli v Evropě? *Grand Biblio* 3, 1–2, s. 14–15.
2009b Vy – my. *Reflex*, 16. 4., s. 3.
- LINHARTOVÁ, Hana
2008 Překladatel bere 150 korun za stránku, ale měl by brát třikrát tolik. *IDnes.cz*, 24. 8. Dostupné on-line na: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/prekladatel-bere-150-korun-za-stranku-ale-mel-by-brat-trikrat-tolik.A080820_164400_kavarna_bos (poslední přístup: 24. 7. 2019).
- MALINDA, Jan
2016 Ztraceno v (přechodu) překladu. *Mladá fronta Dnes*, 21. 1., příloha *Magazín*, s. 10.

MARCELOVÁ, Dominika

2014 *Literární trh v České republice po roce 1989*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy. Vedoucí práce Viktor Pantůček. Dostupné na: https://is.muni.cz/th/gy2vh/Diplomova_prace_Dominika_Marcelova.pdf (poslední přístup 24. 7. 2019).

MATYSOVÁ, Veronika

2017 Jak nakladatelství přijímají překladatele. *Odstartujtesvojiknihy.cz*. Dostupné na: <https://www.odstartujtesvojiknihy.cz/wp-content/uploads/2017/06/Jak-jednotliv%C3%A1-nakladatelstv%C3%AD-p%C5%99ij%C3%ADmaj%C3%AD-p%C5%99ekladatele.pdf> (poslední přístup: 24. 7. 2019).

NOVÁK, Arne

1935 Literární dějepis. [Podepsáno A. N.]. In *Ottův slovník naučný nové doby. Dílu třetího svazek druhý*. Praha: Nakladatelství J. Otto, s. 1225–1233.

POKORNÝ, Milan – POKORNÁ, Dana

2011 *Redakční práce. Jak připravit text k publikování*. Praha: Grada.

PYM, Anthony et al.

2012 *Studies on Translation and Multilingualism. The Status of the Translation Profession in the European Union*. Dostupné on-line na: <https://www.ocpe.nl/wp-content/uploads/2013/02/The-Status-of-the-translation-profession-in-the-EU.pdf> (poslední přístup 24. 7. 2019).

RUBÁŠ, Stanislav, ed.

2012 *Slovo za slovem. S překladateli o překládání*. Praha: Academia

RŮŽIČKA, Michal – VAŠÁT, Petr

2011 Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus. *Antropowebzin*. Dostupné on-line na: <http://www.antropoweb.cz/media/document/ruzicka-vasat-2-2011.pdf> (poslední přístup 24. 7. 2019).

SMEJKALOVÁ, Radka

2018 České překladatelské dada. *Týden*, 6. 4., s. 64. Dostupné též on-line pod názvem Překlady knih jsou plné chyb. Proč? na: https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/literatura/preklady-knih-jsou-plne-chyb-proc_483039.html?showTab=diskutovane.blogspot.com (poslední přístup 24. 7. 2019).

SVOBODA, Tomáš

2016 Průzkum překladatelského trhu ve střední Evropě / Central European Translation Market Survey (CETMS). Dostupné on-line na: <https://www.jtpunion.org/K-profesi/Odborne/Pruzkum-prekladatelskeho-trhu-ve-stredni-Evrope-Ce> (poslední přístup 24. 7. 2019).

ŠUDRYCHOVÁ, Šarlota

2017 Převládá tu přesvědčení, že překládat může každý, říká šéfredaktor Paseky Sedláček [rozhovor s Jakubem Sedláčkem]. *Lidovky.cz* 27. 11. 2017. Dostupné na: https://www.lidovky.cz/kultura/prevlada-tu-presvedceni-ze-prekladat-muze-kazdy-rika-sefredaktor-paseky-sedlacek.A171123_195758_ln_kultura_ELE (poslední přístup 19. 7. 2019).

TRÁVNÍČEK, Jiří – ŠIMEČEK, Zděnek

2014 *Knihy kupovati... Dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Nakladatelství Academia.

VODIČKA, Felix

1942 Východiska a předmět literární historie. In Havránek, Bohuslav – Mukařovský, Jan, eds. *Čtení o jazyce a poesii*. Praha: Družstevní práce, s. 339–344.

VOLÍN, Jan

2007 *Statistika ve fonetickém výzkumu*. Praha: Nakladatelství Epocha.

ZAVŘELOVÁ, Monika

2018 Překladaťelé chtějí jméno na obálce knihy. O peníze nejde. *Mladá fronta Dnes*, 20. 1., s. 14.

Přehledové zprávy

Roční výkazy o neperiodických publikacích – dostupné na:

<https://www.nkp.cz/sluzby/sluzby-pro/sluzby-pro-vydavatele/vykazy>

Zprávy SČKN – dostupné na: <https://www.sckn.cz/zpravy-o-ceskem-kniznim-trhu/>

CAETL, oficiální webové stránky – dostupné na: <https://www.ceatl.eu/fr>

Zákony

Zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích. Dostupné na:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-37>.

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). Dostupné na:

<https://www.mkcr.cz/predpisy-zakonu-709.html>.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

Osobní rozhovory

rozhovor s Alenou Lhotovou uskutečněný dne 5. března 2019

s Janem Hellerem (bez zápisu)

Elektronická komunikace

s Kateřinou Klabanovou

s Terezou Semotamovou

se Šimonem Pellarem

s Viktorem Janišem

s Tomášem Svobodou

s Tomášem Dubědou

s respondenty kvůli rozhovorům

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – dotazník pro překladatele

OTÁZKA Č. 1

Prošel/prošla jste nějakou teoretickou přípravou překladu? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- mám vystudované překladatelství
- jako úplný samouk jsem si prostudoval/a teorie překladu
- studoval/a jsem cizí jazyk / literaturu
- učím se pouze výkonem praxe
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 2

Jak dlouho překládáte literární texty?

OTÁZKA Č. 3

Z jakých jazyků překládáte? Zkoumané období je 2004–2019. (Vypište je v pořadí od nejvýznamnějšího z hlediska objemu přeložených textů po nejméně významný.)

OTÁZKA Č. 4

Jakou část v rámci literárních textů, které překládáte, tvoří následující skupiny? Zkoumané období je 2004–2019. (Odhadněte v procentech.)

- divadelní texty
- fiction
- poezie
- literatura pro děti
- komiks
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 5

Ve kterém roce vám vyšla první překladová kniha?

OTÁZKA Č. 6

Kdo jako první knižně vydal nějaký váš překlad?

OTÁZKA Č. 7

Váš první knižně vydaný překlad byl (zaškrtněte pouze jednu možnost):

- práce na zakázku
- prosadil/a jsem dílo, které jsem si sám/sama vybral/a
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 8

Jakým způsobem obvykle získáváte zakázky literárního překladu? (Odhadněte v procentech.)

- nakladatelé mě oslovují na základě již vydaných překladů
- daří se mi prosazovat k vydání texty, které si sám/sama vybírám
- nakladatelé mě oslovují díky mé aktivitě na sociálních sítích
- nakladatelé mě oslovují díky mé činnosti v oblasti literární publicistiky
- nakladatelé mě oslovují díky mým webovým stránkám
- nakladatelé mě oslovují díky heslu uvedenému v databázi Obce překladatelů
- nakladatelé mě oslovují na doporučení kolegů
- nakladatelé mě oslovují na základě překladatelských soutěží
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 9

Ve kterém roce vyšel váš poslední překlad? (Neuvádějte reedice, jen 1. vydání.)

OTÁZKA Č. 10

Pro kolik nakladatelů už jste pracoval/a? Uveďte číselný údaj.

OTÁZKA Č. 11

Pokud jste členem jedné nebo více profesních organizací pro překlad, vypište jakých.

OTÁZKA Č. 12

Z jakých aktivit se skládá vaše živobytí? (Lze zaškrtnout více možností.)

- tlumočení
- překlad titulků
- překlad literárních textů
- copywriting
- překlad odborných textů (návody, smlouvy atd.)
- výuka cizího jazyka, překladu či tlumočení
- redakce a korektura textů
- jiná lingvisticky zaměřená aktivita (upřesněte jaká)
- aktivita, která nemá s jazykem nic společného (upřesněte jaká)

OTÁZKA Č. 13

Která aktivita vám vynáší nejvíce peněz?

OTÁZKA Č. 14

Které aktivitě věnujete nejvíce času?

OTÁZKA Č. 15

Jaký pracovní nástroj k překladu používáte? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- počítač
- psací stroj
- překlad píšu rukou
- jiný (upřesněte)

OTÁZKA Č. 16

Využíváte při překladu literárních textů placené počítačové programy (word s licenci, placené slovníky...)? Pokud ano, uveďte jaké.

OTÁZKA Č. 17

Seřad'te způsoby vyhledávání informací k překladu od nejčastěji využívaného po nejméně často využívaný či vůbec nevyužívaný. (Na volné řádky pod otázkou vepište svou odpověď následujícím způsobem: **5, jiné: dotazuji se svého malíčku, 4, 3, 2, 1.**)

1. konzultuji s odborníky
2. dotazuji se v překladatelských skupinách na sociálních sítích
3. v tištěných knihách (slovnících, encyklopediích, odborných publikacích atd.)
4. na internetu
5. ptám se kolegů
6. jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 18

Kde na překladu nejčastěji pracujete? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- doma, kdekoli je zrovna místo a klid

- mám doma vlastní pracovnu / pracovní kout
- na chatě/chalupě
- pronajímám si vlastní pracovní prostor
- ve sdíleném prostoru pro práci typu Opero
- v prostoru, kde v jiných časech vykonávám jinou výdělečnou aktivitu
- po knihovnách
- po kavárnách
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 19

Ve kterou část dne překládáte nejčastěji? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- brzy ráno
- dopoledne
- přes oběd
- odpoledne
- večer
- v noci

OTÁZKA Č. 20

Jaká byla od roku 2004 nejnižší sazba za překlad normostrany, kterou jste jako honorář za literární překlad akceptoval/a?

O překlad z jakého jazyka se jednalo?

V kterém roce jste takový honorář dostal/a?

OTÁZKA Č. 21

Jaká byla od roku 2004 nejvyšší sazba za překlad normostrany literárního textu, za niž jste pracoval/a?

O překlad z jakého jazyka se jednalo?

V kterém roce jste takový honorář dostal/a?

OTÁZKA Č. 22

Smlouváte o výši honoráře?

OTÁZKA Č. 23

Jaká sazba za překlad normostrany následujících textů by podle vás byla v tuto chvíli adekvátní vzhledem k vašemu vzdělání, vašim zkušenostem, vynaložené námaze a strávenému času?

Uveďte pro každý jazyk, z kterého překládáte.

- poezie
- fiction
- komiks
- literatura pro děti
- divadelní text

OTÁZKA Č. 24

Byl/a byste ochotný/á přistoupit na nižší tarif, abyste získal/a zakázku, o kterou máte velký zájem? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- ano
- ne

OTÁZKA Č. 25

Přistoupil/a jste někdy na nižší tarif, abyste získal/a zakázku, o kterou jste měl/a velký zájem? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- ano
- ne

OTÁZKA Č. 26

Na základě jakého pracovního poměru už jste jako literární překladatel/ka pracoval/a? (Lze zaškrtnout více možností.)

- ŽL
- smlouva o dílo
- klasická pracovní smlouva
- DPP
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 27

Jak často se vám stává, že ke knize, kterou překládáte, nejprve píšete lektorský posudek? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- pokaždé
- téměř pokaždé
- tak v polovině případů
- skoro vůbec
- ještě se mi to nestalo

OTÁZKA Č. 28

Jak často se vám stává, že překládáte knihu, kterou nakladatel zařadil do edičního plánu na vaše doporučení? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- pokaždé
- téměř pokaždé
- tak v polovině případů
- skoro vůbec
- ještě se mi to nestalo

OTÁZKA Č. 29

Podílíte se obvykle i na jiné fázi přípravy knihy k vydání, než je překlad? (Lze zaškrtnout více možností.)

- vymýšlení názvu
- konzultace obálky
- grafické zpracování obálky
- zajištění korektury
- zajištění grafické úpravy a zlomu
- sepisování anotace, doslovu a jiných nakladatelských textů
- vytváření rejstříku
- pomoc s propagačními kampaněmi
- účast na autorských a jiných čteních
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 30

Je pro vás důležitá zpětná vazba na vaši překladatelskou práci ze strany literární kritiky? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- ano
- spíše ano
- nemám na to názor
- spíše ne
- ne

OTÁZKA Č. 31

Jak často se vám stává, že v recenzi vámi přeloženého díla je zahrnuto i zhodnocení překladu? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- pokaždé
- téměř pokaždé
- tak v polovině případů
- skoro vůbec
- ještě se mi to nestalo
- nemohu posoudit

OTÁZKA Č. 32

Jste spokojeni s mírou uznání vaší práce, které se vám dostává od nakladatelů? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- velice spokojen/a
- spíše spokojen/a
- nevím
- spíše nespokojen/a
- je to naprostá hrůza

OTÁZKA Č. 33

Následující položky vyjadřují způsoby uznání překladatelovy práce ze strany nakladatele. Seřad'te je od té pro vás nejdůležitější po nejméně důležitou. (Na volné řádky pod otázkou vepište svou odpověď následujícím způsobem: **6, 5, 4, 3, 2, 1.**)

1. věrnost ze strany nakladatele (opakované zakázky)
2. uvedení překladatelova jména na obálce knihy
3. uvedení překladatelova jména na viditelném místě v knižním e-shopu
4. výše finančního ohodnocení
5. nominace překladu na ocenění (Magnesia Litera, Cena Josefa Jungmanna atd.)
6. poskytnutí větší rozhodovací pravomoci překladateli ohledně velikosti nákladu, v jakém se kniha bude tisknout, vzhledu obálky atd.

OTÁZKA Č. 34

Plánujete si zakázky dopředu? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- ano, i více než rok dopředu
- ano, několik měsíců dopředu
- ne, jdu od zakázky k zakázce
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 35

Jak jste na tom jako literární překladatel/ka s vlastním marketingem? (Lze zaškrtnout více možností.)

- mám webové stránky
- mám profil na LinkedIn
- snažím se být aktivní na FB
- snažím se být aktivní na Twitteru

- snažím se být aktivní na NYX
- pravidelně aktualizuji své heslo v databázi Obce překladatelů
- účelně se snažím zviditelnovat psaním recenzí
- investování peněz a času do marketingu vlastní činnosti nepovažuji v branži literárního překladu za důležité
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 36

Jak moc jste obvykle obeznámen/a s výchozím dílem ve chvíli, kdy se s nakladatelem dohodnete na překladu? (Lze zaškrtnout více možností.)

- originál jsem si přečetl/a celý
- originál jsem prolistoval/a
- informoval/a jsem se o recepci díla v zahraničí
- dílo jsem už četl/a v jiném než výchozím jazyce
- mám k dispozici informační materiály od nakladatele
- nevím vůbec nic
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 37

Jak moc jste obvykle obeznámen/a s výchozím dílem v momentě, kdy reálně zasedáte k překladu? (Lze zaškrtnout více možností.)

- originál jsem si přečetl/a celý
- originál jsem prolistoval/a
- informoval/a jsem se o recepci díla v zahraničí
- dílo jsem už četl/a v jiném než výchozím jazyce
- mám k dispozici informační materiály od nakladatele
- nevím vůbec nic
- jiné (upřesněte)

OTÁZKA Č. 38

Pohlaví

- žena
- muž

OTÁZKA Č. 39

Věk

OTÁZKA Č. 40

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání? Uveďte název školy, obor a titul.

OTÁZKA Č. 41

Kde bydlíte? (Zaškrtněte pouze jednu možnost.)

- ve velkém městě
- na předměstí nebo v sídle v bezprostřední blízkosti velkého města
- v menším městě
- na vesnici
- na samotě
- v zahraničí

Příloha č. 2 – dotazník pro nakladatele

OTÁZKA Č. 1

Kolik redaktorů pro vás pracuje v zaměstnaneckém poměru?

OTÁZKA Č. 2

Jak velký podíl vaší produkce činí překladová literatura? (Odhadněte v procentech.)

OTÁZKA Č. 3

Podle jakého klíče si vybíráte překladatele pro svou zakázku? (Odhadněte v procentech.)

- na základě jeho již vydaných překladů
- na základě doporučení
- na základě aktivity překladatele na sociálních sítích
- na základě hesla uvedeného v databázi Obce překladatelů
- na základě jeho činnosti v oblasti literární publicistiky
- na základě překladatelových webových stránek
- na základě překladatelských soutěží
- jiné (upřesněte)

Prostor pro váš komentář

OTÁZKA Č. 4

Je pro vás důležité svěřovat zakázky lidem s překladatelským vzděláním?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

OTÁZKA Č. 5

Necháváte k cizojazyčnému dílu, jehož překlad plánujete vydat, sepsat lektorský posudek?

- vždy
- téměř vždy
- tak v polovině případů
- skoro vůbec
- nikdy

OTÁZKA Č. 6

Pokud vás lektorský posudek utvrdí ve vydání, jak často se stává, že překlad zadáte tomu, kdo lektorský posudek sepsal?

- vždy
- téměř vždy
- tak v polovině případů
- skoro vůbec
- nikdy

OTÁZKA Č. 7

Stává se vám, že vydáte knihu, kterou vám překladatel sám od sebe navrhne k vydání?

- vždy
- téměř vždy
- tak v polovině případů
- skoro vůbec
- nikdy

OTÁZKA Č. 8

Kolik času obvykle dělí dohodnutí zakázky s překladatelem od chvíle, kdy mu zašlete text k překladu?

OTÁZKA Č. 9

Vyžadujete po překladateli, aby se zapojil i do jiných fází přípravy knihy k vydání, než je překlad? (Lze zaškrtnout více možností.)

- vymýšlení názvu
- konzultace obálky
- grafické zpracování obálky
- zajištění korektury
- zajištění grafické úpravy a zlomu
- sepisování anotace, doslovu a jiných nakladatelských textů
- vytváření rejstříku
- pomoc s propagačními kampaněmi
- účast na autorských a jiných čteních
- ne, nevyžaduji
- jiné (upřesněte)

Prostor pro váš komentář

OTÁZKA Č. 10

Jaké mohou být důvody pro rozvázání spolupráce s překladatelem?

- anticena Skřípec
- nedodržení termínu
- odbytý překlad
- přílišné finanční požadavky
- jiné (upřesněte)

Prostor pro váš komentář

OTÁZKA Č. 11

Čerpáte granty na vydávání překladových knih? Pokud ano, na jaké jazyky?

OTÁZKA Č. 12

Jaké faktory ovlivňují výši překladatelova honoráře?

OTÁZKA Č. 13

V jakém kraji máte sídlo?

- Hlavní město Praha
- Středočeský
- Jihočeský
- Plzeňský
- Karlovarský
- Ústecký
- Liberecký
- Královéhradecký
- Pardubický
- Olomoucký
- Moravskoslezský

- Jihomoravský
- Zlínský
- Kraj Vysočina

Příloha č. 3 – rozhovor s Alenou Lhotovou

Vaše jméno je uvedeno u výstupu prvního výzkumu uveřejněného v roce 2008. Jste autorkou?

Autoři výzkumu z let 2007–2008 jsou Holger Fock, Martin de Haan a Alena Lhotová.

Jak nápad vytvořit výzkum vznikl a jak se realizoval?

CEATL není žádná mezinárodní organizace, je to v podstatě zájmové sdružení asociací literárních překladatelů. Každá z asociací, v našem případě Obec překladatelů, do ní vysílá svého delegáta. V roce 2005/2006 jsme shodou okolností s Němcem Holger Fockem a Holanďanem Martinem de Haanem přišli s nápadem udělat celoevropský výzkum napříč zastoupenými asociacemi o sociálních a pracovních podmínkách překladatele, protože nás to zajímalo a měli jsme na tom každý z nás tří svůj zájem. Společně jsme se do toho pustili a společně jsme připravili dotazníky. Němec Holger Fock je rozesílal asociacím překladatelů ve Skandinávii a měl na starosti také západní země. Martin de Haan se postaral o románskou oblast a já jsem posílala dotazníky středoevropským a východoevropským asociacím.

Anketa vyšla v roce 2008 a od té doby se některé údaje začaly měnit, vyvíjet, takže se v rámci CEATLu začala připravovat aktualizace té studie. Tu jsme začali připravovat také takto ve třech, potom odstoupil Martin de Haan. Hlavní část práce spočívala na kolegovi Fockovi, který ale na aktualizaci neměl moc času, takže se to protahovalo. V roce 2011 jsme ve všech zastoupených zemích (a bylo jich zase o něco více než v roce 2005/2006, kdy jsme posílali první dotazník) udělali další interní výzkum. V dotazníku byly otázky týkající se jednotlivých překladatelů, ale také otázky obecnější, jako je třeba DPH, otázky týkající se knižního trhu, kolik vychází knih v Česku každý rok, jaká je daňová sazba na prodej knih nebo jaká je průměrná mzda v ČR atd. Ty jsme mohli ve výboru dohledat, tak jsme je našim členům neposílali. Překladatele bychom tím zbytečně zatěžovali a mnozí by na to stejně ani neodpověděli.

V jakém jazyce byl dotazník distribuován?

V CEATLu jsou dva oficiální jazyky – francouzština a angličtina, takže byl distribuován v angličtině i ve francouzštině.

Distribuovali jste ho písemně nebo elektronicky?

Rozesílali jsme to elektronicky a těm, kteří tehdy elektronicky nekomunikovali, což byli ti nejstarší, tak těm jsme to posílali spolu s naším bulletinem ve fyzické formě.

V jakém časovém rozmezí se sběr dat uskutečňoval?

U druhého výzkumu byl dotazník zveřejněn 4. února 2011 a respondenti mohli odpovídat nejpozději do 22. února 2011. U té první si to bohužel nepamatují.

Jaká období oba výzkumy pokrývaly?

První výzkum se zajímal o data z let 2005 a 2006, druhý výzkum, tedy aktualizace pokryla roky 2007–2010.

Myslíte si, že ve všech zemích probíhal výzkum úplně stejně?

Myslím si, že ano. Tedy úplně přesně to samozřejmě nevím, ale odpovídalo se na podobné otázky.

Když říkáte, že se odpovídalo se na podobné otázky... asi na stejné, když měli k dispozici stejný dotazník?

Každá asociace si dotazník mohla přizpůsobit svým vlastním podmínkám. Každá asociace se mohla ptát na to, co je zajímavá. My se třeba neptáme na to, jestli jsou nějaké rozdíly v odměně za knihu, která vyjde s pevnou vazbou anebo která vyjde v paperbacku. V řadě zemí ale ten rozdíl existuje a je tam jiná odměna za paperback, jiná odměna je za pevnou vazbu. Proč my bychom se na to ptali jako třeba Němci nebo Angličani, když to pro nás vůbec není relevantní?

Takže jste si vytvořili vzorový dotazník, ten jste rozeslali do členských asociací různých zemí a ty měly možnost si ho přizpůsobit svým podmínkám.

Ano.

Kdo data zpracovával v rámci prvního i druhého výzkumu?

Já jsem se na tom podílela ještě do roku 2012/2013. Na zpracování, na překladu, hlavně teda do francouzštiny. Pak jsem ze CEATL odešla, v podstatě společně s Holand'anem Martinem de Haanem a v komisi pro sociální a pracovní podmínky překladatelů mě nahradila Kateřina Klabanová. Hlavou celé aktualizace byl Holger Fock, u nějž se to zadržovalo, protože je to velmi vytížený překladatel. Ta práce není nijak honorovaná, i když on snad potom nějakou menší odměnu za oba výzkumy dostal.

Ten první výzkum, zdá se, byl publikovaný celkem rychle. Výsledky byly publikované už na konci roku 2008.

Ano, druhý výzkum se zadržl.

Kolik respondentů se v rámci České republiky těchto výzkumů zúčastnilo?

Výzkumů se účastnili členové Obce překladatelů. V druhém výzkumu bylo 39 respondentů a Obec překladatelů tehdy měla asi 300 členů. S tím, že nám bylo řečeno, že když je odpověď na anketu v rozmezí 11–14 %, tak jsou to relevantní výsledky. U prvního výzkumu to bylo podobné.

Proč si myslíte, že ten výstup z prvního výzkumu vzbudil u překladatelů tak bouřlivou reakci?

Jak u koho, no. To víte, že nám bylo smutno z toho, že jsme na tom ve srovnání s ostatními zeměmi, hodně špatně. Že se pohybujeme, když se to všechno dá takhle dohromady, na posledních místech. Že s tím pár překladatelů nesouhlasilo, to je jejich názor. Někteří říkali, že ty výsledky nejsou relevantní a že překladatelé mají překládat a že musí pracovat o sobotách a nedělích a že nemají dovolenou – to byl jejich názor. A ti, kteří řekli nebo někde napsali, že paní Lhotová nechce pracovat, stejně nakonec zjistili, že nelze překládat 3000 stránek ročně, aby si člověk vydělal alespoň na průměrnou mzdu.

Příloha č. 4 – rozhovor s překladatelem 1

Jak jste se k překladům literárních textů dostal? Hrála v tom nějakou roli vaše rodina a třeba příklad rodičů?

K nápadu překládat z angličtiny jsem dospěl díky tomu, že bratr (důstojník a později kapitán čs. námořní plavby) si vozil ze zahraničí anglicky psané knihy, a zhruba na konci studií na gymnáziu mě napadlo zkusit něco přeložit. Protože se mi to tehdy příliš nedařilo, věnoval jsem se psaní vlastních textů a později jsem se překladům vrátil, zejména jsem překládal SF povídky ze sborníku, který mi bratr přivezl. Později jsem přešel k překladům rozsáhlejších textů a díky dr. Kolečkovi z tehdejšího nakladatelství EGEM v Praze jsem začal překládat pro nakladatelství na smluvním základě.

Co pro vás překládání literárních textů znamená? Je to pro vás spíše práce, nebo zábava? Odůvodněte.

Pro mě jde jednoznačně o zábavu, jejímž příjemným průvodním jevem jsou autorské honoráře. Na překlady jsem se jako na formu naplnění svých literárních ambicí soustředil poté, co jsem prakticky přestal psát vlastní texty. Překladatelství jsem nikdy nechápal jako profesi, a dokud jsem byl zaměstnán, ani to nebylo možné.

Jak se vám daří skloubit dohromady regulérní pracovní poměr s překlady literárních textů? Jakým způsobem si organizujete čas, když pracujete na zakázce od nakladatele? Zasahuje nějak překládání literárních textů do vašeho rodinného a společenského života?

Dokud jsem byl zaměstnán, věnoval jsem překladům značnou část volného času, dnes jsem v pozici důchodce, takže je to daleko snazší a jsem schopen přeložit adekvátně víc zakázek než dřív. Organizace času při zpracování překladu závisí na termínu odevzdání, až na několik výjimek jsem v tomto směru neměl potíže. Svůj čas primárně věnuji tomu, co jiného je třeba právě udělat (bydlím na vesnici v rodinném domě, máme na starosti i něco málo polnosti), a ve zbytku času se mohu věnovat překladatelství. Protože se prakticky nedívám na televizi, zbývá mi na překlady relativně dost času.

Do čeho jste investoval / pravidelně investujete, abyste si vytvořil příjemné a efektivní pracovní prostředí pro překládání literárních textů? (stůl, židle, ergonomická klávesnice a myš, výkonný počítač, druhá obrazovka, slovníky, tiskárna...)

Investice směřovaly pochopitelně do technického vybavení (výkonný počítač s periferiemi, rychlé internetové připojení, potřebný software – slovníky, encyklopedie apod.), ale používám také kvalitní stereo soupravu, protože si k práci často vytvářím hudební kulisu. Zejména před současným rozvojem internetu jsem hodně investoval rovněž do „papírových“ pomůcek (slovníky, velký zeměpisný atlas, cestovní příručky apod.).

V dotazníku jste uvedl, že nejste členem Obce překladatelů. Jaké k tomu máte důvody? Co by vám OP měla nabídnout, abyste měl motivaci stát se jejím členem?

Mám za to, že OP je instituce určená především pro překladatele-profesionály, jejichž potřeby může uspokojovat. Já po řadě let, kdy se vyžadovalo být organizován v nějaké instituci, tuto potřebu nemám, nevím, co bych mohl po OP požadovat a co bych jí naopak mohl nabídnout. Překladatelství „na volné noze“ mám za ideální stav – pokud je o mé překlady zájem, je to v pořádku, pokud nebude, mám smůlu a OP by mi sotva mohla pomoci.

Jak moc dbáte na to, jaké znění licenční smlouvy s nakladatelem podepíšete? Konzultujete ji s někým? Vyjednáváte s nakladatelem? Pokud žádáte o úpravu znění, jak moc jste v tom úspěšný?

Protože jsem původní profesí právník, samozřejmě jsem se o obsah licenční smlouvy zajímal v případě, že jsem spolupracoval s novým subjektem. V případě mnohaleté spolupráce s jedním nakladatelstvím vím, že obsah smlouvy se v zásadě nemění, a protože mám k tomuto nakladatelství důvěru, nepředpokládám, že by chtělo smlouvu perfidně změnit v můj neprospěch. Je pravda, že aspoň opticky každou smlouvu kontroluji, např. jestli se nezměnily

odstavce, počet stránek smlouvy atd. Ale nestuduji celou smlouvu, to jediné pokud jde o nakladatele, s nímž jsem dosud nespolupracoval.

S nakladatelem nevyjednávám, zatím jsem úpravu smlouvy po nikom nepožadoval, a je-li třeba něco řešit (zejména termín odevzdání překladu), zatím jsem se vždycky dokázal operativně domluvit k oboplné spokojenosti.

V dotazníku jste uvedl, že jste s nakladatelem pracoval i na smlouvu o dílo. Z jakého důvodu? Navrhl vám ji nakladatel, nebo jste ji po nakladateli požadoval vy?

Pokud si dobře vzpomínám, šlo snad o jediný případ, k němuž došlo velice dávno, a jednalo se o nápad nakladatele, který zřejmě v oboru začínal a neměl dost dobrý přehled o smluvních instrumentech. Neviděl jsem v tom žádný problém, zejména když – jak se domnívám – šlo o ojedinělou zakázku.

Jaké máte zkušenosti se spoluprací s nakladateli z hlediska redakce vašeho překladu a platební morálky nakladatelů?

Zatím se mi nestalo, že bych s některým z redaktorů, který redigoval můj překlad, řešil nějaké kontroverzní otázky. Všichni redaktoři, s nimiž jsem spolupracoval, se chovali vstřícně a korektně. Neměl jsem s nimi žádné problémy. Naopak při překladu knižní série jsme s nakladatelem a redaktorem velmi úspěšně kooperovali.

Pokud jde o platební morálku nakladatelů, v posledních letech jsem neměl žádné potíže. Je pravda, že od jednoho nakladatelství přišla platba velmi opožděně a s jedním nakladatelem z 90. let mám do této doby „nevyrovnanou bilanci“ – jenže to býval můj kamarád, a tak jsem ty peníze odepsal a už kamarádi nejsme.

Stalo se vám někdy, že jste překlad nestihl odevzdat včas? Pokud ano, co bylo příčinou? A jak jste pak postupoval?

Zmeškání termínu mi hrozilo několikrát, zejména v případě, kdy se mi do harmonogramu vsunul nový urgentní překlad, což se někdy stane. Ale pokaždé jsem tuto situaci bez problémů vyřešil dohodou s nakladatelem.

Obec překladatelů volá po tom, aby se překladatelé vůči sobě chovali kolegiálně a nepřekládali za dumpingové ceny. V dotazníku jste uvedl, že byste byl ochotný přistoupit na nižší cenu, abyste dostal zakázku, o kterou hodně stojíte. Znamená to, že při překládání je pro vás důležitější aspekt umělecké tvůrčí činnosti než výše honoráře? Nebo je důvod úplně jiný?

Jednoznačně je pro mě méně důležitá výška honoráře než obsah knihy, kterou překládám. Bohužel v poslední době se neobjevuje příliš mnoho takových knížek, kvůli kterým bych byl ochoten pracovat za méně peněz. Za mnoho let se mi podařilo takových titulů přeložit jen několik, jistě ne víc než deset.

Specifická situace nastává u překladu knižních sérií, kdy – domnívám se, že ne sám – mám eminentní zájem překládat celou sérii, pokud je to technicky možné, zejména když jsem si pro překlad vytvořil vlastní kánon a repertoár ustálených převodů některých specifických termínů. Proto také, pokud „naskočím“ do už překládané série, požaduji po nakladateli její předešlý publikovaný díl, abych se do „kánonu“ svého kolegy střelil a nevymýšlel jiný výklad něčeho, co už v sérii funguje.

Jaké faktory jste zvažoval, když jste do dotazníku psal ideální výši honoráře?

Samozřejmě jde o míru náročnosti překladů, jak ji vnímám v současné době, potřebu dohledávat (a bohužel nezřídka i opravovat) realie, vnímat dějovou souslednost knihy (a zasáhnout, když se objeví nějaká nelogičnost, např. znovu vystupuje postava, která předtím zahynula apod.), a je toho daleko víc, co je třeba „pohlídat“.

Zajímáte se o dění kolem překladů? Chodíte na autorská čtení, přednášky apod.?

Dění kolem překladů samozřejmě vnímám, ale kontakt s komunitou ostatních překladatelů nevyhledávám.

Dovzděláváte se v oblasti překladu? Pokud ano, jakým způsobem?

Především čtu dobré překladaře (zejm. z druhé poloviny minulého století), abych se u nich poučil o stylu a bohatosti jazyka, a všímám si i špatných překladů, abych se podobného paskvilu sám vyvaroval. Hodně čtu recenze a publicistiku týkající se překladů (týkající se např. „ceny“ Koniáš apod.) a snažím se vstřebávat pozitivní poznatky.

Jakým způsobem si udržujete úroveň cizího jazyka a češtiny?

Bohužel mi nebylo dopřáno trávit delší dobu v anglicky mluvící zemi, moje návštěvy v Anglii byly vždycky spíš krátkodobé, takže s mluveným projevem na tom nejsem valně. Udržovat svou angličtinu ve slušné kondici mi hodně napomáhá práce s internetovými slovníky angličtiny (The Free Dictionary by Farlex, Merriam-Webster, Urban Dictionary a další). Pokud jde o češtinu, velký dík si zaslouží Internetová jazyková příručka UJČ a Portál o českém jazyce – Lingea, kam zavítám, když si nejsem jistý. A samozřejmě čtu kvalitní českou literaturu počínaje Karlem Čapkem a konče Ivanem Klímou a některými současnými autory.

Máte vedle překládání literárních textů vlastní literární ambice?

Už jsem uvedl, že jsem se věnoval vlastní tvorbě, zejm. povídkové, a několik povídek mi vyšlo časopisecky nebo ve sbornících. V poslední době se soustředím na překlady a nemám potřebu tvořit vlastní texty.

Příloha č. 5 – rozhovor s překladatelkou 3

Jak jste se k překladům literárních textů dostala? Hrála v tom nějakou roli vaše rodina a třeba příklad rodičů?

Po maturitě jsem chtěla studovat anglistiku a bohemistiku, ale tehdy to nešlo jinak než jako učitelský obor. Učit jsem nikdy nechtěla a po fakultě jsem nastoupila do ČSAV (nyní AV ČR) na úsek lingvistiky překlada. Tam jsem brzy zjistila, že daleko víc než teoreticky bych se chtěla překladem zabývat prakticky. Úspěšně jsem se účastnila soutěží, ale věnovat se překladu beletrie jsem mohla až po roce 1989. Rodina na mé rozhodnutí neměla vliv, nemáme v ní žádného překladatele ani lingvistu.

Co pro vás překládání literárních textů znamená? Je to pro vás spíše práce, nebo zábava? Odůvodněte.

Je to práce i zábava v jednom. V současnosti překládám hlavně fantasy a v té mě baví překládat to, co vypadá na první pohled nepřeložitelně – vlastní jména plná narážek a konotací, obrazy fiktivního světa se změněnou fyzikou atd. Baví mě hledat ekvivalenci ve stylistických nuancích. Baví mě překládat přímou řeč vykreslující postavy. Překládání pro mě znamená, že když si sedám k práci, není to s nechutí. Chut' mám samozřejmě někdy větší a někdy menší, ale vždycky v tom aspoň ta špetka potěšení je.

Jakým způsobem si organizujete čas, když pracujete na zakázce od nakladatele? Zasahuje nějak překládání literárních textů do vašeho rodinného a společenského života?

Zasahuje, protože tím, že neodcházím do práce, má rodina pocit, že jsem v domácnosti, a tudíž všechno zařídím, v poledne bude samozřejmě čerstvě uvařený oběd, děti včas na kroužcích (to už mi v současnosti odpadlo, protože děti dospěly), nakoupeno, pes vyvenčený atd. Dala bych přednost tomu, dělat tuhle práci jako zaměstnanec, protože jako OSVČ si na ni doma musím doslova krást čas. Překládání z mého života zcela vytěsnilo televizi, protože večer doháním to, na co jsem neměla čas přes den. Bohužel na instituci, která by zaměstnávala na plný úvazek překladatele beletrie, jsem dosud nenarazila – z pochopitelných důvodů.

Do čeho jste investovala / pravidelně investujete, abyste si vytvořila příjemné a efektivní pracovní prostředí pro překládání literárních textů? (stůl, židle, ergonomická klávesnice a myš, výkonný počítač, druhá obrazovka, slovníky, tiskárna...)

Svůj pracovní kout už roky neustále zdokonaluji podle vlastních představ. Používám ultrawide monitor, abych mohla mít stále paralelně viditelná okna textového editoru, slovníku a internetového vyhledávače, pravidelně investuji do počítače, v pracovním koutě mám podle svých představ vyřešené osvětlení, ventilace v horkém počasí, mám 2 tiskárny atd. Komfort při práci je pro mě dost důležitý.

V dotazníku jste uvedl, že jste členem Obce překladatelů. Čím je pro vás toto členství přínosné?

Je to zdroj informací a pocitu sounáležitosti. Více se cítím „v obraze“.

Jak moc dbáte na to, jaké znění licenční smlouvy s nakladatelem podepíšete? Konzultujete ji s někým? Vyjednáváte s nakladatelem? Pokud žádáte o úpravu znění, jak moc jste v tom úspěšná?

S nakladatelem se dohaduji na termínu a vždycky se bez větších problémů domluvíme na nějakém kompromisu. O výši honoráře nakladatel většinou není ochoten diskutovat, s termínem výplaty honoráře bývá vstřícný, když o to požádám, vyplatí mi honorář hned po odevzdání překladu.

V dotazníku jste uvedla, že jste s nakladatelem pracovala i na smlouvu o dílo. Z jakého důvodu? Navrhl vám ji nakladatel, nebo jste ji po nakladateli požadovala vy?

Bylo to na přání nakladatele.

Jaké máte zkušenosti se spoluprací s nakladateli z hlediska redakce vašeho překladu a platební morálky nakladatelů?

S platební morálkou mám většinou dobré zkušenosti, jen jednou se mi stalo, že nakladatelství zkrachovalo dřív, než stačilo překlad vydat. Po určitých průtazích a jednáních mi ale dodatečně po částech honorář vyplatilo.

Zkušenosti s redakcí mám většinou dobré, s redaktory komunikuji a leckdy hledáme společně řešení. Jednou se mi ale stalo, že paní redaktorka udělala v mém překladu zásadní změny, na které bych rozhodně nepřistoupila, a dokonce i chybu v češtině, ovšem dověděla jsem se o tom až z tištěného vydání. Nakladatelství jsem napsala stížnost, s paní redaktorkou jsme si vyměnily několik věcných mailů a vysvětlily svá stanoviska, ale na vydaném překladu už to nemohlo nic změnit. Kdyby se v tomto případě jednalo o dotisk, smlouvu bych nepodepsala.

Stalo se vám někdy, že jste překlad nestihla odevzdat včas? Pokud ano, co bylo příčinou? A jak jste pak postupovala?

Stalo se mi to jednou, z důvodu nepředvídaných rodinných komplikací. Nakladatelství jsem upozornila předem, že budu mít výpadek v práci a problém s termínem. Dohodli jsme se na odevzdání překladu po částech, aby se mohlo začít s redakčními úpravami bez většího zpoždění. Nakladatel byl vstřícný.

Obec překladatelů volá po tom, aby se překladatelé vůči sobě chovali kolegiálně a nepřekládali za dumpingové ceny. V dotazníku jste uvedla, že byste byla ochotná přistoupit na nižší cenu, abyste dostala zakázku, o kterou hodně stojíte. Znamená to, že při překládání je pro vás důležitější aspekt umělecké tvůrčí činnosti než výše honoráře? Nebo je důvod úplně jiný?

Je to přesně tak, o překlad kvalitního originálu mám vždy zájem bez ohledu na výši honoráře – prostě jen proto, že je to krásná práce. Brakovou literaturu bych naopak nepřekládala ani za velmi zajímavý honorář.

Jaké faktory jste zvažovala, když jste do dotazníku psala ideální výši honoráře?

Úměrnost výše honoráře vynaloženému úsilí.

Zajímáte se o dění kolem překladů? Chodíte na autorská čtení, přednášky apod.?

Zajímám se pouze pasivně, sleduji překladatelské dění v médiích, na Facebooku atd., ale na autorská čtení a přednášky nechodím.

Dovzděláváte se v oblasti překladu? Pokud ano, jakým způsobem?

Sleduji odbornou a populárně odbornou literaturu.

Jakým způsobem si udržujete úroveň cizího jazyka a češtiny?

Aktivně využívám on-line kurzy pokročilé angličtiny, vyučuji angličtinu a příprava na hodinu s žákem úrovně C1 je i pro mě cenným opakováním a prohlubováním toho, co jsem leckdy už pozapomněla. Pasivně udržuji úroveň znalosti obou jazyků četbou.

Máte vedle překládání literárních textů vlastní literární ambice?

Nemám.

Příloha č. 6 – rozhovor s překladatelem 4

Jak jste se k překladům literárních textů dostal? Hrál v tom nějakou roli vaše rodina a třeba příklad rodičů?

Nedokázal jsem si sehnat jednoho autora česky (jeho knihy byly vyprodané a nějaký mentální blok mi bránil si je půjčit nebo si je koupit v antikvariátu), tak jsem si jeho povídky obstaral v anglickém originále. Posléze jsem zjistil, že ještě anglicky neumím dost dobře a četba mě vyčerpává, a napadlo mě, že si je přeložím, abych si je pak mohl přečíst bez větší námahy. Během překládání jsem zjistil, že mě to opravdu baví, a následně jsem si přeložil pár věcí do šuplíku s tím, že je časem někde udám. To se ale nedařilo, a abych tedy měl na trhu nějakou šanci, zkusil jsem štěstí v Překladatelské soutěži Jiřího Levého. Získal jsem třetí cenu a ta už mi otevřela dveře do jednoho nakladatelství, kde jsem chtěl vydat ty svoje šuplíkové překlady a další texty, nakonec jsem ale pouze překládal, co mi zadali.

Rodina v tom roli zřejmě nehrála – až ta budoucí. O Soutěži Jiřího Levého jsem se dozvěděl, když jsem během studií na VŠ čekával na svou budoucí manželku na katedře angličtiny na pedagogické fakultě UPOL.

Co pro vás překládání literárních textů znamená? Je to pro vás spíše práce, nebo zábava? Odůvodněte.

Je to pro mě práce snů – takže i práce, i zábava.

Práce proto, že to nezdědka bývá opravdu náročné (ve všech možných ohledech), z velké části jde o řemeslo a v minulosti mě to živilo. Před pár lety jsem si musel kvůli potřebě nového bydlení najít stálé zaměstnání, ale pořád překládáním přispívám do rodinného rozpočtu a brzy bych se chtěl opět živit jen překladem.

Zábava proto, že se věnuji pouze literárním překladům a měl jsem to štěstí, že zatím mě naprostá většina textů velice bavila. Užívám si ten ponor do cizích příběhů a světů, vnáší to do života jistou snivost. Překládání mě naplňuje, je to svého druhu únik před skutečným světem, ale zároveň člověk musí překonávat množství překážek a z toho plyne určité uspokojení.

Jak se vám daří skloubit dohromady regulérní pracovní poměr s překlady literárních textů? Jakým způsobem si organizujete čas, když pracujete na zakázce od nakladatele? Zasahuje nějak překládání literárních textů do vašeho rodinného a společenského života?

Je to opravdu náročné. Zatím se mi nejvíce osvědčil pracovní poměr na zkrácený úvazek v kombinaci s překládáním ráno před odjezdem do práce a potom zase večer před spaním. Když přijmu zakázku, spočítám si, kolik normostran musím každý den přeložit, a potom se to snažím dodržovat. Samozřejmě se to často nedaří, takže pak překládám do pozdních nočních hodin a/nebo o víkendech a rodinný a společenský život trpí buď mou únavou, nebo tím že se ho v podstatě téměř neúčastním.

Do čeho jste investoval / pravidelně investujete, abyste si vytvořil příjemné a efektivní pracovní prostředí pro překládání literárních textů? (stůl, židle, ergonomická klávesnice a myš, výkonný počítač, druhá obrazovka, slovníky, tiskárna...)

Vertikální myš, ergonomická klávesnice, gelové podložky k myši a klávesnici, kvalitní křeslo, balanční podložka, masážní míček. Taky je potřeba investovat nemalé částky do kvalitní četby, ať už původní, nebo překladové.

V dotazníku jste uvedl, že jste členem Obce překladatelů. Čím je pro vás toto členství přínosné?

Když vyjednávám s nakladatelem o podobě smlouvy, často argumentuji tím, co Obec doporučuje (ač se to ne vždy setkává s úspěchem). Jinak mi členství moc nedalo, spíš se já snažím dát něco Obci, aby trochu ožila a lépe plnila svou funkci.

Jak moc dbáte na to, jaké znění licenční smlouvy s nakladatelem podepíšete? Konzultujete ji s někým? Vyjednáváte s nakladatelem? Pokud žádáte o úpravu znění, jak moc jste v tom úspěšný?

Dřív jsem na to příliš nedbal, dnes na to dbám čím dál víc. Některé věci konzultuji s kolegy, s nakladatelem vyjednávám vždy. Úspěšný bývám částečně – ne vždy se podaří navýšit honorář, většinou ale lze vyjednat lepší podmínky, pokud jde o termín odevzdání, licenci na audio zpracování a tak podobně.

V dotazníku jste uvedl, že jste s nakladatelem pracoval i na smlouvu o dílo. Z jakého důvodu? Navrhl vám ji nakladatel, nebo jste ji po nakladateli požadoval vy?

Abych se přiznal, zřejmě dost dobře nerozumím příslušné terminologii. Několikrát jsem podepsal dokument nazvaný „Smlouva o vytvoření díla a licenční smlouva nakladatelská“. Takovou smlouvu navrhl vždy nakladatel a já neviděl důvod, proč na ni nepřistoupit.

Jaké máte zkušenosti se spoluprací s nakladateli z hlediska redakce vašeho překladu a platební morálky nakladatelů?

Zkušenosti mám všeho druhu, od těch nejlepších po ty nejhorší (k těm patří například mnohaměsíční zpoždění, pokud jde o vyplacení honoráře, či znehodnocení textu neodbornými zásahy redaktora). Chybami se člověk učí!

Stalo se vám někdy, že jste překlad nestihl odevzdat včas? Pokud ano, co bylo příčinou? A jak jste pak postupoval?

Menší zpoždění jsem měl už několikrát, povětšinou z toho důvodu, že nám onemocněly děti a nedalo se pak pořádně překládat ani večer a v noci. Větší zpoždění jsem měl zatím jen jednou, za tím bylo stěhování a rekonstrukce nového bytu. Vždycky stačilo nakladateli včas nahlásit, jak se věci mají, setkal jsem se s pochopením. Pokud překlad opravdu spěchal, odevzdával jsem ho po částech, aby prošel redakcí co nejrychleji.

Obec překladatelů volá po tom, aby se překladatelé vůči sobě chovali kolegiálně a nepřekládali za dumpingové ceny. V dotazníku jste uvedl, že byste byl ochotný přistoupit na nižší cenu, abyste dostal zakázku, o kterou hodně stojíte. Znamená to, že při překládání je pro vás důležitější aspekt umělecké tvůrčí činnosti než výše honoráře? Nebo je důvod úplně jiný?

Aspekt umělecké tvůrčí činnosti je jistě důležitý, ale všeho s mírou. V mém případě se jedná o onu příslovečnou výjimku potvrzující pravidlo. Nedávno jsem od jednoho nakladatele dostal nabídku přeložit pro něj knihu, kterou jsem se předtím snažil prosadit u několika jiných nakladatelů. Honorář sice nebude tak vysoký, jako kdybych překládal pro svého hlavního nakladatele, ale v porovnání s jinými není špatný. Obětuji se tedy jen trochu a budu dělat na něčem, po čem jsem opravdu toužil.

Občas jsem také ochoten smířit se s nižším honorářem (nikoli s dumpingovým, ale prostě jen o něco nižším), protože vím, že se daná kniha bude hodně půjčovat v knihovnách a agentura DILIA mi za ni vyplatí vyšší částku než v případě jiných titulů.

Jaké faktory jste zvažoval, když jste do dotazníku psal ideální výši honoráře?

Hlavně asi časové – zkusil jsem si představit, kolik bych měl vydělávat, abych nemusel překládat takříkajíc od nevidím do nevidím. Dále jsem bral v potaz, že překlad je práce odborná a nemůže ji dělat jen tak někdo. Zároveň jsem se ale držel trochu při zemi, aby ten ideál byl dosažitelný a nedalo se mluvit o naprosté utopii.

Zajímáte se o dění kolem překladů? Chodíte na autorská čtení, přednášky apod.?

Ano. Nedá se říct, že bych chodil často, protože do hlavního města, kde se toho děje nejvíc, to mám celkem z ruky. Nicméně kdykoli to jde, jezdím na vyhlášené Překladatelské Soutěže Jiřího Levého a na pravidelné akce Tvrdohlavých (překladatelských) stvoření, sem tam zavítám i na nějaké jiné čtení, občas se dokonce ochomýtám kolem organizování takových akcí, ať už jde o čtení, vzdělávání či prostě jen sdružování.

Dovzděláváte se v oblasti překladu? Pokud ano, jakým způsobem?

Kdysi v začátcích jsem četl teorii – Umění překladu a různé články, které jsem našel na internetu. Později, asi po pěti letech aktivního překládání, jsem absolvoval Kurz literárního překladu pořádaný Obcí překladatelů. V současnosti se vzdělávám hlavně čtením kvalitních překladů a rozmluvami s kolegy. Velkým přínosem je i spolupráce s dobrým redaktorem.

Jakým způsobem si udržujete úroveň cizího jazyka a češtiny?

Úroveň cizího jazyka se při překládání udržuje celkem sama, ovšem abych nezakrněl, pokud jde o poslech, pouštím si různé podcasty, rozhovory a četbu do uší. Samozřejmě čtu i anglické knihy, které nemusím překládat. Úroveň češtiny si udržuji zase četbou českých autorů a určitě pomáhá i komunikace s redaktory a Jazykovou poradnou Ústavu pro jazyk český.

Máte vedle překládání literárních textů vlastní literární ambice?

Dříve jsem psal básně a písňové texty, napsal jsem také několik kratších próz a pokoušel se i o něco většího, ale v současnosti na to nemám ani čas, ani chuť. K literárnímu vyžití mi bohatě stačí četba a překlad.

Příloha č. 7 – vyjádření redaktora velkého nakladatelského domu

Do jaké míry jsou jednotlivá nakladatelství spadající pod AM samostatná? O čem si rozhodují samy a co je řízeno centrálně?

Podle mého názoru je samostatnost jednotlivých nakladatelství zanedbatelná, ale vedení by na to jistě mělo jiný názor. V podstatě všechno musí schvalovat někdo z vedení nebo marketingové či obchodní oddělení. Tituly navrhované k publikaci musí projít přes programového ředitele, vedoucího knižních nakladatelství, marketing a obchod a stejně tak obálka, u bestsellerů i anotace a doprovodné texty. Jediné, do čeho nikdo nezasahuje a jednotlivé redakce si to můžou dělat samy, je podoba knihy uvnitř, tzn. výběr ilustrátora, překladatele atd. Tento postup nakonec ústí v to, že značky (hlavně pro dospělé) ztrácejí vlastní tvář, protože se neustále musejí přizpůsobovat podnětům shora, neustále se něco zkouší a je hrozně málo prostoru pro vytvoření a udržení nějaké reálné koncepce.

Jak v nakladatelství, které se stalo součástí velké nakladatelské skupiny, probíhá spolupráce s překladatelem z hlediska jeho výběru, výše honoráře, času na překlad, plánování překladu či sestavování edičního plánu?

Zde nejsem zcela kompetentní odpovědět. Myslím, že se toho po akvizici moc nezměnilo, až na to, že se snížily honoráře, protože když se začaly náklady na jednotlivé tituly kalkulovat podle toho, jak to dělá celé AM, zjistilo se, že částky vychází výrazně jinak, než je v celém AM zvykem. Ale jinak si myslím, že procesní úkony zůstávají v akvírovaných nakladatelstvích stejné jako před akvizicí. Na výběr překladatele podle mě akvizice dopad nemá, pokud tedy nehraje roli ten honorář. Plánování překladu je možná o trochu komplikovanější, protože v korporátu jsou přece jenom víc než v malé redakci na odevzdání překladu a zhotovení finální knížky navázané další kroky (u bestsellerů marketing atp.). Neřekl bych ale, že ten rozdíl je nějak dramatický. Ediční plán se vždycky snažíme postavit tak, aby daný měsíc byla žánrová/jazyková/kulturní směsice co nejpestřejší, ale je to spíš tak, že ediční plán sestavujeme podle titulů, o kterých víme, že s nimi můžeme počítat, že budou přeložené, než že bychom psali překladatelům „máme to v edičním plánu na tehdy a tehdy, musíte si pospíšet“. Je nám jasné, že pak by ten překlad nestál za nic a my bychom strávili x dní navíc redakcí a/nebo korekturou.

Příloha č. 8 – licenční smlouva malého nakladatelství

SMLOUVA O DÍLO S NEHMOTNÝM VÝSLEDKEM

A LICENČNÍ NAKLADATELSKÁ SMLOUVA

(uzavřená dle § 2631 a násl. občanského zákoníku a dle § 2358 a násl. občanského zákoníku)

(dále jen „nabyvatel licence/nakladatel“)

A

(dále jen „autor“)

uzavřeli dnešního dne tuto smlouvu:

1. Nabyvatel licence objednává u autora vytvoření literárního díla překladu z anglického do českého jazyka díla

Rozsah cca 250 normostran

Dodání předlohy: dodáno

(dále jen „dílo“).

2. Účelem této objednávky je dle § 2634 občanského zákoníku, dále jen OZ, užití díla formou knižního vydání a formou sdělování veřejnosti (zejména prostřednictvím elektronických knih) a případným spojením s jiným dílem literárním a dále s dílem výtvarným, fotografickým či případně jiným.
3. Nabyvatel licence prohlašuje, že je nositelem veškerých autorských práv k původnímu dílu a není nijak omezen pro užití díla dle této smlouvy.
4. Autor prohlašuje, že dílo vytvoří sám, že se na jeho vzniku nebude podílet žádná třetí osoba a že jeho práva k dílu nejsou nijak omezena (například dřívější smlouvou s třetí

stranou). V případě nepravdivosti tohoto prohlášení autor ponese veškeré následky, které z něho vyplynou.

5. Autor ručí nabyvateli licence za věcnou, faktografickou, gramatickou a obdobnou správnost díla z hlediska jeho určení. V případě porušení tohoto závazku se autor zavazuje uhradit nakladateli vzniklou škodu. Autor se zavazuje provést v požadovaném termínu autorské korektury a spolupracovat s nakladatelem na zdárném vydání díla, přičemž odměna za tuto spolupráci je zahrnuta ve sjednané odměně.

6. Autor se zavazuje dílo v konečném znění, vyhovujícím požadavkům nakladatele po stránce obsahové, jazykové a odborné, odevzdat nejpozději do 31. 08. 2017 ve formě elektronické zaslání mailem v textovém editoru MS Word a současně jako vytištěný text. Autor je povinen dodat v případě potřeby nakladateli dílo i v další rozmnoženině, pokud by došlo k jeho ztrátě a/nebo zničení původního nosiče.

V případě, že autor nedodrží lhůtu (termín) pro odevzdání díla stanovenou v čl. 6 této smlouvy, je nabyvatel licence oprávněn snížit souhrnnou jednorázovou odměnu o 0,5 % za každý den prodlení s tím, že pokud uvedené prodlení bez doložitelných objektivních příčin přesáhne 30 dnů, může nabyvatel licence od této smlouvy odstoupit a autor je povinen uhradit nabyvateli licence vzniklou škodu, případně ušlý zisk.

Odevzdá-li autor dílo v nízké jazykové a stylistické kvalitě, je nabyvatel licence oprávněn snížit jednorázovou souhrnnou odměnu až o 30 %.

Autorský honorář podléhá dani z příjmu dle obecně platných právních předpisů.

7. Nabyvatel licence se zavazuje nejpozději do 15 dnů sdělit autorovi, zda dílo přijímá a schvaluje, či zda má k dílu připomínky. V tomto případě se autor zavazuje nejpozději do 15 dnů dílo upravit dle těchto připomínek. Autor se rovněž zavazuje dle § 2367 OZ poskytnout nabyvateli licence veškeré další podklady a informace pro výkon licence.

Nabyvatel licence se zavazuje vydat dílo do dvou let od podpisu této smlouvy. Nestane-li se tak, práva se vrací k autorovi.

8. Autor touto smlouvou zejména, nikoliv však v rámci účelu smlouvy výhradně, dále poskytuje nabyvateli licence výhradní oprávnění k výkonu práva užít dílo – výhradní licenci – takto:

- ke všem způsobům užití díla jako celku i kterékoli jeho části;
- v rozsahu časově a teritoriálně a množstevně neomezeném;
- s právem nabyvatele licence dílo či kteroukoli jeho část upravovat či jinak měnit;
- bez povinnosti nabyvatele licence dílo jako celek či kteroukoli jeho část užít;
- využití díla na webových stránkách nabyvatele a partnerských webových stránkách;
- s právem nabyvatele všechna či část nabytých práv (licenci) postoupit nebo poskytnout podlicenci k dílu jako celku či kterékoli jeho části třetím osobám, ať už včetně dalších práv touto smlouvou od autora nabytých nebo bez nich, s právem těchto třetích osob dále licenci postoupit nebo poskytnout pod-podlicenci;

Autor mimo výše výslovně uvedené dále poskytuje nabyvateli licenci k výkonu veškerých převoditelných majetkových autorských práv včetně práva na další úpravy a změny díla.

9. Nabyvatel licence se zavazuje zaplatit autorovi za vytvoření díla a za poskytnutí této výhradní licence souhrnnou jednorázovou odměnu ve výši ■■■■■ Kč/1 normostrana díla bez DPH + základní sazba daně. Normostranou se pro účely této smlouvy rozumí normalizovaná stránka A4 s rozsahem textu 1800 znaků včetně mezer. Tato částka je splatná na bankovní konto autora, uvedené v záhlaví této smlouvy, nejpozději do 30 dnů po schválení díla.
10. Autor výslovně prohlašuje, že tato odměna je ve smyslu § 2374 OZ dostačující pro užití díla v množstevním rozsahu do 10000 výtisků, kteréžto množství zahrnuje elektronické, tištěné i audio rozmnoženiny. A dále se užití díla omezuje dobou 7 let od podpisu této smlouvy.
11. Autor se zavazuje, že licenci k užití díla nepostoupí žádné třetí osobě a i sám se zdrží jakéhokoliv výkonu svých majetkových práv k dílu.
12. Osobou oprávněnou jednat za nakladatele v celém rozsahu této smlouvy je pověřený/á ■■■■■ – jednatel.
13. Nakladatel se zavazuje uvádět v díle označení autora ve tvaru: překlad © jméno autora, rok prvního vydání.
14. Nakladatel se zavazuje poskytnout autorovi bezúplatně 5 kusů autorských výtisků. Tyto výtisky jsou dále neprodejně.
15. Tato smlouva, včetně ostatních vztahů, které v ní nejsou upraveny, se řídí ustanoveními právního řádu České republiky, zejména občanského zákoníku a autorského zákona.
16. Tuto smlouvu, sepsanou a podepsanou ve dvou vyhotoveních určených v jednom výtisku autorovi a v jednom výtisku nabyvateli licence, lze změnit pouze písemným dodatkem, podepsaným oběma stranami. Obě strany prohlašují, že svými podpisy stvrzují souhlas s touto smlouvou, které rozumějí a ke které nemají výhrad.

V Praze dne 22. února 2017

.....
AUTOR

.....
NABYVATEL LICENCE

Příloha č. 9 – licenční smlouva velkého nakladatelství

**Smlouva o vytvoření díla
a licenční smlouva nakladatelská**

se sídlem: [REDACTED]
zastoupená: [REDACTED], členem představenstva, jehož jménem na základě plné moci jedná
ředitel nakladatelství
DIČ: [REDACTED]
bank. spojení: [REDACTED]
zapsaná v obchodním rejstříku vedeném [REDACTED]
(dále jen **nakladatel**)

a

jméno a příjmení: [REDACTED]
trvalý pobyt: [REDACTED]
narozen(a): [REDACTED]
bankovní spojení: [REDACTED]
(dále jen **autor**)

uzavírají tuto

smlouvu o vytvoření díla
a licenční smlouvu nakladatelskou:

**I.
Předmět a účel smlouvy**

/1/ Autor se zavazuje za podmínek dále v této smlouvě sjednaných pro nakladatele vytvořit:
překlad původního díla: [REDACTED]
o rozsahu cca 12 autorských archů
do českého jazyka z jazyka *anglického*
s pracovním názvem překladu: [REDACTED]
(dále jen **dílo**)

/2/ Autor poskytuje za podmínek dále v této smlouvě sjednaných nakladateli výhradní oprávnění k výkonu práva dílo užit tímto způsoby:

- rozmnožovat dílo,
- rozšiřovat dílo,
- spojovat dílo s díly jiných autorů,
- sdělovat dílo veřejnosti v elektronické podobě (dále jen „*e-kniha*“) na internetových stránkách nakladatele nebo jeho distribučních partnerů tak, že kdokoli může mít k němu přístup na místě a v čase podle své vlastní volby, zejména počítačovou či obdobnou síť, s poskytnutím on-line ke stažení třetím osobám - uživatelům nebo i bez poskytnutí této možnosti; dílo je proti neoprávněnému stažení chráněno běžnými dostupnými šifrovacími prostředky.
(dále jen **licence**)

/3/ Autor prohlašuje, že autorská práva, která touto smlouvou nakladateli poskytuje, mu patří bez jakéhokoliv omezení, že nemá závazky, které by bránily poskytnutí licence nakladateli, jak autor činí touto smlouvou a že odpovídá nakladateli za škodu, která by mu vznikla z nepravdivosti tohoto prohlášení.

Pokud autorovi nepřísluší samostatně autorská práva k dílu a ke všem jeho součástem, je povinen zajistit si k zpracování či zařazení takového příspěvku do díla kvalifikovaný souhlas oprávněného nositele autorských práv a je povinen včas upozornit nakladatele tak, aby mohla být včas a řádně mezi autorem a nakladatelem uzavřena příslušná licenční smlouva.

Autor odpovídá nakladateli za obsah díla po stránce věcné a právní.

1/5

/4/ Nakladatel se za podmínek dále v této smlouvě sjednaných zavazuje poskytnout autorovi za poskytnutí licenci dohodnutou odměnu.

II.

Vytvoření díla

/1/ Autor se zavazuje dodat nakladateli rukopis díla nejpozději **28.2.2019**, (osobně proti potvrzení, či poštou), a to v konečném znění, v požadované kvalitě, v řádném stavu a úpravě (formát A4 s ohledem na výpočet normostran, přičemž jedna normostrana zahrnuje 1.800 znaků včetně mezer) a v souladu se základními pravidly českého pravopisu a stylistiky v elektronické podobě (nejlépe na CD) v dohodnutém formátu. Autor je povinen zajistit plnou funkční schopnost souboru k tisku.

/2/ Překlad musí být kvalitní, adekvátní originálu díla.

/3/ Dílo se považuje za dodané, je-li úplné a obsahuje-li všechny dohodnuté součásti a má-li všechny dohodnuté náležitosti. Pokud bude mít dílo rejstřík, dodá jej autor nejpozději se stránkovou korekturou, nebude-li dohodnuto jinak.

/4/ Nakladatel se zavazuje, že do 2 měsíců od odevzdání úplného rukopisu díla sdělí autorovi, zda dílo přijímá jako bezvadné vrací je k doplnění, úpravě nebo přepracování a stanoví lhůtu k provedení požadovaných úprav.

/5/ Po dodání přepracovaného nebo upraveného rukopisu běží nová měsíční lhůta, v níž nakladatel oznámí autorovi, zda dílo definitivně přijímá jako bezvadné, vrací jako nevyhovující k opětovnému přepracování nebo odstupuje od smlouvy.

/6/ Přijme-li nakladatel dílo jako bezvadné, stávají se dodaná vyhotovení rukopisu díla vlastnictvím nakladatele. Autor prohlašuje, že odevzdaný exemplář rukopisu díla není jeho jediným, a že si v jednom vyhotovení rukopisu díla ponechal.

/7/ Za vytvoření díla přijatého nakladatelem jako bezvadné k užití podle této smlouvy náleží autorovi odměna (dále jen *odměna za vytvoření díla*). Odměna za vytvoření díla je zahrnuta v odměně za poskytnutí licence (viz čl. VI.) a pro její splatnost platí ustanovení čl. VII. této smlouvy.

V případě, že nedojde u objednaného a přijatého díla k jeho užití podle licenční smlouvy, zaplatí nakladatel autorovi *tzv. garanční zálohu* (viz čl. VII. odst. 1 této smlouvy); odměna za vytvoření díla je obsažena v garanční záloze.

/8/ Odměna za převod předaného rukopisu (včetně jeho součástí) do vlastnictví nakladatele je zahrnuta v odměně za vytvoření díla.

/9/ Nakladatel má nárok na náhradu škody za prodlení se splněním závazku autora dodat dílo ve lhůtě sjednané ve smlouvě nebo v poskytnuté dodatečné lhůtě k plnění.

/10/ Nakladatel má právo bez náhrady odstoupit od této smlouvy a tím i od licenční smlouvy nakladatelské, a požadovat na autorovi vrácení všeho, co autor na základě smlouvy od nakladatele již přijal, jestliže:

a) autor neodevzdá dílo řádně a včas a nakladatel nemá na opožděném dodání díla již zájem (fixní smlouvy),

b) autor neodevzdá dílo řádně a včas a nesplní svou povinnost ani v dodatečné lhůtě, kterou mu nakladatel poskytl,

c) nevyhovuje-li dílo požadavkům nakladatele zejména po stránce odborné umělecké, obsahové, stylistické slohové nebo jazykové, nebo nebude-li dílo obsahovat všechny dohodnuté součásti nebo nebude-li odevzdáno řádně v dohodnuté podobě,

d) odmítne-li autor na požádání nakladatele provést požadované úpravy a doplňky, neprovede-li je ve stanovené lhůtě nebo nebude-li ani po přepracování dílo odpovídat požadavkům nakladatele.

III. Redakční, polygrafické a jiné zpracování

- /1/ Redakční zpracování rukopisu díla provede nakladatel.
- /2/ Autor výslovně souhlasí s tím, aby náklady za práce, které nakladatel vynaloží mimo obvyklé redakční zpracování rukopisu namísto autora, nakladatel odečetl z jeho odměny.
- /3/ Autor má právo na provedení **autorské korektury**. Tuto korekturu je povinen provést ve lhůtě, kterou mu nakladatel stanoví. Pokud tuto lhůtu autor nedodrží, je nakladatel oprávněn vydat dílo bez autorské korektury.
- /4/ Provede-li autor nadměrné korektury, které přesáhnou 3 % z celkového rozsahu sazby, jdou náklady přesahující tuto normu k tíži autora a nakladatel je oprávněn odečíst částku za nadměrné autorské korektury z autorovy odměny.
- /5/ Autor souhlasí, aby nakladatel podle svého uvážení spojil dílo s díly výtvarnými a/nebo slovesnými jiných autorů, popřípadě i s texty reklamního charakteru, a dílo takto užil.
Autor souhlasí, aby definitivní název díla pro české vydání určil nakladatel.
- /6/ O formátu knihy, papíru, vazbě při knižních vydáních a grafické úpravě vnitřní a vnější všech nosičů při jiných způsobech vydání a příp. dalších náležitostech rozhoduje nakladatel, který může podle svých možností přihlídnout k návrhům autora.

IV. Omezení licence

- /1/ Licence se poskytuje jako výhradní, a to na dobu **5 let** ode dne podpisu této smlouvy.
- /2/ Autor proto nesmí po dobu, na kterou licenci nakladateli poskytl, poskytnout licenci třetí osobě a je současně povinen sám se zdržet výkonu práva dílo užít způsoby, ke kterým licenci nakladateli poskytl; to platí, i pokud jde o rozmnožování a rozšiřování díla v periodické publikaci, souborné vydání autorových děl nebo zařazení díla do sborníku, pokud taková užití povaha díla připouští.
- /3/ Autor výslovně souhlasí s tím, že nakladatel může oprávnění tvořící součást licence zcela nebo zčásti poskytnout třetí osobě bez dalšího samostatného svolení autora k takovému konkrétnímu užití díla (dále jen **podlicence**).
- /4/ Autor výslovně souhlasí s tím, že nakladatel může oprávnění tvořící součást licence využít též ve spolupráci s třetí osobou (koedice); taková spolupráce není kvalifikována jako poskytnutí podlicence, ale považuje se za samostatné využití licenčního oprávnění nakladatelem v rámci poskytnuté licence.
- /5/ Licence se poskytuje ke všem způsobům užití sjednaným v čl. I. odst. 2 této smlouvy pro území celého světa.
- /6/ Rozsah způsobů užití, k nimž se licence podle čl. I. odst. 2 této smlouvy poskytuje, je dohodou smluvních stran určen takto:

Rozmnožování díla se rozumí zhotovování rozmnoženin díla v knižní, elektronické a audio formě v jazyce českém.

Rozšiřování díla se rozumí zpřístupňování díla veřejnosti prostřednictvím jeho rozmnoženin zhotovených v souladu s licencí poskytnutou k rozmnožování, a to na klubovém i volném trhu.

/7/ Licence se sjednává jako oprávnující, pokud není dále dohodnuto jinak, a nakladatel proto není povinen licenci v plném rozsahu poskytnutých oprávnění využít; za využití licence nakladatelem se považuje i poskytnutí podlicence třetí osobě.

/8/ Nakladatel se zavazuje na všech rozmnoženinách díla, pokud je to obvyklé, a na místě k tomu obvyklém uvádět:

- výhradu autorských práv k dílu (copyright) takto:
- **Translation © jméno a příjmení autora**, rok 1. vydání díla
- označení autora díla jeho občanským jménem a příjmením.

/9/ V případě, že autor nakládal s dílem v rozporu s ujednáním dle odstavce 2 tohoto článku:

- má nakladatel nárok na náhradu škody,
- je nakladatel oprávněn od smlouvy odstoupit; smlouva zaniká dnem doručení písemného oznámení o odstoupení autorovi.

V.

Užití výňatků díla k propagaci

Nakladatel se zavazuje zajistit propagaci díla. Za tímto účelem je oprávněn uveřejnit výňatky z díla v propagačních tiskovinách a všech sdělovacích prostředcích v rozsahu do jedné poloviny autorského archu, a to i před vydáním dosud nezveřejněného díla. Autor je povinen poskytnout nakladateli podklady a další součinnost potřebnou pro propagaci díla. Odměna za užití díla a příp. další součinnost autora podle tohoto článku je obsažena ve sjednané odměně za poskytnutí licence.

VI.

Odměna za poskytnutí licence

/1/ Za poskytnutí licence náleží autorovi odměna sjednaná takto:

_____ za 1 autorský arch

Autorským archem (1 AA) je 20 normovaných stran v úpravě podle ust. čl. II. odst. 1 této smlouvy.

/2/ V případě poskytnutí podlicence nakladatelem náleží autorovi odměna ve výši 40 % z bto příjmů, které za poskytnutí podlicence obdrží nakladatel.

/3/ V odměně sjednané za poskytnutí licence je zahrnuta i odměna za vytvoření díla, náhrada nákladů za materiál, odměna za převod rukopisu do vlastnictví nakladatele, odměna za veškerou součinnost autora podle licenční smlouvy nakladatelské a odměna za užití díla nebo jeho části k propagaci a reklamě při obchodním šíření rozmnoženin díla nebo jeho sdělování veřejnosti v souladu s příslušnými ustanoveními čl. V. této smlouvy.

/4/ Přísluší-li autorské právo k dílu více osobám, jsou autoři povinni oznámit nakladateli nejpozději při odevzdání rukopisu díla přesné dispozice pro rozdělení odměny a rozmnoženin pro autory. Tyto dispozice platí i pro rozdělení odměny za poskytnutí podlicence.

/5/ Nakladatel je oprávněn pořídít a šířit jako reklamní, archivní, pracovní a rozmnoženiny pro autory od každého druhu nosiče nejvíce 250 ks; z těchto rozmnoženin se odměna autora neposkytuje.

VII.

Splatnost odměny za poskytnutí licence Splatnost odměny za poskytnutí licence

/1/ Odměna dle čl. VI. odst. 1 je splatná takto:
garanční záloha ve výši jedné poloviny vypočtené odměny dle skutečně přijatého rozsahu do 30 dnů po přijetí díla jako bezvadného k užití podle této smlouvy;
zbytek odměny nejpozději do 60 dnů od vydání díla; vydáním díla se rozumí zahájení oprávněného veřejného rozšiřování rozmnoženin díla.
Pokud je skutečný rozsah odevzdaného díla 5 AA a méně, sjednaná odměna bude vyplacena jednorázově do 30 dnů po přijetí díla. V garanční záloze je zahrnuta i odměna za vytvoření díla.

/2/ Odměnu je nakladatel povinen autorovi vyúčtovat; na výzvu autora zavazuje se nakladatel předložit doklady potřebné k ověření správnosti předloženého vyúčtování.

/3/ Za datum zdanitelného plnění se považuje datum vystavení vyúčtování.

/4/ V případě, že byla autorovi vyplacena garanční záloha, odměna podle vyúčtování bude vyplacena ve výši po jejím odpočtu.

/5/ Po vydání díla obdrží autor bezplatně **5 autorských rozmnoženin**. Autor má nárok zakoupit další rozmnoženiny za zvýhodněnou cenu 70 % z katalogové ceny (cena na klubovém trhu). Nakladatelství si vyhrazuje právo na pozdější změnu těchto podmínek.

VIII.

Závěrečná ustanovení

/1/ Pro právní vztahy touto smlouvou založené platí, pokud není výslovně sjednáno jinak, příslušná ustanovení autorského zákona a obecná ustanovení občanského zákoníku.*

/2/ Tato smlouva nabývá platnosti a účinnosti dnem podpisu oběma smluvními stranami; změny a doplňky této smlouvy jsou platné pouze tehdy, pokud byly sjednány písemně.

/3/ Smluvní strany výslovně sjednávají, že práva a povinnosti z licenční smlouvy přecházejí na právní nástupce obou smluvních stran.

/4/ Tato smlouva se uzavírá ve dvou stejnopisech s platností originálu, z nichž po jednom obdrží každá smluvní strana. Pokud autor souhlasí s návrhem této smlouvy, vrátí nakladateli jedno podepsané vyhotovení do 14 dnů od doručení návrhu smlouvy. V případě nevrácení bude návrh považován za neplatný.

/5/ Smluvní strany prohlašují, že si smlouvu pozorně přečetly, souhlasí s jejím obsahem a že smlouva nebyla sjednána v tísní, ani za jinak jednostranně nevýhodných podmínek.

Praxe dne: 21. 8. 2018

V Praze dne: 15. 8. 2018

nakladatel: